

1000

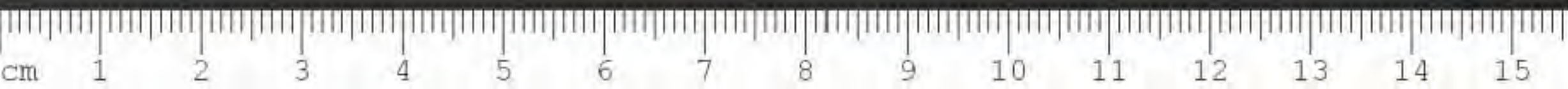
54RV

000

Y
77

11/2V

100

in - 4°

P 83

M. 1000

Rei.

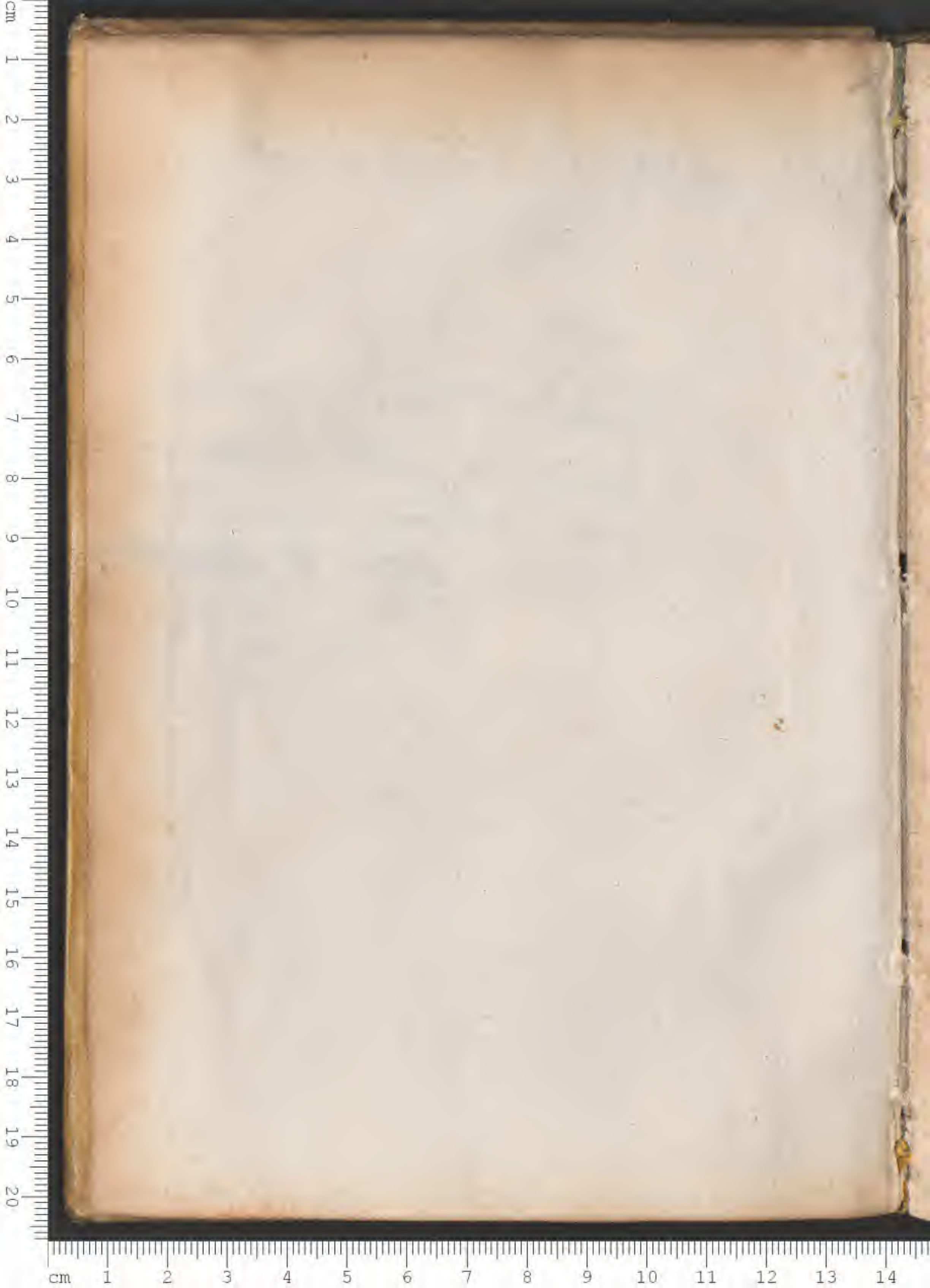
univ.

Fabulae A. Sopi cum commento

Seneca de quattuor virtut. car.

(ann. 1500) Liber Cathenis (manque le fol. 1.)

Facetus (~~Facetus~~ ~~Facetus~~ ~~Facetus~~)
Jehan^m Trepperel
Paris 1491-1508

3. Prohemium.

et benignitatis [Esto] In q[ui]bus [blandus] tribus modis. scilicet corde / voce / et opere. blandus. id est humilis corde. quia non cogites malum contra proximum: sed potius bonum. dulcis et suavis voce: ut non irascaris contra deum in murmurando: sicut aliqui faciunt propter aliquam aduersitatem que eis euenit. sed his mitis benedicendo potius quam maledicendo: unde infra. Succellus dignos noli tu susterre molestie] Sis fauorabilis et benignus opere. auxiliando potius aliquem inopem quam ledendo. Unde thobias. Nec ractas alijs que tibi commoda. etc. Et alibi. Que tibi vis fieri michi fac. etc. unde quidam docet facias alijs quod tibi vis fieri. [Grata abs te noli] id est sine rationabili causa. homo enim rarus nescit viam discernere veritatis. iuxta illud infra. [Impedit ira animum ne possit cernere verum]. Et illud. In nullis rebus videt iracundia verum. Unde. Ira enim est subita animi tempestas. que inordinate se concutit et cor hominis ad insaniam trahit et etiam sepe corpus. Et bene dicit ad insaniam. Nam ex ira sequitur odium iuxta illud. [Ira odium generat]. etc. Ex odio generatur vel nascitur iurgium: et ex iurgio generatur prelium: ex prelio fit homicidium: ad quod sequitur tam corporis quam anime damnationem. Propter homicidium enim quidam incurrerunt exilium / quidam autem ad carceris ergastulum / alij autem ad laqueum / alij ad incendia / alij ad diuersa mortis genera compelluntur. Datet ergo quod ad iram sequi potest opprobrium semper terminum. [In iudicium adesto] voluntate spontanea. non coactus. Alii enim protrahuntur ad iudicium coacti: boni vero sponte: vel in iudicium adesto quia in iudicio non sis peruersus: sed obediens iudicio vel iudici. vel (iudicium) ut des contrarium iudici: vel in iudicium ne permittas aliquem periurare / nec aliquem iniuste iudices. vel desinas iudicari. [Mutuum da] quasi dicat si aliquid datur tibi. danti retribuas. vel [mutuum da] id est mutuare et alternate reddere: et crede si necesse fuerit. Et est mutuum: quando de meo fit tuum / et econuerso secundum fidem. Unde vsualiter dicitur. Mutua vice dando sunt filia mater amice. [Cui des videto] dico quod des mutuum: sed inde [Cui des videto] id est cum quo habes hanc vicissitudinem dandi utrum sis ingratus aut non: utrum sis memor benefici accepti ne hoc si officiperdi. vel [Cui des] bona tua [videto] utrum dignus. Debes enim dare pauperibus et egenis. quia si das leccatori: uel putrioni: sacrificas dyabolo. unde illud. Nemo donare thus est dare demonis are. quia histrionibus dare nihil aliud est quam demonibus immolare. licet in euangelio inueniatur. Omni petenti tribue. Sed ibi tantummodo de bonis et dignis intelligitur. Unde illud in thobiade. Panem tuum et vinum tuum super sepulturam iusti constitue: et noli ex eo comedere eum petentibus. Unde illud. Respicias dando quid vel cur quomodo quando. [Iusiurandum serua] sacramentum firmum et stabile facias vel teneas ne periurio reprehendaris. [Iusiurandum serua] id est considera quod illud sit iustum et honestum et verum et de quo et pro quo iurabis: quia aliter non licet iurare. quod si iurares de re nesciens: posses inde publice diffamari: quia periurum est pro se vel pro aliquo gratia veritatis abnegatio. vel periurum est mendacium sacramento confirmatum: quod est deo et hominibus odiosum. Quia vir longosus non dirigitur in terra. et cetera. Quidijs. Non bene mactato celestia munera gaudent. Sed que prestenda est et sine teste fides. Unde quidam. In iuramento fidus satis esse memento. Et si tu iures: quod verum sit dicere cures. [Conuiuia raro] id est sis conuiuia raro. Unde illud. Fili noli esse auarus in cibo: neque te effundas super omnem escam. Tria sunt enim que beatam vitam hominis faciunt. scilicet victus tenuis / toga vilis / et mensa sine arte. quia visitatio frequens conuiujs generat fastidium / sanitatem ex tirpat / copulentiam non ercat.

cm 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14

Prohemium

et attrahit infamiam / damnum parat: libidinem prouocat. Dicit enim yldo-
rus. Ubique saturitas ibi dominatur libido. Et galienus dicit. Liborum con-
cupiscentie anime sunt detrimenta. quia quanto magis impleatur venter. tan-
to magis anima minoratur. vel [Conuiuia] id est comedere. ita qd sit verbum: et
est antiqua grammatica. quia antiquitus dicebatur conuiuio conuiuas. sed mo-
do dicitur conuiuio: conuiuiaris. vnde. Sume cibum modice: modico natura foue-
tur. Sic corpus refice ne mens ieiuna grauetur. [Unde hieronimus. Modicis
cibus et temperatis corpori et anime est utilis. vnde infra. Morbi namq; mali
causa est quecunq; voluptas. et cetera. [Vino te tempera] id est modice vtere vi-
no: quia in illo luxuria vt febris in agnilla est. Ebrietas enim mentis inducit exiliu
et veneris incitat incentiuum: per quam menti quedam obliuio sui generatur ex
superfluo potum indulgentia. Unde in alexandro. Rixasq; et bella moueri
imperat: et suadet rationis vile sepulcrum. Ebrietas: vnde Salomon. Vinum et
mulieres apostatare faciunt sapientes: et arguunt senatores. vel fiat ypallage.
[Vino te tempera] id est admixtionis aque. [Pugna pro patria] id est pro legibus
et consuetudinibus et libertate patrie conseruabis. vel [Pugna pro patria] id est
ab insultibus inimicorum eam defendendo quia mori pro patria dulce est: et pa-
trie impendere vitam et curam. Vel moraliter. Pugna pro patria. id est pro
celesti regno. Regnum enim celeste per bona opera debemus acquirere. Nec
enim terrena habitatio: non est nostra habitatio: sed locus nostri exilii et pere-
grinationis nostre. quia non sumus ciues: sed aduene. Conuersio enim nostra
est in celis. Unde beatus paulus. Non habemus hic certam mansionem: sed
vitam futuram inquiramus. et cetera. [Quod satis est dormi] Sensus est. Quod
sufficiens est tibi dormi. non quantum ad naturam corporis: sed plus vigilas qd dor-
mias. ita qd plus ad salutem anime qd ad corporis voluptatem. Sopor
enim nutrit pigritiam: et animi torporem siue accidiam. Et est accidia tedio:
suis animi torpor: hominem quilibet a bono cepto faciens resiliere. Unde dicit
[Quod satis est dormi]. id est sufficienter: ne piger efficiaris. Unde dicit scri-
ptura de pigro. Sicut hostium versatur in cardine suo: ita piger in lecto suo.
[Unde versus. Non datur segni celestis premia regni. Illis iungeris: quo-
rum nunc facta sequeris. [Nil temere credideris]. id est audita ne credideris an-
te qd probes illa. quia ille dicitur maledictus qui credit omni spiritui. Nam cre-
dere quandoq; regit accusatiui casu sine ppositione: vt demones credunt deum.
scilicet qd est: et tunc notat informatam qualitatez. Unde beatus iacobus in epy-
stola. Ecce demones credunt et contremiscunt. Quandoq; datiuum: vt credo tibi
id est scio qd tu es verax. Quandoq; accusatiuum casu cu; ppositione: vt cre-
do in deum. et ita ibi notat inherculentiam dei vel certitudine rei. Unde beatus
apostolus. Scio cui credidi. id est certus su. Quandoq; notat responsione certi
non in futuro. et hoc modo respondet patrinus pro puero: dicendo Credo.
Quandoq; notat fidem operant per dilectionem. [Unde in euang'lio. Qui
crediderit et baptizatus fuerit: saluus erit. Unde credo deo vel credo deum: plus
credere dico. Si credis in eum qd vel ei vel eum. [Tu te consule]. Nec vor tu
te potest esse aduerbium. Unde sensus est. id est tutu consilium da: quod sit secu-
rum et honestum. Vel sunt due dictiones tu te consule. id est consule primo con-
scientiam tuam si vis aliquid facere: et tuam rationem dicendo et deliberando
quid utile sit et honestum. Vel. Tu te consule. id est potestatem tuam: non ali-
quid incipiens quod non possis perficere vel finire. Unde infra. Quod potest
tentare. et [Meretricem fuge]. id est accessum meretricis. et locum in quo habi-

Prohemium

na pro nobis. *Adhuc* informatiue. vt hic nomē significat substantiā cū q̄litate. *Adhuc* tps vt hic. Cū locus amuerit te p̄cor. ene virū. et in hoc loco. [Cū aiadu-
nererē] ic. *Adhuc* notat causā vt hic. Cū tu sis meus amic⁹ debeo te diligere.
Adhuc notat instrumētū: vt hic p̄curio te cū baculo. *Adhuc* notat habitū: vt hic
cum gladijs et fustibus exierūt obuiā dñō. *Adhuc* notat dominū: vt hic. Ille
vadit cū rege et rex cū eo. *Adhuc* vultatē notat: vt cū dñr pacē feci cū aduer-
sario meo. *Adhuc* notat habitationem: vt ille moratur cū magistro in domo
Adhuc notat cōtrarietatem vt hic. Factum est silentium in celo dum coluber
id est diabol⁹ pugnaret cum michaele. i. contra michaelem. *Adhuc* notat cōco-
mitantiā in loco. vnde in euāgelio. Et tu cū illo eras dixerūt iudei ad petru⁹
q̄ calefabat se adpuinas cū ceperunt iesū. x⁹. Copulat/associat/vat formā
tempora/causam. Instrumenta notat habitum simul et dominatur. Prodest
aut habitat/vat contra/cōcomitat. In hoc aut loco notat tēpus he. dictio cū
et precedit verbum: quia habet vñ relationis in se inclusam. idem enī ē cū
animaduertērem. i. in illo tempore quo animaduerti. Vel potest teneri causa
tue: quia tangit causā suscepti operis sicut patet. His visis littera videatur.

Ex libro p. Joannis de Sardo

Cum animaduertēre q̄ plurimos boies errare
c grauitē i via morū. Succurrendū et consulē-
dum opinioni eorū fore existimaui: maxime vt
gloriose viuerent et honorem contingerent

Id est cum animo meo percipere. i. sepe p̄siderare vñ cogitare. Et nota q̄
aiaduerto/tis. h̄s duas significatōes qz aiaduerto/ris put ē deponēs idē est
q̄ punit/is. vñ ap̄ls. Aiaduertēdi sūt facinorosi. humanū enī peccare est: sed
dyabolicū p̄seuerare. et ibi. Rex aiaduertit. i. punit. Et aiaduerto/tis. neutru⁹
idē est q̄ cogitare [q̄ plurimos]. i. valde plurimos. qz multi sūt vocati: pauci
x⁹ electi. Et notādū q̄ hec dictio q̄ multiplici sumit. *Adhuc* associatiue: qñ
q̄ augmētatiue: qñq̄ p̄patiuē: qñq̄ negatiue. x⁹. Associatiue q̄ ponit vt
probat ille. Verbula qui tulit: hic currit tam vir mulier q̄. Denotat augmētū
q̄ testatur Latho dicens. In mores grauitē nunc vir q̄ plurimos errat.
Comparat interdū velut hic exempla probabunt. Fortis alexander clarius
q̄ fortis extat. Abnegat interdum sicut dauid probat esse. Res bona spera-
re domino stat principibus q̄. *Adhuc* augmētatiue: vt q̄ plures. i. valde plu-
res. Sed cum dico q̄ plurimos ibi capitur q̄ tantūmodo ad ornatum: quia
vltia superlatiu⁹ gradum non est augmentatio. [Homines] dico. qz debent
esse rationales: sed per prauam vitam facti sunt brutales [Errare] id est erro-
ribus vacare et vic. s. et a via veritatis et virtutis et rationis discedere [Graui-
ter] id est ad grauamen anime sue. Et per hoc innuit illos nō tantū venialiter
sed etiam mortaliter delinquentes [In via morum] id est cum reberent esse in
via bonorum morum. et in ratione et in scientia et in noticia veritatis. Et no-
tandum est q̄ aliud est errare in via morum et fidei. et aliud extra viā morū
et fidei. In via morum errant illi qui quandoqz vicij inherēt. Extra viam
morum errant illi qui semper vicij inherēt. Prodest ergo dici q̄ pagani errāt
extra fidem catholicam. christiani vero peccantes in fide catholica. Cum er-
go ita eos perciperem a virtutibus et erroribus deuiantes [Existimaui] id ē
in corde meo bonum esse proposui: et valde vtile cogitaui. et. [Fore] id est

Prohemium

me futurum esse. unde illud. Dic de venturis fore de presentibus esse. Et cuius
pius. Ecce quoque in fatis reminiscitur fore tempus. i. futurum esse. [Succurrendum]
id est subueniendum per aliquem tractatum: et auxiliandum quantum ad tempus. [Et consu-
lendū]. i. consiliū prebendū quantum ad animam et quantum ad corpus: quia unusquisque indiget
consilio. [Opinionem]. i. prauam existimationem [eorum] taliter delinquentium: quia credebant
se bene vivere: et non bene vivebant: et sic fallebantur. quia fallitur insipiens cum se pu-
tat esse scientem. Similiter putabant bona esse mala. 8°. Stultus stultitiamemper
putat esse sapiam. Et opinio est rerum incertarum sub nulla forma rationis existi-
matio. unde opinio. i. fame eorum: ut recuperare per mea documenta siue dogma-
ta bonam famam. [Maxime]. i. precipue [ut gloriose viverent]. i. ut viverent vir-
tuose et honeste in hoc seculo. quia dicit philosophus. ille qui vivit inhoneste non
vivit. unde infra. Nam sine doctrina vita est quasi mortis ymago [gloriose].
id est glorificando in deo. quia dicitur. Qui gloriatur in domino gloriatur. [Et
honorem pringerent]. id est. secularem dignitatem consequerentur per bonos
mores: et honorem vite eterne per bonam famam vel vitam.

**Nunc te fili carissime docebo quo pacto mores tui
animi componas. Igitur mea precepta legito: ut intelli-
gas. Legere enim et non intelligere negligere est.**

[Hic incipit secunda pars huius prohemii in qua filium suum alloquitur: et sub
persona filii auditorem quolibet eidem bene vivendi insinuans rationem. ut sic Actor
iste more aliorum poetarum bene scrutatum tria facit. Preponit ubi dicit. [Cum ani-
madverterem] Inuocat ubi dicit. [Nunc te fili charissime]. Narrat ubi dicit.
[Si deus est animus] Finite ergo propositione accedit ad inuocationem inuo-
cans filium suum et sub persona filii omnes alios alloquentes in hunc modum.
[O charissime fili]. Per hoc quod dicit charissime/captat benivolentiam. per hoc
quod dicit fili/ostendit se habere cum eis amicitiam ampliorē. Quod patet. quia
filius alicuius est aliquis charus vicinis/charior cognatis. charissimus vero pa-
tri et matri. Et sic loquitur expressius. [Docebo te]. i. tibi consulam [quo pacto]
id est quo ordine vel qua ratione. vel quo pacto. i. quo pacis actu. quia pactum
est non plurimum: sed duorum idem consensus et conventio: vel pactum est inter dis-
fidentes affectu gratie conditio diffinita. [Componas]. i. ordines ad aptes et
informes [mores tui animi]. i. cogitationes tui animi: vel motuum. i. animi tuorum
ad hoc ut sis moriginatus et virtuosus. Vel sic. [Docebo te] id est instruam. [quo
pacto] id est quo ordine et quomodo [componas] id est simul ponas [mores
animi tui] id est omnes virtutes cardinales. per quas mores et alias virtutes ac-
quirimus. per quas etiam debent tam cogitationes animi quam operationes et
locutiones corporis dispensari. Et bene dicit componas id est simul ponas.
quia quatuor virtutes cardinales scilicet iusticia/prudentia/fortitudo/tempe-
rantia sunt sorores talis nature quod nunquam se deserunt. et qui habet unam. ha-
bet reliquas: et qui caret una: aliis omnibus spoliatur. [Igitur] quando qui-
dem ita est quod filius meus es/et volo te docere: quia peccata patris bona sunt
ad filium [legito] id est colligito. vel legito. i. per lectiones discito. [mea pre-
cepta] id est mea documenta [ita]. i. in tali modo et tali aspectu [ut intelligas]
id est intus legas et retineas. et ad memoriam reducas/et noli oblivioni tra-
dere. [Legito] dicit quantum ad litteram: ut intelligas quantum ad sensum:
quia littera occidit: spiritus autem vivificat. Unde theobias. Perimit puerba legentes

Prohemium.

littera: vivificat spiritualis honor. [Legere] id est lectiones audire et litteras
exterius et corticem [enim] id est certe [et non intelligere] id est non capere. le-
gere sensum qui latet in littera: nec memorie commendare imo oblivioni trade-
re: sicut pueri [negligere est] id est audita vilipendere. quia dicit phis q lectio
lecta non intellecta: est res neglecta. Unde paulus. Lectione doctrine noli ne-
gligere: et gratiam que vite est. Quasi dicat. ille e contemtor lectionis: qui ani-
mum suum ad instructionis documentum non applicat. Et qui doctrinam tenet:
seipsum decipit et seducit. Dicit ysidorus. q ad virtutes difficile surgim: ad
vicia vero sine labore dilabimur [Itaq; deo supplica]. Terminata secunda par-
ticula in qua filius suus et quilibet sub persona filii ad legendum et intelligendum
sua documenta allicit. In hoc loco tertia aggreditur particulam huius prohe-
mii in qua agit de cultu divino. et dat principale mandatum de dei observa-
tia: ita dicens [Itaq;]. i. ideo [deo supplica]. i. supplicabiliter deum deprecare
et animum tuum da deo omnipotenti: ut pote creatori summo / qui te ad ima-
ginem suam et similitudinem creavit / et qui te pascit / et qui te vivere facit / et
qui pro te sanguinem suum fudit / et qui ad eterna premia te expectat. Et hoc
est summum preceptum: et concordat satis scripturis theologicis: quia dei dilec-
tio precipuum preceptum est in lege. Unde. Dilige dominum deum tuum ex toto cor-
de tuo: et ex tota anima tua. Et alibi. Primum querite regnum dei: et omnia adici-
entur vobis. Et psalmista dicit optime. Initium sapientie timor domini. Time ergo
deum et mandata eius observa: et bene erit tibi. Unde timentibus deum nichil
deest: et deum nosse est vivere: et ipsi servire regnare est. Supplica ergo deo
et non diis. Unde deus per os psalmiste sic dicit. Videte q ego sum solus: et
non est alius deus preter me. Subiungens. Ego occidam et ego vivere facia-
m. Datet ergo ex predictis q sit colendus: quia in manibus eius mors et vi-
ta. De deo dicitur in lucidario. Deus est tam admirabilis suavitatis / tam in-
estimabilis pulchritudinis: ut angeli qui speculo solem sua pulchritudine vin-
cunt: in eo iugiter desiderant aspicere. Nec est mirum si eius pulchritudine vel
visione melliflua gloriantur. Nam deus est summum bonum quo nichil melius
nec fuit nec erit. Nemo mortalium deum vidit unquam: quia homo non posset frui
tam subtilima et clarissima visione: donec clarificetur post mortem in carne et spiritu
Deus scilicet theologos est vita iustorum: et gaudium bonorum. spes eterne beati-
tudinis. Secundum philosophos vero deus est cuius centrum est ubique: circumfe-
rentia vero nusquam. Et dicitur deus: quasi dans eternam vitam suis. [Parentes
ama] Promonito filio suo ad amorem summi patris d totius pater est crea-
ture: in hoc loco monet ipsum ad amorem patris carnalis. Primum enim pre-
ceptum est deum diligere. Sunt vero decem precepta legis que continentur in li-
bro decalogi: que tradita fuerunt moysi in veteri lege. Dicitur aut decalogus
a decas qd est decem: et logos qd est sermo. Unde dicitur decalogus. i. liber continens
decem precepta divina. Sunt ergo ista que continentur in his versibus. Unus cre-
de deum: nec iures vane per ipsum. Sabbata sanctifices: et venerare patres. Non
sis occisor / fur / mechus / testis iniquis. Non desiderabis rem proximi: nec concu-
piscas uxorem eius. Dicit ergo [Parentes ama] Et nota q parentes sunt superiores
et inferiores / et a latere descendentes: et omnes teneris amare: sed dispari ratione.
Superiores sunt pater et mater: quos amare teneris cum maximo affectu et ma-
xima reverentia. Inter omnes patrem: quia te genuit / quia tibi necessaria
ministravit / quia te docuit et doceri fecit. Matrem: quia a te peperit et lactavit: et
dolores pertulit: et miseras comportavit. Preterea quia mandatum est in lege:

Prohemium

Honorare patrem et matrem. &c. ut supra. Et in thobiade dicitur. Et patris & matris potius honorare. &c. Preterea alibi dicitur Si quis patri vel matri maledixerit morte mouetur. Inferiores sunt filij et huiusmodi: qui debent amari cum magno appetitu & magna reuerentia: et a patre & matre fideliter erudiri. Et fratres et sorores sunt a latere descendentes: et isti debent amari. s. pari affectu et pari reuerentia: & mediocriter affectari. Sed nota quod pater et mater parentes proprie nuncupantur. Pater. quia causa est proles & efficiens. Mater quia parit. et est causa recipiens. et ideo sic glosandum est [Parentes ama] i. patres et matrem cum omni appetitu et reuerentia. Unde sanctus blasius. Parentes nostros et propria viscera diligamus. Et alibi. Honora patrem & matrem ut veniat tibi beatitudo a domino. Unde [Cognatos cole]. Modo docet nos actor cognatos & proximos venerari. Et nota quod non solum de cognatis carnalibus et consanguineis intendit: sed etiam de quibuscunque christianis & proximis qui cognati et fratres nostri sunt quo ad deum et in deo. iuxta illud. Qui facit opera patris mei ipse est michi pater et soror et frater. Et dicitur cognatus a con quod est simul & natus: quasi simul natus. i. natus consanguinitate. Sicut enim hieronimus. Simile hominem fratrem tuum esse iudica. Memento quod unus artifex condidit nos: & omnes sumus ab eodem patre nati. scilicet ab adam: et ab eadem matre scilicet ab eua. & ab eadem materia. s. limo. et ab eodem creatore: creati sumus: unde omnes ad invicem sumus cognati. Dicit ergo [Cognatos cole] id est proximos tuos dilige et venerare si sint sapientes. vel cole. i. omnia vestibus et cibariis: si sint pauperes et nudi. Unde quidam. Si modos velitis: sanctis poteris amictis. Illud verbum colo est verbum equivocum. vñ. Colo deum. i. honoro. colo amicum. i. diligo. Unde versus Agros / rus / foveas / superos colit atque parentes. hos arat / hoc habitat / ornat / honorat / amat [Datū serva] Hic incipit quinta pars & ultima huius prohemij: in qua agit de virtutibus et moribus & cautela multiplici civitatis dicens [Datū serva]. i. rem tibi dispositam & commissam scias bene & fideliter custodire. vel [datū serva]. i. rem tibi datam ab aliqua antiqua plona vi in memoriam tantis habeas. ut libentius tibi detur aliud. vel [datū serva]. i. substantiam tibi datam prodigaliter non expendas. Quidam enim expēdūt largi res sibi datas non labore proprio acquisite. vel datū serva. i. illū qui tibi dederit munera in memoriam habeas. ut eidem retribuas in re opportuno. quia munera supra ligant. Vel Serva i. caue datū. i. rem quam vult aliquis dare tibi quod dicitur in thobiade. Nonnunquam fuge quod dabitur susceptio doni. Arbitri vendit liberioris opes. Preterea dicitur. Si plurimum datū non respue. &c. vel datū serva. id est quo. i. vis dare serva / et considera antequam des. quia dicitur infra [Cui des video] Datū enim dicitur antequam detur: donū vero cum datur. vel Datū. i. quicquid sensus corporales quos deus tibi contulit: et scientiam quam tibi dominus erogavit: ut eam multiplices et reliquis distribuas diligenter: ut cum in die iudicii oportebit te villicationis tue reddere rationem: ut possis dicere. Domine quicquid talenta tradidisti. &c. dica tibi Euge servus bone. &c. [Fero te para]. Nota quod duplex est forum. scilicet causale: ubi tractantur cause. Et venale: ubi venduntur merces. Unde sensus est. Para. a te foro. i. negotijs forensibus: ut sis facundus & sapiens. quia illic quattuor sunt necessaria scilicet accusare / respondere / iudicare et testificari. Sic igitur in foro te in acibus & moribus: ut in foro causarum non accusaris ab aliquo inhoneste: vñ. scias si accusatus fueris propter delictum aliquid respondere: ut si iudicio electus fueris secundum rationis calculum arbitreris: non ira vel odio precibus vel muneribus vacuatus: ut non sit apud te acceptio personarum. quia dicitur. Iudicis est recti nec munere nec prece

*Incipit
5 pars*

Prohemium

flecti. Iudicij recte tu librā dirigemec te Iudex electe precio nec pro prece flecte. Vel para te foro. scz rerū venaliū i. sic vēdas ⁊ emas vt neminem decipias nec propter ipudētiā tuā inscius detrimentū incurras vel. Foro. id ē dei iudicio. vnde. Estote parati. qz nescitis horā neqz diē. [Cum bonis ambula] id est cum bonis hominibus et sapientibus obseruationē habeas: vt quorū iniunctus fueris consortio: eorū proficias exemplo: vñ salomon in puerbijs. Qui cum sapiente graditur: sapiens efficitur. Similiter qui cū prauis ⁊ stultis: prauus et stultus efficitur. vñ dauid. Cum sancto sanctus eris. ⁊c. Et alibi Tu peruerteris si prauis sociaris. Si sanctum sequeris: tu quoqz sanctus eris Ergo [Cum bonis ambula] id est vade. ⁊c.

Ante q̄ voceris ad consilium ne accesseris.

Mundus esto. Saluta libenter. Maiori cede.

Ante q̄ voceris. ⁊c. Id est ad consulentes et loquentes tacite ⁊ secrete noli accedere nisi prius ab aliquo appelleris: ne tue reputari possit arrogantie ⁊ ascribi: vel tue ignorantie. qz ex quo aliquis accedit ad consiliū. non vocatus videtur q̄ illud sine sua non possit perpetrari sapientia. Et etiā ne tibi dicatur. Amice retrocede a nobis: nā colloquimur res arduas. Et sic cum pudore deceat te reuerti. Vel ne dicat. Lupus est in fabula. Vel ne turbes cōitatē quod est malū vel ne reus alicui⁹ criminis videaris. Vnde infra dī [Ne cures si quis tacito sermone loquatur] Mundus esto. i. honestus vita ⁊ p̄scientia honestate triplici. s. cordis / oris / ⁊ p̄uersationis: vt sic placeas deo ⁊ hoīs bus qz legi⁹ Beati mundo corde: qm̄ ipsi deū videbūt: vel Mundus id ē mūdo p̄trarius / mundanā despiciēs vanitatē: qz mundus non mundat. ⁊c Mundus enī est suo nomini cōtrarius: totius fraudis ac nequitie repletus: misericors et pauperes vilipendens / maioribus reuerentiā inferens / de peiore in peius quotidie labens. vel [Mundus]. id ē mundo similis: vt perficiaris quattuor virtutibus cardinalibus: sicut mundus ex quattuor perficitur elementis. [Saluta libenter] id est affectuose. non adulationis causa: sed cum bone desyderio voluntatis. scilicet q̄ alterius salutem vt tuam propriam consideres et affectes. vel [Saluta libenter]. id est illum a quo salutaberis. licet dicatur. Reminem in via salutaueris: sic intelligitur. neminez saluum dixeris in hoc mundo [Maiori cede]. id est locum da et obedi in verbis ⁊ in alijs [maiori] supple in scientia: sicut magistro tuo. vel maiori etate: sicut senī / vel potenti sicut domino seculari. vel religiōe ⁊ sanctitate: sicut cordelarijs ⁊ manachis et alijs religiosis. vel dignitate sicut parentibus et etiā epy scopis ⁊ alijs magnatibus. Semper enim debet inferior maiori instigare et eidem seruire. Vnde in euāgelio. Qui se humiliat exaltabitur. et qui se exaltat humiliabitur [Magistrū metue] id est cum timore venerare ⁊ diligē. quia non est dilectio sine timore. iuxta illud. Est amor et species: timor vt genus. Ergo timore destructo: sequitur q̄ nos careamus amore. Est amor ergo timor: sed non conuertitur. Ergo concludi poterit: est amor: ergo timor. vel sic. hic amat: ergo timet. Preterea vt dicit Salomon. Tres sunt clauēs sapientie. Prima amor et timor dei et dilectio proximi. Vnde psalmista. Initium sapientie timor domini. Secunda studium discipline et sapientie. Sub hac autem continentur due. scilicet assiduitas legendi / ⁊ frequēs et discreta interrogatio et de his omnibus dicit horatius. Inter cūcta leges et perscrutabere doctos

Prohemium

Et alia quedā similiter continentur: que est memoria retinendi: vnde seneca.
Inter humana nature cōmoda nihil dignius memoria reperitur. Tertia tan-
giē hīc cū dicit[Magistru metue] qz qui magistrū non diligit neqz timet: ip-
us dogmata vilipēdit. Qui doctrinā ptemuit/seipsū seducit. Scōz alios eū
qñqz sunt clauēs: que in hīs versibus p̄tinentur. vnde Clauis prima datur si
lectio continuatur. Mente tua funde quicquid legis: ecce secunda. Tertia q̄
sequitur stimulādo frequenter additur. vel agatur. Quarta datur mores. sic
rapis semper honores. Quinta caducay despectio diuitiay [Verecūdiay ser-
ua] .i. sis pudibūduz et verecūduz et caue ne sis ventosus vel effrons: q̄t sine
fronte. i. sine pudore In fronte enī cognoscit pudor. vel [Verecūdiā serua]
id est caue ne facias aliquid pudibūdu: vt furtū/adulterū/vel homicidiū
propter qd incurras verecūdiā et pudorē. qz vt dicit salomon. Melius est no-
men bonū q̄ diuitie multe. Et alibi. Fama repleta malis velocius volat alis
[Rem tuā custodi] id est possessionem tuā ne in prauis vsib⁹ dissipēs et expā-
das. qz dī infra. Qui sua consumunt. .tc. vel [Rem tuā custodi] in tēpore
fertilitatis: vt possis ex pendere in tēpore caristie qz dicit. Non minor est virtus
q̄ querere parta tueri. Preterea dicitur infra. Abitur exiguū qd partū est
tēpore longo. vnde quidā. Si p̄ subriles sensus sis cognitor nil es. Sicut aristotē-
les sine diuitiis quasi nil es vel [Rem tuā]. i. facultates i p̄nti seculo pau-
peribus eroga. et sic custodies rem tuā. i. celestē patriā. Erigare enim est
infideli custodia cōseruare. qz qd hoc facit in celestis thesaurizat [Diligentiā
adhibe]. i. curā et sedulitatez appone tuis neg ocis perpetrādis: ne ydoneis
actib⁹ et hō⁹ nestis per pigritiā retraharis. vnde ita dī [Segnitie fugito]. .tc.
[vel adhibe]. i. ostende [diligentiā]. i. amorē amicis: et etiā inimicis. Vnde
in euangelio dī. Diligite inimicos v̄os. .tc. [Familiā cura]. i. pascē ad suffi-
cientiam: non ad superfluitatem. nam per superfluitatē esiet prodiga et luxu-
riosa. Nec ad sufficientiā qz scōz philosophū: impossibile est indigenē bene
operari: sed ad sufficientiā. qz sufficientia est virtus mediā et ē in omni medio
scilicet inter parū et nimis. Vnde mediū tenere beati. vnde sicut in omne qd
est mensurā ponere. prodest: sic sine mensurā deperit omne qd est. [vel familiā
cura]. i. pcura tanq̄ paterfamilias: bonos pmouendo / malos corrigendo /
in corrigibiles includendo [Cōiugē ama] non qz pulchritūdine vel nobilitate v̄ diuitē
sed. qz castā et honestā et sapientē. qz dicit salomon. Sapientis mulier edificat
sibi domū. Propterea [Cōiugē ama] non causa libidinis sed causa p̄lis ha-
bende: et peccata fugiendi. Vnde in thobiade. Nō incētua veneris. .tc. Cōi-
gem inq̄ tuā et non aliā. qz qd ingreditur ad vxorē p̄tini: nō est inūdus. Scri-
ptum est enī. nō cōcupisces vxorē p̄tini tui. i. non adulterabis. qz fornicato-
res et adulteros iudicabit deus. Propterea qd deus cōiunxit hō nō separet
vñ thobias. Spōsā nō cupiā. .tc. [Liberos erudi]. i. extrā eruditatē pone fili-
os plus q̄ seruos. qz melioris sunt cōditiōis vel [liberos erudi]. i. illos q̄ sunt
de legitimo matrimonio p̄creati qz liberti sūt. vel [liberos erudi]. i. eruden-
do disciplinatos redde. qz qd diligit: instāter erudit. vnde salomon. Qui parcit
virge odit puerū. qd aut diligit instāter erudit eū. Vñ qdā. Matuz virga do-
cet: et morib⁹ instruit ergo. Qui parcit tergo nō amat: imo nocet. Liberorū. ca-
ret singulari. vel erudi. liberos. i. artib⁹ liberalib⁹ vel mechanicis: vt possint
per artes suas corripis iope si necesse fuerit subuenire. vñ infra. Si tibi sint
nati nec opes tūc artibus illos. Instrue: quo possint inopē defendere vitay.
[Blandus esto]. i. mitis et affabilis. nō causa adulationis: s̄ causa curialitatis

Prohemium:

Frastuini et nolite peccare id ē in ira pseuerare: qđ est mortale peccatum.
Unde ira est oīm victoriā ianua: iracundia vero ē libido vlciscens in euz qui
te videat lesile iniuria. Et iura dī [Aitis preterite. 2c] quia iracūdia est ira
inueterata que non potest apud actorem suū veniā accipere. Unde horatius
Qui non moderabitur ire in factū volet esse dolor quod sualeri et mens. Et
Et alibi Ira furor brevis est animum rege: qui nisi paret. Imperat. 2c. id est
impetuosam voluptatem repume. Hec in horatio (Airtute viere) ia ē viriliter
agas rem. vñ Salomon. Qui dīolute agit rem suam: opus suū dissipat. vel
Airtute. id est teipm bonis operibus et virtute insirue. vel viere et exercere.
Sunt enim quidam in aliquo virtuosī qui se tamen non exera. n. 2 tales nō
vūntur virtute: quia non vūntur re dum est actu. Eñ virtus est i. abitus men
tis bene constitute. Unde thobias. Iniere virtutes. 2c. quia dicit vtere 2 non
abute. 2 quia qui se simulat esse virtuosum et non est: vel fingit se vñ propter
laudem virtute abutitur. virtute vero vūtur qui appetit virtutē propter seip
sam: qz ppter seipsam appetēda est. Est enim precū suūpius. Virius enim
bonis operibus est precū eterne beatitudinis [Troco lude [i. ioco simplici q
nullam gerit infamiam siue damnū. Et est trocus lignū volubile et rotundū
quod pueri pcuriētes scuticis 2 gyzū huc et illuc volūnt. Et dī atrocis quod
est volubile. et per hēc genus ludi et simplicita 2 venialia esse sequēda. vicio
sa vero et damnosa quelibet esse fugiēda. vñde subiungit [Aleas fuge]. id est
ludum alearū. 2 q hoc genus ludi inuitat quelibet dānosa. et criminalia esse
fugienda: Exercitiū enī aleay deciorū 2 cōiūmiliū dīamat hominē: pecuniā
spoliāt / bursam euacuat / rixas 2 pugnas excitat / homicidia properat. Dicit
ergo [Aleas fuge] id est omne lucū dānosū vbi pecunia pditur / visus caligat
cupiditas excitatur / deus ignoratur / negociū et utilitas pos. ponit / iracūdia
prouocatur / homicidiū properatur / dyabolus inuocatur. igitur hī m. ppter
ista oīa fuge aleas qz decretū dicit Clericus aleator aut celi et aut deponatur
vel degradet. Et sic patet qualiter per specialia dat intelligere generalia: qz
per trocū dat intelligere omnē ludū simplicē. generaliter. per aleas oēz ludū
dānosū intelligit per que possūt iactura / rixa 2 inimicitia 2 mala alia pro
creari. Et dī alea ab aleo milite greco qui huiusmodi ludū inuenit i obliuio
ne troiano Eñ dī ab aleos quod est alienū. quia ludentes a rebus suis alie
nat [Minorem ne cōtēpseris] id est si sis maior illo erate vel corpore qz iilio
polet cui vim natura negauit. quia quāto maior es: tanto humilia te in eibus
quia qui se humiliat ei altabit. 2 econuerso. vel minore ne. 2c. i. dignitate vel
ordine / potestate / nobilitate / diuitiis / vel parentela: qz tantū potest ascendere
q̄tum ascendisti. vñde. Eñ fortuna volet fiet. Be rhetore consul. Preterea tñ
nō es securus: qñ inferius illo possis descendere. Quia dicit galterus in ale
xandride. Tolluntur in altū. 2c. Et alibi Parctie mortales animas ex tolle
re factu. collectis opib. 2c. [Miserū noli irridere] Alciro specificat qđ dixerat
dicens q homo miser vel in miserā redact: munus est cōtēnendus q̄ ali. qz
dicitur. Est misero peius derisio q̄ dolor ei. Dicit ergo. Miserū noli irride
re: quia creatura dei est quicūqz sit. 2 deus scit qđ de te et illo sit facturus De
bes enī co. gitare qz tibi similia possunt accidere: vel etiā grauiora vñ Aultus
fortune variatur ymagine lune. Crescit et decrescit in eodē sūlere nescit. [All
arbitrio viriū feceris] id est in fortitudine tua nimīū non confidas. Unde scri
ptum est. Maledictus qui cōfidit in multitudine viriū suay. Et seneca. Nul
li ignorauerūt vires suas q̄ credunt tam magnos se esse q̄ audent attentare

Prohemium.

superflua bella et discrimina veniunda vel ventura imo arbitrio rōnis q. d. **D**ives tuas nō cōstituas indices operū tuorū. qz dicit danid. **N**ō saluabit rex per multam virtutem neqz gygas saluabit in multitudine virtutis sue [Pa-
tere legem quā tu ipse tuleris]. i. legē quā iposueris et scieris. **U**n in seqntib⁹
Turpe est doctori. et. **I**te dogma tuū sordet: si te tua causa remordet. vel pa-
tere legē. id est tu legē iponas alijs: quā velles vt tibi iponeretur. **U**n legem
quā tuleris de iure tenere teneris. **Q**uā si respueris: iure puerilis eris: qz mors
est pauida. [Alienū noli cōcupiscere]. i. rem alienam: qz cōmitteres in legem
Unde quidā sapiēs. Frustra legis auxiliū innocat: qd cōmittit in legem. vñ in
lege scriptū est. **A**lienā mellē ne transferas de agro in agrum. quia radix est
omniū malorū cupiditas. quā quidā appetentes errauerūt a fide. **E**x cōcupi-
scentia enī aliene rei multotiēs puenit furtū. **U**nde alibi. **N**oli fili cōcupisce-
re diuitias que cū labore acquiruntur cū timore possident: cū dolore amittūt
Unde quidā. **D**ives diuitias non aggregat absqz labore. **N**ec tenet absqz
metu: nec desinit absqz dolore [Pauca in conuiuiō loqre] qz in multiloquio nō
deest peccatū. **U**nde infra. **I**nter conuiuiā. et. vel sic. **Q**uere pauca in conuiuiō
lo. i. in paruo conuiuiō nec quere supflua fercula: sed sume grate qd dabitur
tibi. vñ infra [Eriguū mun⁹ cū det tibi pauper amicus. et] **E**t sic est sēs⁹. qre
pauca in conuiuiō. i. si sis iuitat⁹ ad parū prandiu modico sis pētus: qvt
dicit salomon. **M**elius est vocari ad olera cū gaudio: qd ad vitulum saginatū
cum odio. **E**t alibi dicit salomon. **M**elior est buccella sicca: cū gaudio sūpta
qz domus plena victimis cū iurgio. et [Parentes patienter vince] id ē patrē
et matrem si sint irati cōtra te: qz eis sustinendū est. **N**ā modica est virtus quā
non patientia firmat. **E**t alibi **V**irtutes animi patiētia dirigit omīs. vñ infra
[Herbera cōtuleris. et] vñ alibi **N**obile vincendi genus est patientie virtus
et. vel parentes. id ē obediētes tibi. q. d. sis benignior erga huīles qd erga re-
belles. vñ in alexari. **N**on minus est postqz cepit miserabilis esse. **P**arcere
cum franco qd frangere posse rebellem [Beneficiū accepti memor esto] ne dis-
caris in tratus. **S**tatidīnē enī decet obseruare et habere in memoriā quod
datum est tibi: et retribuendum in tempore oportuno. qz de ingrato dī illud
proverbium. **L**ittus aro / laterēqz lauorū seruo prauo. vñ seneca. **B**eneficiū ac-
cepti ne obliuiscaris: qz munera sumpta ligant [Minime iudica]. i. raro vel
minime pro non. id est noli iudicare: id ē quasi fuit⁹ iudica. **E**t itaqz si accide-
rit qd iudices iudica equū: ne iudiceris a deo. **Q**uia scriptū est quo iudicio iu-
dicaueritis: iudicabimini. vel **M**inime iudica. i. nō aliquē condēna **I**udicare
enī ponitur pro condēnare. vñ nolite iudicare: et non iudicabimini **Q**ui enī
iudicat dñs est [Illud stude agere quod iustū est]. i. nō aliud: vt in ieiunijs
et bonis opib⁹ **E**t nota qd sñ elemosinis nunqz est pfectū ieiuniū. **S**ed cū sit
cū elemosinis et orationib⁹ tunc transit ad celū: et ad curiā dei peruenit. **I**te
ieiunia sūt fortis tela aduersus luxuriā carnis. **C**aro ei p abstinentiā vincitur
vnde illud. **L**uxuriat raro non bene pasta caro. vel stude. et. i. qd iuri conso-
num est et honestū. scz dilectionē dei et primi conseruare. et i hoc stude et fige
cor tuū: et volūtatē tuā firma / et sic opus tuū expende: quia in his versib⁹ vt
testatur veritas euangelica tota lex vendet. et ita docet fugere oēs iniuriā et
veritati et iusticie adherere. **I**llud idē per mandatū subsequēs conformatur
quod ē tale [Libēter amorē ferto] erga deum et proximū: amicū et etiā inimī-
cum. **U**n in euangelio dī. **M**iligite inimicos vestros. vnde paulus. **A**ma est
amor ergo mors ē odiū. vñ **L**ibēter amorē ferto. i. libetl aio ex affectu cordis
et in charitate non ficta ama illū a quo amaris. **Q**uia dicit beatus augustin⁹

Lib. Latinis

Qui amat rem non amatā seipsum et amorem suum perdit. vel sic. tertio. i. p. g.
tere libenti. id est libenti animo: amorem. i. si in amore sis alicui⁹ qd placet
tibi illum patere. iuxta illd. Si quis amat quod amare iuvat feliciter ardet.
Gaudeat et vento nauiget ille suo.

Deus est animus nobis vt carmina dicunt Hic tibi precipue sit pura mente colendus

Confinita parte phemij in qua actor tetigit causā scripti operis et huius libri
materiā sub breuiloqō pface p̄pilaui hic aggredi actor partē executiua v̄l
tractatū qd idē est In quo eandē materiā quā promisit pface exequit stilo
merito propter vtilitatē/delectationē/et ornatū: vt p̄mēdetur mediē firmitatē
p̄posuimus ergo subtiliter itueri q actor ille poeta bene scribentiū. Isequēs
vestigia tria facit. p̄ponit: vbi dicit. Quā aiaduenterem. Inuocat vbi dicit.
[Hūc te fili carissime] Narrat vbi dicit [Si deus est anim⁹] Sed ad maiore
rei euidentiā presupponēdū ē q phia diuidit in tres partes. i. in phisicā/logi
cam/et ethicā In phisica disputat de rerū natura. nā phis grece: natura latine
inde phisica q̄si scientia naturalis In logica de smocinali scia. qz logica scia
smocinalis d̄r. In ethica x̄o tractatur de virtutib⁹ et morib⁹ animi q aīam
deo copulat et temporalē vitā cuiuslibet hoīs ordināt et adornāt. B̄tā autem
moralitatē sequitur actor iste i hoc tractatu. q diuidit in quattuor distinctōes
q vbi incipiāt satis patet. et q̄libet distinctio per v̄tigia distinguitur: quia in
duobus versibus semp vna scientia vel vnū mandatū ethicū copulat Distig
um enī d̄r a dia q̄ est duo et stigos quod est versus: quasi per duos versus di
stinctum. quia qd in primo versu ponitur in secundo certificat et explanat. Hic
ergo incipit prima distinctio i cuius prima distinctōe tractat actor de cultu di
uino: inuitans filiū suū et oēs alios ad diuinū cultū. Nec īmerito. qz deus fōs
est siue principium oīm bonorū: in quo et a quo et per quā omīa bona: et sine
quo nullū bonū. Ideo hanc primā ethicā ad honorē sūmi principis: et ad īstru
ctionem oīm ponit p̄cordās cū theologis scripturis q ad salutē petinēt de
moribus īstruūt. s. cū moyse in decalogo: vbi dat primū mandatū de cultu di
uino dicens Diliges deum tuū ex toto corde tuo: et ex tota aīa tua. et. Cōcor
dans inq cū dauid psal. qui dicit īstīū sapiētie timor dñi. cū beato bernardo
vbi dicit. Vnū crede magist rum habem⁹ i cello quē semel vidisse totū est de
disse. Et cū salomō cōcordat etiā in puer. qui dicit circa principium. Timor
dñi ē principū sap. et. Sicut enī salomon f̄ iēs ita catho sapiēs fuisse
legitur. Catho enī grece latine sapiens d̄r vel caridus. qz catho ille fuit sa
piens et ingeniosus. Dicit ergo sic. Deus est animus. et. Hic incipit primus
liber cathonis. bñ dicit primus: qz sequitur secūds. Sūt enī quattuor libelli
Et nota q hec dictio animus plura significat. vñ in ēq̄libet. x̄o. Est animus
ratio/sapiētia/vita volūtas Sit x̄i⁹ aīa spes dispositio circa Impetus/inge
nium pponit/p̄salit/audet Cogitat/expulsa/precōcipit eē futura: reode singu
la singulis. Dicit ergo [Si de⁹ est anim⁹] Isti versus multis modis p̄nt legi.
et p̄io sic scōm antiquos q vnū deū ignorātes: sapientē hoīem vidētes in ma
ximā reuerentiā aīm suū in scia et virtutibus ornatū pro deo habebāt et cole
bant in hac lege sic [Si aīm tu⁹ est deus vt]. p sicut sicut [carīa]. i. scripta po
etica [dicāt]. i. tradūt iuuenalis supple et lucani et alior. Anīme. Nullū nu
men abest si sit prudentia tecū. Lucanus. Nullū numen adest si sit prudētia
Inge [Hic ergo] id est animus tuus [sit colendus] id est ornandus virtutib⁹
b ii

Liber.

et scientia [tibi] id est a te [pura mente]. i. tota intentione (precipue). i. pro oib⁹ alijs vt habeatur a te pro deo. et vt ab alijs honoreris Scdo ethice sic: et forte melius. et legi si pro q^o: et ponitur causatiue et no dubitatiue sic (Si) pro q^a [anim⁹] id est sapientia patris (est deus). i. filius dei [vt carmina] sc^o dicunt nobis Et nota q^d sicut dicunt theologici pater dⁱ potetia filij: fili⁹ sapientia p^ois sp^us sanct⁹ vero bonitas et sapientia vel potetia et gratia vtriusq³. vñ [hic animus]. i. hec sapientia. s. fili⁹ dei [sit colendus] i. amandus et honorandus (tibi) a te [pura mente. i. pura mentis intentione et deuotione] [precipue]. id est pro oib⁹ alijs rebus. Sed hec lectura est potius ethica q^{uam} gramatica vel moralis. Tercio lege sic et forte melius. Si p^{ro} q^{uod} deus. i. pater et fili⁹ et sp^us sanct⁹ in q^{uod} est vna diuinitas / equalis gl^oria. et est colend⁹ pura mente vt carmina dicunt: hic adverbialiter ponitur. i. in deo colendo sit anim⁹. i. tota intentio tua. precipue. i. potius in deo colendo q^{uam} in aliqua re. Quarto sic et forte meli⁹. Si deus est. vel si p^{ro} quia: q^{uod} deus est cuius esse est eternu^m imutabile et p^{er}manens. Unde dauid. Ipsi p^{ro}bant tu aut^{em} d^{omi}ne p^{er}manes: et o^{mn}es sicut vestimentum veterascunt. Et sequitur in alio versu. Tu aut^{em} id^em iⁿte es: et anni tui no deficient. i. eternitas tua est indeficiens et im^{mu}tabilis: vt pro sicut animus. i. ratio animi et intellectus dicit. i. sentit. et facit scire nobis non brutis: sed nobis in q^{uod}bus ratio viget: vt proficit carmina philosopho^{rum} et sacre scripture et o^{mn}es alij libri in quibus fit mentio de deo: dicunt id est asserunt et declarent nobis: hic scilicet de⁹ q^{uod} et vbiq^{ue} intellectualiter demonstrat per o^{mn}em diuinitatis sententia^m et potentia^m. et hoc p^{ro} nom^{ine} hic est demonstratiu^m ad intellectu^m. sit colendus. i. amandus et venerand⁹ tibi. i. a te pura mente. id est pura et recta intentione et sine simulatione: q^{uod} no faciunt hypocrite: de quibus d^{omi}n^us. Am^{en} dico vobis: receperunt mercedem suam Item pura mente. i. mente non maculata et cōscientia non remordete de pctō quia dicit quidius. Non bñ celestes ipia dextera colit. Et alibi d^{omi}n^us. Secūdat ab aris et dedit extrema gaudia nocte ven⁹. precipue q^{uam} alia creatura anim⁹ et carmina dicit. philosophi de natura o^{mn}iū rerū terrestriu^m nature p^{re}cepta pro suo^{rum} industria animo rerū animi rationē supra lunare globū superius erigebāt vt natura rerū sup^{er}celestiu^m inuestigarēt. quarū rerū natura subtili inq^{ui}sitiōe cōprehēsa: vnā causam causalissimā a qua o^{mn}is creature sūt create et hñt suū esse / suū sentire / suū vegetari / et suū ratiocinari: de necessitate p^{ro}babāt. s. deum esse illū quē inocabāt suū creatorē. suū causā causalissimā o^{mn}iū rerū et ideo dicit anim⁹ et carmina. Itē nota q^{uod} esse p^{ro}prie puenit deo: et deesse peccatori. An esse dñr q^{uod} sine intentione crescūt: nec retractione minuūt^{ur}: nec varietate p^{er}mutant^{ur}: sed seipsa custodiūt. Et ideo bñ dicit de⁹ est. et. Et describit vt dicit beat⁹ Bern^{ardus}. sic. Deus est sp^{er}a ic^{on}scriptibilis cui⁹ centrū est vbiq^{ue}: circūferentia vero nusq^{ue}. Et d^{omi}n^us per ethymologia^m deus quasi dans eterna vitā sol⁹. vel suū Et credo q^{uod} hec lectura vltia sit optia et oib⁹ alijs preferēda. Quāto sic. Si anim⁹ n^{on} est. vel si p^{ro} q^{uod} de⁹ est. i. diuinus. i. a deo. habet originē vt carmina dicunt Dicunt enī philosophi q^{uod} corp⁹ ex quattuor elemēt^{is} p^{ro}traxim⁹: aīa vero a deo hic. i. anim⁹ sit tibi colend⁹. i. a te pura mente. i. cū mūdicia cordis et op^{er}is precipue q^{uod} corp⁹ q^{uod} dignior est. vñ ill^{ud}. At p^{re}ciū p^{ro} hec corpe mai⁹ habet s. anim⁹. vñ ill^{ud} Mentē ad diuina celestē traxim⁹ iformare: et q^{uod}si q^{uod}busdā florib⁹ exornare vñ ill^{ud} Insere virtutes decisis sentib⁹ orto. Purgato potest fructificare ros et hec est bona. Sexto sic. q^{uod} pagani dubitāt de deo. et forte aliq^{ui}s laic⁹ simplex et fatu⁹ posset dubitare: p^{ro}pterea dicit actor sup^{er} [Itaq^{ue} deo supplica] et nō dū a posset fili⁹ su⁹ q^{uod}rerē vel aliq^{ui}s obijcere / est ne vn⁹ deus colendus tñ vel plures

Ad hoc rādet actor & dicit q̄ in es certus tam rōne animi q̄ cognitione scri-
pturarū q̄ vnus solus deus est ops benign⁹ misericors / & p̄ncipiū sine p̄io-
ri: et incommutabilis. & (i) p̄io q̄ hoc est liquidē vn⁹ deus: sicut ip̄e ait de seip̄o
Audete q̄ ego sū de⁹: & nō est deus p̄ter me. et (hic). i. vnus de⁹ t̄stus & i. alius
[i. colēdus] i. venerādus cū gl̄ia p̄dicatiōis [tibi]. . . nō brutis [pura mēte]
i. pura intētiōe discreta quillitate p̄ficiētia te p̄tō nō remordere. [p̄cipue] q̄
plures dī illū qui est omp̄s [vt anim⁹] i. vt ratio [et carmina] i. scripta [di-
cunt nobis] i. affirmant et testantur. Nec lectura inutiliter est bona / (3) credo
q̄ quarta p̄ualeat omnibus alijs. &c. x. Lingua paterna sonat quod ei sapiē-
tia donat. Exaudi fili: mentesq̄ reponē cubili. P̄ncipio cultū domini tu mē-
lige multum. Si bene cultura fiet mens crimine pura.

Plus vigila semper ne somno deditus esto.

Ham diuturna quies vicis alimenta ministrat

¶ Vigila est equocū ad plura. p̄p̄ie idē est q̄ nō dormire. Itē vigilare d̄f-
curā adhibere. vñ ait dñs. Vigilabo sup̄ ppl̄m meū. &c. Et hic [Plus vigila]
Similiter vigilare est sibi cauere. vñ in euāgelio. Vigilate & caute q̄ nesci-
tis qua hora fur veniet dicit dñs. Itē vigilare idē est q̄ laborare. vñ dī de pec-
catore. Ip̄e ad sepulchra ducetur in congerie mortuorū et vigilabit. i. labora-
bit. dico ergo [plus vigila] q̄ dormias vel [plus] i. multū in bonis opib⁹ [ne
esto dedit⁹ sōno] i. pigriciei vel segniciei: q̄ homo se debet exerce- re & labora-
re. Homo enī natus est ad laborandū sicut avis ad volārū. vñ illud. Qui nō
laborat nō māducat. Ne enī ocioso. vñ dō. Labores manū tuarū q̄ māduca-
bis. &c. Et thobias. P̄ane tuo vesceris liber eris. vñ qdā. P̄ane tuo ceteris
vescere liber eris. P̄der sōnū intellige pigriciā et torpore viciorū quibus qua-
dā sōnolentia siue violētia vincimur et torpem⁹. P̄der vigiliā vero bona opa
intelligim⁹. vñ. Beat⁹ seruus ille quē cū v̄nerit dñs inuenerit vigiliā in
bonis opib⁹. Amen dico vobis sup̄ omia bona sua p̄stituet cū [Vigila] in q̄
plus q̄ dormias [nā quies diuturna] i. lōga & diu durans [ministrat] alimenta
vicis] i. fomenta. longa enī quies facit hōiem segnem & pigrū: et ad ea que
agenda sūt deficientē et impotentē. Dicitur autē diuturna a diu aduerb. n̄ tē-
poris. Sed v̄. urnus / na / nū. nō ē mobile dī a die. vñ dī P̄arca man⁹ labor
assiduus designat habere. Larga manus / labor insolitus desinit habere [Ne
sōno dedit⁹ esto] vñ supra quod satis est dormi. Et dī deditus a dedo / dedis
q̄d est expono / is. et est x̄bū actiūū [vicis] apponit fomēta. nā sicut terra que
nō colit p̄fert herbas viciōsas ita corpus ociosū vicia gnat: q̄n virtutib⁹ nō
exercetur et facilliter a vicis expugnatur. vñ p̄. h̄tē. Ociose mētī maligni sp̄s
p̄rauos cogitationes inferūt: & si q̄scat ab op̄e non quiescit a malorū dilectio-
ne. vel [Plus vigila]. scilicet i bonis operibus. ne te dyabolus inueniat ocio-
sum. Versus. Ne timeas vane desomno surgere mane. Longa quies somnū
vicio sit fomes in omni.

Virtutem primam esse puta compescere linguam

Proximus ille deo qui scit ratione tacere

¶ Hic docet actor et cellentē & summā virtutē esse se retrahere a garrulitate
Modice ei loq̄ est ūma prudētia: q̄ est p̄ima inter quattuor virtutes p̄cipa-
les. Et describit sic: virt⁹ Alt⁹ est h̄i habit⁹ / nature veneratio / morū pietas /
cult⁹ diuinitat⁹ / honor hōis / etne b̄titudis meritū. Alr̄ x̄r⁹ describit a p̄his
Virtus est bene cōstituta mē. is h̄mus. vel virtus est viuere p̄ natura et vicijs
[primā virtutē] i. optimā. P̄m⁹ ei q̄nq̄ dī rōe ordīs vt ille sedet p̄m⁹ cū
b̄ iii

abbate vel rege. **P**rim^o etiā dē qñq; rōe eternitatis: vt ego lū pilm^o t nouissim^o Et qñq; dē poptim^o vt hic [Aitute pūmā]. i. p optimā. i. cō; verā expōez
Lingua sic describit. Lingua ē pprie mēbrū i ore carneū: formās x bū discer
nēs q; sermones. vel lingua idē est q; falsa doctrina. vñ ait dñs ad iob de dyas
bolo. Fune. i. fide ligabis linguā eius. i. falsā doctrinā ei^o. vel lingua idē est q;
similitudo. vñ spūscūs appuit i diuersis linguis. i. i diuersorū ydiomatū simili
tudinibus. vñ loq̄bant varijs linguis. vñ lingua. idē ē q; pena inflicta p pctō lin
gue. vñ aia diuitis loq̄bat ad lazarū vt refrigeraret linguam eius. i. penam.
O fili [Aitute pūmā. 7c]. i. poptimā excellētē bonā pcpuā t pūcipalē Lope
scere. i. frenare t sedare multiloquiū: q; in multiloqō nō deest pctm̄. An dauid
Air linguos^o nō dirigit in terra. Et idē Prohibe linguā tuā a malo: t labia tua
ne loquant^{ur} dolū. vñ qdā. Qui scit frenare linguā sensūq; domare. Fortior est
illo q; frangit viribus vires. vñ Lōpescere linguā. q; nimīū loq̄ nocet. vñ de
ossa terit lingua careat l; ossib^o illa. Et; lingua parēs: os terit osse carēs Et iō
vide qñ loq̄ris q̄ illud sit bonū t honestū qd dices: ne idē possit dñū euenire
vñ horat^o. Quid t q; t cui dicas ipē videt. Lictactorē fugito. nā garrul^o
idē ē. Nec retinet te patule: missa te fideliter aures Et semel emissū nō ē reuo
cabile x bū. vñ illō. Sis hō quacūq; domo q; sede morat^{ur} Prouideat qñ tace
at vñ qñ loq̄t [Proxim^o ille deo ē]. i. vicin^o t dilect^o a deo ē. [q; scit rōe tace
re. i. scō; rōez. q. d. q; qñq; scit tacē t qñq; loq̄ p̄et hoc inuēs. q; tacere ē malū
si necesse sit dicē x itatē: ne q; isamef. vñ dñs. p̄one dñe custodia ori meo. 7c.
sap. Tps ē loq̄ndi t tps tacēdi. q; sicut ostiū aliqñ apit t qñq; claudis: ita os
hōis debet claudī tempore t ad tēpus aperiri. et ysdouus. Tempore cōgruo
loquere t tēpore cōgruo retine q; breuē sermonem facit scientia. multum lo
qui est stulticia. Hiero. Silentii est signū sapiētie. loquacitas signū stultitie
Et iaco. Ille perfect^o est qui regit linguam suam. vñ de quidā. Tpe multilo
quā locus est cōpescere linguā. Si potes extingue vi: iosa cūa lingue. Alibi.
Si cupias pacem linguā p̄pescere loquacē. Cū rōe sile dñm si queris adire.

Sperne repugnando tu tibi contrarius esse

Conueniet nulli qui secum desidet ipse.

In hoc loco catho iſtruit filiū suū ne sit incōstās vel duplex. q; dicit Jaco
bus. Air duplex aīo incōstans ē in oībus vīs suis. hō incōstans dī q; modo
vult vñū modo aliud: sicut faciūt pueri. l; in pueris nō est viciū vel incōstans
dī ille q; modo petit vñū cibū t mō aliū: sicut gulosi faciūt vel incōstās dī ille q;
habet vñū in corde t aliū in ore. sicut falsi hypocrite. vñ qdā. Quilibet hypo
crita specteten^o est heremita. Mēte tñ tacita laret anguis his aconitav^o incō
stans. dī ille q; mō dicit vñū mō aliud: sicut garrulosi. t oīe talis incōstantia est
vitāda Cōstrue sic [Sperne]. i. noli esse cōtrari^o tibi. i. p̄tra teip̄s. repugnādo
vel aliter [sperne repugnādo]. i. intēdendo t contradicendo in cōstātie mētis
tue [eō cōtrari^o tibi]. i. ne cōtradicas sūie a te plate. ita q; mō vis aliud t po
stea velis ecōuerso. t supradictis mōis: q; [conueniet nulli q; secū desidet] id est
discordat secū. q; em̄ discordat secū: nō pōt puenire aliū. q; q; sibi neq; est: cui
bonus est: q. d. nulli. Unde. Qui sibi non parit: tibi vel michi quō p̄cet? Et
alibi. Qui sua divulgar: mea vel tua quomodo celat. Et alibi. In tota vita di
scors tibi viuere vita. Nullū se iungit sua quē discordia pūgit. Sperne. 7c.

Si vita n inspicias hominu n si deniq; mores

Cum culpes alios: nemo sine cri nie viuit

Quid p̄ceptū p̄cipue p̄tinet ad p̄elatos q; aliorū extirpā vicia licz sint

Cathonis

penitus viciosis: et alios condemnant in venialibus viciis. licet ipsi sint in mortali-
bus intricati et etiam involuti. vñ salomon. **Maledictus** qui videt festucam in oculo
alterius vñ in oculo fratris sui. in suo gnat trabem non videt. **En** in aurora. **Tolle**
festucam si vis de fratre oculo. **Que** pñ extirpat lula tolle trabem. Et alibi **Qui**
vult alterius oculos tergere labem. **De** pñis cum eruat ate trabem. vñ dicit. **Si**
inspicias]. i. in scripturis diligenter. Et dicit notabiliter in pñ. as. i. in meo i aie tuo
[vita hominis]. i. vita humana. et si inspicias denique. i. ad ultimum/mores. i. ois. i.
humanas actones et qualitates: cum culpes alios. i. reprehendas de peccatis. nemo in cruce
vivit. **Salte** in cruce veniali. q. d. hoc scias q nemo vivit sine cruce. nec etiam infans
vnius diei cuius vita est sup terram. hñ eni originale peccatum quicquid nascitur. vñ dñ.
Eccce eni in iniquitatibus conceptus sum: et in peccatis concepit me mater mea. q. multiplex est
laqueus dyaboli. id est miser homo cadit multipliciter in peccatum. Laqueus dyaboli est prope la-
queus quo aliquis ligatur delectatione carnis. vñ dñ. **Laqueus** perit et nos liberati
sumus. Et laqueus est doctrina hereticorum. vñ dñ. **Pluet** sup peccatores laqueus ignis
sulphuris. et. Et laqueus idem est q. fraudes. vñ dñ. **Barrauerunt** ut absconderet laqueos
i. fraudes. Et laqueus idem est q. affectus terrenorum. vñ sñr dauid. **In** laqueo isto
quem absconderunt prehensus est pes eorum. et. Et idem cum tot sunt laquei: bene potest
dicere. **Nemo** sine crimine vivit. quia quis ingreditur sine macula: et opera-
tur iusticiam: certe nullus. Unde versus. **Quamvis** cuncta notes que lustrat re-
gina boetes. **Alx** rep. re potes quem sine labe notes. et.

Que nocitura tenes quibus sint cara relinque Utilitas opibus preponi tempore debet.

Sicut serviens neque qui non recipit correctionem vñ filium prodigum et luxuriosum in
disciplinabilem. relinque propterea qui hominis. licet sit amicus tuus vñ de parietela: et sup
oēs divitias huius mundi quod nocet anime. q. dñ in euangelio. **Sicut** impossibile est intrare
camelum per foramen acus: ita impossibile est divitem intrare in regnum celorum. vñ quidam
Posse foramen acus citius transire camelum. **Credo** q. valeat homo dives i. candere
celum. **Vel** postpone delicias carnis/quas licet habeas pro caris: tamen nocent anime
vñ. **Abstinate** vos a carnalibus desideriis. et. Et in euangelio. **Si** oculus tuus scā-
dalizet te: pice et erue eum a te. q. d. relinque divitias que non prosunt in die ultionis. Et
in hoc loco oculus pro qualibet re cara accipit que nocere potest. Et bñ dicit relinque no-
citura quibus sint cara. q. utilitas. et. Et notandum q. duplex est utilitas. i. anime et
corporis. **Ant** utilitas anime supple propositi debet opibus. i. utilitati corporis. q. caro: cu-
piscit adversus spiritum. i. corpus adversus animam: et econverso. vñ **Matth.** **Nemo** potest
duobus dominis servire. duobus. i. deo et mamone. Et alibi. **Alx** placet ambobus qui
vult servire duobus. unde sap. **Meli** est parum cum caritate: q. multos fructus cum
iniquitate. vñ quidam. **Idic** bñ se vitat q. sp. noxia vitat. Sic bene te dices: ut sp. no-
xia vites. **Nec** sit adoptivus quod noneris esse nocivus. **De** l. cap. tibi quod fore dñ
amarum. **Ilce** nec retine ne sit tibi causa ruine. et. **Utilitas** opibus. et. **Opis** opus ab
ope denotat auxiliium in singulis propter hoc divitias. vñ. **Querit** pauper opus que-
rit avarus opes. **Tñ** alit apud horatium. **Implorat** opes hominis. i. auxilia. **Opus**
opis est mater terre: scdm actores. **Opus** opotis est quoddam castrum. **Quid.** **Pa-**
troclus opota relinquit. **Opus** indeclinabile idem est q. necesse. vñ ep. est ut modis
oibus facias illud. **Vel** quicquid opus declinat: tunc notat operationem: scdm quod
dñ actualiter: iste facit opus bonum. **Ant** illud quod venit ex operatione. vñ iob.
Operi manuum tuarum porriges dexteram. i. homini quod provenit ex operatione dei. Et
alibi. Et opera manuum tuarum sunt celi. Et idem est q. genus operis. unde in genesi vi-
ditur de dño. Et requievit ab omni opere quod patrarat. et. i. ab omni genere operis

Liber

Constans et lenis ut res expostulat esto

Temporibus mores sapiens sine crimine mutat

In hoc ditigio iuvat nos actor ad fortitudinē q̄ ē in p̄pitate et i aduersitate eundē vultū p̄re i. i. p̄pitate nō nimis eleuari; et aduersitate nō nimis dep̄mi. Ergo [esto p̄stas] i. aduersitate ne nimis dep̄mar; q̄ p̄stata est stabilitas et firma et in p̄posito p̄seueras. lenis in p̄pitate ne nimis sis sup̄b⁹ et arrogas. vel con. cans in iudicio vel indicando. lenis i. patiēdo iudicio vel iudice p̄cedo / ut res i. manus p̄patiēdo. Et hoc satis designat i. sacra pagina p̄ leones et boues q̄ dep̄icti erāt supra i. tēpio salomōis. q̄ nūq̄ erat ibi leo in boue / nec bos in leone. q̄ significat q̄ ip̄o d̄e ē lenis ut bos. et seuer⁹ sicut leo. q̄ p̄ leone designat f̄ueritas. p̄ bonē lenitas et māsuētudo. Et hoc p̄cipue int̄est ad p̄latos q̄ d̄nt eē māsuēti et lenes erga pacificos sibi subditos et bñ disciplinabiles et d̄nt eē seueri erga incorrigibiles. ut apparet i. baculo pastoralis q̄ ē acut⁹ i. p̄te inferiori i. signū correctōis erga rebelles; et curu⁹ deff⁹ i. signū hūilitatis erga ovedictes [ut res expostulat] p̄ d̄nt aliqd̄ dicē. tu dicis: sis p̄stas aliquā / aliquā lenis. et hoc ē viciū mobilitatis aī. Ad hoc r̄ndet [ut res] i. rei vlt̄ t̄pis ex̄igētia [exp̄stulat] vel res. i. utilitas. Et q̄ hoc possis facere sine vicio: oñdit vis cens [Sapiēs mutat]. i. mores. et. x⁹. Quālibet etatē uti decet ad p̄bitatem. Prospero dura pati prop̄ie p̄pitiū p̄bitati. Et alibi. Lenis et asper erit sapiens ut res sua querit. Et mores vertet: sic q̄ nūl crimine perdet.

Nil temere vxori de seruis crede querenti

Sepe etenim mulier quem coniunx diligit odit

Hic docet quēlibet ne credat sp̄ vxori sue familiā accusāti. q̄ mulier obit seruos mariti sui et accusat in cā p̄p̄ duo. P̄mo si seru⁹ sit fidelis et ip̄a dissipatrix. Scōdo si ip̄a sit adultera et ip̄e sit calius et fidelis dñs suo i. oib⁹: et q̄dā t̄pa facit tunc ne ip̄e dicat dñs suo / et tūc ip̄onit seruo falsa crimina et facit in domo s̄. voluit facē vxor pharaōis q̄ ioseph īmerito accusauit. Icit ei scriptura Si sit fū tibi fidelis: sit q̄si aīa tuavā ait q̄dā sapiēs lō mō mulier. Dec aut̄ possum⁹ scire q̄ de sup̄bia mulierū et auida laudis elatōe s̄ctim⁹. mulier q̄to est infirmitate exteri⁹ et nature fragilitate interi⁹: sp̄ aspirat malignis artib⁹. Mulier ne iueniat q̄lis sit totas fores effūdīt: et i. aliena vita et iudiciū detrahit loq̄citate disgressura. vñ Sic volo / sic iubeo: sit p̄ ratione volūtas. x̄ba sūt mulieris accusātis seruos mariti sui. Femina vult sudare seruos: dicitq̄ i. beto. Ne tibi seīeo q̄s es apta iugo. vñ [Nil temere vxori]. i. p̄sup̄tiose vel stulte in cā. t̄m̄ temeritas. i. sapientia. vlt̄ temerari⁹ / ria / rīu. i. fatu⁹. p̄re a temer d̄t hoc temetū. i. forte vinū. q̄ sepe i. acit hoīes temere agere [Sepe etei mulier] et. Mulier sic describit̄ a. ii. ph̄s. Mulier ē hoīs p̄fusio / īsatiabilis bestia / continua sollicitudo / īdeficiēs pugna / quotidianū p̄dānū / dom⁹ tēpestatis / īpe dimētū viri: et cōtinēti naufragiū / vas adulterij / p̄iculosū p̄dictū / aīal pessimū graui. īmū pondus / āspis īsanabilis / humanū m̄cipiū in pugna. Dicit ei mulier quasi mulcens herum! Scōm hoc corripit hanc syllabā e in obliquis sicut corripitur in hoc noīe herus. vnde quidā. Basiat armigerum femina propter herum. Alij. x̄. Nil temere credas vxori sepe querelas. Namq̄ colos nouit: et quem tu diligis odit.

Cumq; mones aliquem nec se velit ipse moneri
Si tibi sit carus: noli desistere ceptis

Cathonis

¶ Aliud est preceptū. s. vt si videam⁹ aliquē amicum nrm a via veritatis deuiare / et castigare cepim⁹ et se castigare noluerit: nō iō min⁹ debem⁹ castigare ipz: imo sēp i castigatiōib⁹ p̄seuerare et istare: qz assidua correctōe castigabit⁹ et sapiēs efficiet. vñ *Sutta* cauat lapidē nōvi: s; sepe cadēdo. Et alibi. *Cōsumitur anul⁹ vsu. vñ.* Illos q̄s amo castigo et arguo: dicit dñs. vñ sap. Meliora sūt amici x̄bera diligētis: q̄ fraudulēta oscula blādientis. Itē. corrige stultū hēbis ipz amicu Itē si moneas carū q̄uis sibi fiat amaru. Nō tñ obliues: qñ x̄ba monēdo mīstres. vel [Cūq; moneas] .i. corrigis et castigas aliquē peccatē vñ deliquētes [nec se velit ip̄e moneri] .i. castigari: noli desistere ceptis. et.

Contra verbosos noli contendere verbis

Sermo datur cunctis: animi sapientia paucis

¶ Cōtra x̄bosos. et. i. noli stultis et garrulis rīdere ne eis similis efficiar: s; postq̄ stulticia et garrulitas exierit rīde eis vt eisrē sua insipientia et stultiloq̄a patefiāt. vñ salomon Honor ē hoīs sapiētis q̄ sepat se a p̄tentionib⁹ garrulor. Idē. noli rīdere stulto iuxta stulticiā suā: s; oñde ei vt se stulte locutum fuisse agnoscat. Sermo dat. et. qz nō oēs loquētes sūt sapiētes. vñ illud *Rando* q̄ vites fili carissime lites. Multi sermonē retinēt: s; pauci rōnez. Et ecce q̄re. qz sermo dat. vñ sap. Multi sermonē retinent. s; pauci anī rationem. i. bene fac alijs: ne sis aīe tue iimic⁹. vñ socrates. Sic alienū age negociū: ne tuū obliuiscaris et sic benefac quib⁹dā et nō oībus: ne damnū vel paupertas te sequat.

Dilige sic alios vt sis tibi carus amicus

Sic bonus esto bonis ne te mala damna sequantur

¶ Aliud p̄ceptū est. s. ne aliquē amem⁹: vt p̄ ipso piculū aīe vel corpis incurram⁹. Et i mādato hoc iueniē q̄ debem⁹ diligere p̄ximū. qz in dilectōe dei et proximi rota lex p̄det et p̄phete. qz dicit ysidor⁹. Ex toto corde nō diligit deū qui hominē odit. Preterea secundū mandatū est in lege: dilige proximum tuum sicut teipsum. Sed quia quidam sunt qui nescientes modum rebus imponere ex aliorū dilectione dāna et periculum anime consequuntur: vt pater et filius. ideo ponit moderantiā cū dicit [Sic bonus. et] q. d. non vltra modum dilige. Diligere vero est motū caritatis in aliquem dirigere. Unde. Dilige dominum deum tuum. et Diligere est bonum optare. vñ. dilige p̄ximū tuum. et. sicut teipsum. i. ad hoc q̄tum teipsum. s. ad vitam eternam. Si enim maius bonū velles p̄ximo tuo q̄ tibi: et magna stulticia. si minus inuidia. Sed p̄mo diligendus est deus: secundo propria anima: tertio anima proximi tui. quarto propriū corpus. et est caritas ordinata. Et ita diligimus vere si vnicuiq; quod suum est impendimus. P̄mo debemus deo religionē sc̄o parētib⁹ et cognatis caritatē. tertio maioribus reuerentiā. quarto paribus auxilium. quinto minoribus doctrinā. sexto cuilibet concordia. septimo extraneis amicitia. octauo egris cōpatientiam. Unde ysidorus. Amico tuo ita sis bon⁹: vt nō noceas tibi. Itē. Benefac alijs ne sis tibi iimic⁹ vel [Sic bon⁹ est o bonis: ne te mala. et] q. d. noli ita prodige amicis distribuere: vt postea oīb⁹ elapsis cōpellaris mēdicare. qz dicit salomō. Meli⁹ est vt te respiciāt filij tui q̄ respicere in manib⁹ filior. vñ socrates. Alienū sic age negociū: vt nō te obliuiscaris. Cū sapias. et. Esto bon⁹ caris: sic ne tua dāna seq̄ris. Cū sapias iustitiam nullum dilige plus te. Alibi. Qui melior videt et deteriora sibi det. Alitio digna dei laia tollat ei. Et alibi. Profice sic alijs. vt f. s. tibi carus et ip̄is.

Rumores fuge ne incipias nouus actor haberi

Liber

Nam nulli tacuisse nocet: nocet esse locutum

Rumores fugi. *scilicet* i. rumor investigatōes. vel novas inuētiōes et ficias. Quia rumor est sermo ambiguus ab incerto actore preat⁹: cui malignitas fecit initium / fides autē adhibuit incrementū. Vel rumor est sermo hoīs in honore duplicat⁹. vñ ysidorus. Sermo vanus mentis vane: indexq⁹ vane conscientie. est. q⁹ qualis sermo ostendit: talis et anim⁹ approbat. *scilicet* [Ne incipias nouus actor haberi]. i. mendacior nouus inuentor. Et d⁹ actor ab agis. *scilicet* scribit per. c. vñ horatius. Quid de quoq⁹ viro et cui dicas ipse videto Tu cunctatorē fugito: nam garrulus idē. *scilicet* Vel nouus actor. i. rumor inuentor. q⁹ actores vocamus artium inuentores. Et dicit. [Rumores fuge] *scilicet* non immerito [Nam. pro quia] [nocet nulli]. i. non nocet alicui tacuisse vq⁹ ad tempus aptū. et [nocet esse locutū] quasi dicat plures sunt quibus nocet suus loqui vel sua garrulitas. nulli vero nocet sua taciturnitas. vñ salomon. Sciens id est sapiens tacebit vsq⁹ ad tempus. lasciuus vero et imprudens non obseruat tempus. En se odibilis est deo qui procar est ad loquendū. q⁹ vir linguosus non dirigit in terra: dicit dauid. Et virum iniustū mala capient in interitū. Preterea nocet corpori: q⁹ ossa terit lingua. *scilicet* Unde iupia [virtutē pūmā] Alibi. Grana magnatū nescit habere statū. Alij versus. Fuge rumores: si mul et nouitatis amores. Nam stolidus meret quod non tacuisse noceret.

Rem tibi promissam certam promittere noli

Rara fides ideo: quia multi multa loquuntur

Primo constue sic [Noli promittere] alijs [rem certā]. i. certe: donec inuenias vel habeas eam [Rem] dico tibi promissam ab aliquo. Ille enī qui tibi promisit potest te decipere: *scilicet* ita potest falli ille cui promissisti. et poteris mendax et garrulus reputari. q⁹ dicit quidā. Rectificat multū grandis promissio stultum. vel rem. i. spem. Et debet sic legi [Noli promittere rem certam]. i. re de qua possis habere certam spē vel certam rē speratā. Et loquitur emphatice [promissam tibi] ab aliquo. vel [spem promissam]. i. spem rei promissae certam noli expectare quasi certam et quasi certe habendam. q⁹ [rara fides]. i. parua credulitas est in promissione. i. paucis creditur. Quare? [quia multi multa loquuntur]. i. p⁹mittūt multa de quibus nulla aut parua persolunt: vel p⁹soluere non possunt. vel etia⁹ si possent: nolunt: quia falacias faciunt ne alijs credatur. vñ quidā. Mendaces faciunt vt vera dicentibus non credatur. vnde iacobus Fides sine operib⁹ mortua est: sicut corpus sine spiritu mortuum est. Versus. Rem tibi promissam nulli promiseris ipsam Perdit naq⁹ fidem sic multa locutio prudens.

Cum quis te laudat tuus iudex esse memento

Plus aliis de te q⁹ tu tibi credere noli.

In hoc loco docet nos actor ne superbiam⁹ propter mundanā gl⁹iaz: cum sit vana vmbatica *scilicet* t⁹ auctoritā dicēs [Cum te quis laudat]. i. glorificat et extollat per laudē in presentia tua [memento esse tuus iudex. i. redi ad conscientiam tuā et ad tripm inuestiga in corde tuo. et considera si sis dignus illa laude] vel talis qualis ab aliquo p⁹probaris si es dignus humilitate si nō. corripet et emenda. q⁹ laudare est proprie aliquē pro magno facto cōmendare vel laudare idē est q⁹ glorificare. vnde i psalmo Laudate pueri dñi. i. glorificate Vel boni laudant nō sē ipsos: sed alios virtute honestatis. mali laudant se et nō alios vicio inhonestatis. Mali similiter quādoq⁹ ludant homines vicio

Cathonis

dictur. Siade trahit horum mortem querens aliorum. Et tamen filius ante diem primos incurrit in annos. Sicut huius vite felicitas: ut dicit augustinus. Quid est vita ut dicit sanctus philosophus. Quia est bonorum leticia/misericordiarum meliticia/expectatio mortis. Quia cum subeat iuueni funera more senis. Alii xlv. Cum tibi secunda mens sit de morte futura. Alteri mortem noli tibi ponere iocunditatem. Et alibi. Non est trahit funem qui mortem alteri querit. xlv. Est corde mortis nulli parit honorem. Quia mors tollit omnia morte cadunt. Mortis sic diffinitur a sancto philosopho. Mortis est eternus sonus dulo: lutto corporum/pauor diuitum/paupere desiderium/icerta peregrinatio/homo latro/socius pater/fugavite/resolutio omnium: ubi mors per etymologiam dicitur quasi meta omnium rerum vel a moriendo dicitur.

Exiguum munus cum det tibi pauper amicus

Accipito placide plene: et laudare memento

¶ Hic docemur ne paruum donum refutemur ab amico paupere. imo debemus illud laudando benigne accipere et non considerare quantitate doni imo amoris et officii datis et bonam voluntatem. ubi in timore affectus preit effectum non aspice quantum. Sed sicut ex tui sedulitate datum. Alii ovidius. Hoc facit ut veias: gratia quod pauper ad aras Et plateat celo non minus agna boue. ubi [Exiguum munus] Ite. Munus dicitur prope quod quod gratis largitur. Munus ei in diuites gratia largitur/laudat/impetrat/odium finit domum ei occultat. ubi alexander. Munus ei mores preit. et. i. recipiens uerum iudicium preit. ubi salomone Exenia dona excecant oculos iudicum et. ubi dicit [Exiguum munus] cum det tibi pauper amicus. et ubi dicit amicus quasi ad custodiam. ubi a catena caritatis: eo quod amoris cathena ligat amici. Fideus. Illa est vera amicitia quod nichil querit de rebus amici: nisi beniuolentiam. et [Accipito placide. et] quia bona voluntas de reputari pro facto. ubi Gregorius. Non est vacua manus a munere: si archa cordis plena est bona voluntate. ubi ovidius. Super omnia vult accessor est boni. et ubi Xlv. Quia nuda dādo vice sunt filia matris amice. Et aliud. Munera iuxta ligat. Alii xlv. Si quis forte velit quod amicus pauper habebit. Sumat coram bono: et huius laus addita dono. Et alibi. Est labor actoris in dono causa valoris.

Infantem nudum cum te natura creauit

Paupertatis onus patienter ferre memento

¶ Aliud documentum est: ne desperem in paupertate: sed etiam benigno animo recipiamus mus vel patiamur. Quia sciendum est quod pauperas est prope rerum temporalium: ut hic [Paupertatis onus] ubi in esopo dicit. Pauperes cum leta veniunturissima res est. Et alibi Paupertas libera res. Et ideo paupertas est cum magna patientia sustinenda. ubi dicit Patientia pauper non pibit in fine. ubi iob. Infans egressus sum ex utero matris mee: et nudus reuertar in terram. et ubi augustinus. Prodest pauperi celum stellatum: quod reuerentibus celum inauratum. Et dicit pauper quasi parum habens. vel quasi parum parans Quid est paupertas? Sic ei describitur a sancto philosopho. Paupertas est donum dei/bonum odibile/possessio sine culmine/mater sanitatis/cura remotio vel abiectio/sapientie imperatrix/negotium sine dāno/donum sine cura. et xlv. Cum sit inops natus quisque nudusque creatus. Paupertatem grandem vincat patientia iadem. Unde. Est xlv. vidua quam non patientia firmat. Patientia sic describitur. Patientia est animi rigor/aduersitas fortune/oborum asperitates equanimiter portans.

Ne timeas illam que vite est ultima finis

Liber

Qui mortem metuit: quod viuit perdit id ipsum.

Q Aliud pceptū ē. s. ne timeam⁹ mortē. viuere enī ⁊ semp timere quasi mors est. Sed hoc pceptū nobis nō est tutū. qz semp timere mortē ⁊ habere ante oculos debem⁹. vt citius mala relinquam⁹. iuxta salomonē dicentē. Fili in oib⁹ operationib⁹ tuis memorare nouissima vite tue. et i. eternū nō peccabis. Unde x⁹sus. Aue sine vicio tanq̃ sis cras morturus. Discere vacans studio quasi nunq̃ sis morturus. Aliq̃ x⁹sus. Nō agit illicite qui cogitat vltima vite. Rescit homo morā mortis: nec funeris horā. Propter pdicta bonū ē timere mortē in retractionē vicioꝝ et peccatoꝝ. Sed aliter hic sumit scdm gentiles mūdi famā et gliaꝝ appetentes. qz aliter intelligūt. Scdm illos sic dī [Ne timeas illā]. i. mortē que est vltima finis vite. qz oīs caro humana ad nichilum redigetur. qz qui metuit mortē. i. timet et dolet iō q̃ mori se oporteat [perdit iō ipm qd viuit]. i. gaudia vite hūane talē dolorē ante oculos habēdo. i. meditādo de morte. Unde dīc hō qd eris: qd ages qn morieris. Premeditare bñ nichilū fiet tibi lene. Nil nisi terra sum⁹: et terra quid est nisi fīm⁹? Et nichil est finis: nos ergo nichil sumus. Scdm catholicos sic legīt [Ne timeas illā]. id est mortē. i. sis talis ita fructificās / ita iustus / tam fidelis tam perfectus ne oporteat te timere mortē. i. corporis ⁊ aīe dissolutionē: vt puta confidens de beneficijs pcedētib⁹. Cōscī enī reatus magis timēt q̃ sanctificati [q̃ est vltima finis vite] iuxta illud. Mors vltima linea rerū. Et alibi. vltimus ad mortem post oīa facta recursus. Isidorus. Quotidie dies vltim⁹ appropinquat et vitā nostrā quotidie dies aufert. Et merito. quia [qui mortē metuit]. i. q̃ talis est qui facit pctā ppter que debeat timere mortē eternā: quia iustus non moriet⁹ [perdit ipm quod viuit]. i. bonitatem. quia deus causa est. ⁊c. vñ ppter quod viuit scy christū. hic enī est vita credentiū: sicut ipse dicit. Ego sum via veritas et vita. Et alibi. Qis qui viuit et credit in me nō moriet⁹ in eternum. Dico tibi vere si vis de morte timere. Perdere tu queris i te quod habere videris. Et nota p finis idem est q̃ terminus / cōsumatio / mors / patria. vñ x⁹sus. Est finis / patria / mors / cōsumatio meta. Sed in grecismo ponunt alij x⁹sus finis consumens ⁊ cōsumatio finis. Est propriū finis: quādoq̃ est actio finis. Secundum ysidorū finis dicitur a fune: qz fines agroz ⁊ funiculis mensurantur. et est dubij generis. dicitur enim hic vel hec finis. Unde. Margo dies cortex silex pantheraq̃ damina. Funis cum clunis. ⁊c.

Si tibi pro meritis nemo respondet amicus:

Incusare deum noli: sed teipse coherce.

Q Dic docet nos ne desperem⁹ accusādo deū si alicui seruiertim⁹ ⁊ meritis nris cōdignā remunerationē nō reddiderit: nec ab ei⁹ officio nos retrahere debemus. vñ dicit [Si nemo amicus]. i. nullus amicoꝝ tuoz respōdet p meritis. s. remunerādo ea q̃ digna sūt meritis tuis [noli incusare deū]. i. culpāre. i. noli litigiū prouipere cōtra deū dicēdo. ille cui seruiui fecisset bona michi: sed de⁹ nō permisit: ego sū infelix / oēs ingratos inuenio / ⁊ de⁹ odit me / ⁊ me persequitur. ⁊ hoc faciūt quidā stulti [s. teipm coherce]. i. ab hoc retrahere. vel [coherce] id est castiga te ne deum culpes vel incuses. Et nota q̃ aliud est incusare: aliud accusare. et est accusare alicui crimen imponere in consortio: dicendo q̃ non debet testificare / nec accusare / nec respōdere / nec iudicare. quia infamis

Cathonis

persona est. Inculcare vero id est est q̄ culpāre. ut hic [Inculcare deū noll. 1c] In
culcare est maior: accusare minor. vñ. Inculso dñs: accuso sepe minores. vñ
dicit [Si tibi pro meritis nemo respondet amicus] Quid est amicus ut dicit
philosophus? Amicus est desiderabile nomen non inuidenda possessio/refu
gia i. felicitatis/miserie releuatio/ideficiēs quies/indeficiēs felicitas. 1c Si
manet oblitus meriti nec seruit amicus. Hic non culpādus deus est: sed tu re
probāndus. Nec reprobos chūm: sed tu serui magis ipsum. 1c.

He tibi quid delit tu quelitis vtere parce

Usq̄ quod est serues iemper tibi deesse putato.

Hic docemur viuere parce et nō prodigaliter: et obseruare tēperatiā i cibo et po
ta. vñ illd. Sume cibū modice modico natura fouet [Satere] et nō abutere [q̄si
tis]. i. reb. acq̄sit. p̄ laborē tuū vt quorū parētū mores heres [pce]. i. modice
[ne qd]. i. ne aliqd [delit tibi]. i. deficiat: i. prodigalit̄ expēdas. vñ quā Magna
penus paruo spacio p̄supta pibit: Et illd. Labit̄ exiguo. qd̄ p̄tū est tpe lōgo.
Quidā inspiciēs ita prodigalit̄ res suas expēdūt: q̄ nō curāt de futuro vl̄ ad
quē finē deueniat vita eorū. Contra quos dicit boetius. Neq̄ enī qd̄ ante oculos
suū est sufficit intueri: rerū exit̄ prudētia metit̄. Et seneca. Liber et gulosus
elle non potes. Et horatius. Seruet eternū q̄ paruo nesciet vi. Et xi. Et
uet seruū vt q̄ puo nescit vti. Seneca. Fortuna vitrea est nunc cū splēdet. vñ
Non minor est virtus q̄ querere parca tueri. Casus iest illis. hinc erit artis
opus. horatius. Plus est seruare parcū q̄ quelidē nouū. Parci vteris q̄sitis
q̄si trueris. Et re seruabis: quā tēp abelle putabis. 1c [Et qd̄ est serues] Sen
sus talis ē vt parce viuas: nō sis prodig. 13 obscure dicit sic ergo cōsue. Di
co q̄ parce viuas [q̄] p̄ et ad hoc [vt serues tibi] i. opus tuū. i. qd̄ illud est. i.
illd quod possides. q. d. sis parce. Parci ei tibi seruā res suas auaris vero
nequaq̄: sed ad opus aliorū ieruat [putato]. ergo id [deesse tibi iemp]. i. deice
re qd̄ est dicere non sis prodig. Prodig. enī putat res suas nō posse deficere

Quod prestare potes ne bis promitteris vlli

Ne sis ventosus dum vis urbanus haberi

Hic docet nos euitare dilationē i dono: ne illd qd̄ amicis n̄ is dare possi
mus in p̄nti p̄mittam. nos daturus in futuro. Et vñ dicit: vade cras et post
cras reuerteris et hēbis petītū. vñ dicit tui. Lex dñi siue bñfici talis d̄ ene
q̄ actor itatē debeat obliuisci: et capiēs debet eē meōr accepti q̄viri uiri data
nunq̄ cogitat: s; accipiēs debet eē meōr illi q̄ dedit: vt in aliquo tpe reddere
possit. vñ qdā. Qui cito dat bis dat: q̄ tardat mittere nil dat. vñ alij vñ f. Eius
dare da subito. dādi moo. iste petito. Par erit mutuo q̄ dabit absq̄ cito et q̄
dare nō possum. nisi de liberalitate. vidēdū enī qd̄ sit liberalitas. Liberalitas
est virt. bñficioz erogatoz quā i affectu benignitatis et bñfici dō. u. m. p̄ma
nere: q̄ tota hec h̄t. p̄sistit i tribuēdo. s; multis mōis dī stare liberalitas. p̄ i
mo caue q̄n dabis ne sis dur. ne frōtē obducas. ne vultū auertas. ne occupa
tiōes singas Secūdo caue dilationē: q̄ dandū ē cito. vñ ingratū ē domū qd̄ diu
inter man. dātis hesit. vñ illud p̄ 101 im. enī negātū q̄ tarde dat Tertio caue
ne des i grati. imo gratis i m̄tis p̄cib. expectat. vñ Nō grati tulit q̄ nō cū ro
garet accepit. vñ thobias. Da cito da gratis. 1c Quarto caue ne domū oblit
accipiēs: sicut dabat anatrāpal. vñ horatius. Anatrāpalus cuiq̄ nocere

Liber

volebat. Vestimenta dabat. ⁊. Quinto caue ne beneficium sit malus tua facultate. In tali liberalitate consistit cupiditas recipidi et talis liberalitas nō est bona. Salomon. Melius est nō vouere q̄ post votū promissa nō reddere. Versus. Dandi tolle moras dando cito munus honoras. Mun⁹ dedecoras inueniendo moras. ⁊. Alij versus. Gratia debetur pro munere si cito detur. Et si tardetur ingratum munus habetur. Item Bis non spondebis q̄ mor prestare valebis. Ne similis vento sis: sed bon⁹ esse memento. Et alibi. Pl⁹ valet hoc tribuo q̄ tribuenda duo. ⁊.

**Qui simulat verbis ne corde est fidus amicus
Tu quoq; fac simile: sic ars deluditur arte.**

Qui simulat. ⁊. i. q̄ fingit vel figurat verbis adulatorijs se esse amicū tibi fidum [nec] ipse est [fidus amicus corde] sed solummodo verbo et tales sunt infideles ⁊ fraudulentī illusoies. si inq̄ ita simulat aliquis se esse amicū tibi. [Tu quoq; fac simile]. i. finge te esse amicū sibi: cū non sis. vñ Quidius. Fal lite fallentes. ⁊. Et sic [ars] illius. i. fraus arte maligna progrēdiens [deluditur]. i. decipitur et repellit [arte]. i. fraude tua vel arte simili. Deu eī est sciētia secularis teste salomōe qui ait. Simulator ore decipit amicū suū: ⁊. deicit eum in spem bonā. vñ. Qui mel in ore gerit: ⁊ me retro pungere querit. Eius amicitiam noli michi sociam. Vel potest esse preceptū catholicū: ⁊ tunc sic lege [Qui simulat verbis]. i. q̄ simulatorijs verbis reprehēdit amicū fingendo se esse inimicū erga ip̄m ⁊ dicit se esse iratum propter viciū eius [nec corde est]. i. iratus. ille enī qui talis est. fidus amicus est. q̄ meliora sunt amici vul nera seuiēris. ⁊. Si inq̄ ita facit aliquis [Tu quoq; fac simile]. i. similiter castiga amicū tuū ⁊ reprehēde verbis amaris ⁊ nō corde [si ars]. i. mala operatio vñ viciū [deludit]. i. repellit [arte] tua. i. artificiosa correctiōe: q̄ clau⁹ da uo retunditur. i. amator seculi amore dei repellit. Sicut q̄ tyrannus interficit premium accipiet. Quid est amicus? desiderabile nomen / non inuidēda possessio / refugium infelicitatis / miserie reuelatio / indeficiens quies / indeficiens felicitatis. Verba secundi philosophi sunt: et dicitur amicus quasi animi custos. vel a cathena castitatis: eo q̄ amoris cathena ligantur amici. Versus. Laudat adulator sed non est verus amator. Tu quoq; commendes et ei sua dona rependes.

**Noli homines blandos nimium sermone probare
Fistula dulce canit volucrem dum decipit auceps**

Noli hoīes. ⁊. sensus est [noli probare]. i. laudare nimium hoīes i vita sua [blando sermone]. i. adulatorie. q̄ blandus sermo decipit hoīes qñq;: et ne sis sicut fistula: q̄ aures eorū qui eam audiunt delectat: et sibi ipsi nō p̄est vñ de fistula dī a phonus q̄ est son⁹: et stolos quod est missio: quasi sonus missus [canit dulce]. i. dulciter et suauiter resonat [dū auceps]. i. aues capiēs decipit volucrē. Dicitur aut volucris a volādo: q̄ volat per aera. vel aliter [noli probare nimium hoīes] quos inuenies blandiloquos [blando sermone] id est ppter sermonē blandū eorū. q̄ ip̄i nimium per blādos sermones decipiunt credulos: sicut fistula decipit volucres. et si tales vis vitare disce virtutē que dicitur cautio per quā vicia vitamus speciem virtutū prestantia. vñ yfideus Quedā vicia virtutū speciē prefert. vñ Perniciosi suos scrutatores decipiūt

Cathonis.

qui se sub virtutis specie regit. vñ. Cicero. Nulle sūt occultatōes insidieq; latent in similitudine officij. Versus. Qui mel in ore gerit. &c. Et alibi. Sub facie tincta melle. &c. Quidius Impia sub dulci melle venena latent. Seneca. Dabet suum venenum blanda oratio. vñ. Bernardus. Plus nocet lingua detractoris q; gladius persecutoris. & Salomon. Meliora sunt amici verbera q; inimici blandimenta. Versus. Non bene creduntur nimium qui blanda loquuntur. Decipiuntur aues per cantus sepe suaves.

**Cum tibi sint nati nec opes / tunc artibus illos
Instrue: quo possint inopem defendere vitam**

[I]bi docet actor quid debet facere homo oneratus familia cum pauper sit. [C]onstrue ergo sic [Cum nati]. i. filij [sint tibi] nec pro et nō [et opes] non sint ita q; sis pauper: nec habeas unde pascas illos [instrue illos artib;]. i. mechanicis vel liberab; q; artes sunt vere diuite et eterne: q; non possunt amitti nisi in morte: q; ars remanet per vitā &c. nisi per mortē. vñ. Ars est collectio m:torū preceptorū ad vnā finem tendentū. vel ars est nomen illud quod per opus & per numerū et per instrumentū competentis artificis deducitur ad effectū. Et dicitur ars ab artando. q; artat nos regulis & preceptis [Instrue] in q; [quo] pro vitā [possint defendere inopē vitā]. i. inopiā vite. Artes enim liberales reperte sunt ad ignorantia a parte animæ releuandam. Vñ. Salomon. Stulticia colligata est in corde puerorū: et virga discipline effugabit eā. &c. Instrue pupillos pauper si diligis illos. Ne paupertati possint subcumbere nati.

**Quod vile est carum: quod carum vile putato
Sic tibi nec cupidus: nec auarus nosceris vlli**

[E]t primo lege sic. si aliquis dederit tibi aliqd: licet ille vel alij reputet illud esse vile [putato]. i. puta illud esse carum appropiciatōe & reseruādo illud [et quod carū est vile putato] quasi dicat Si aliquis an. icus petat a te quod carum est [putato] id est reputa illud esse vile: & da ei libenter ac si esset vile: et sic non nosceris tibi apreciando & retinendo quod vile est: nec nosceris auarus vlli. i. illi vel alicui dando quod carum est. Vñ. aliter talis est sensus. Si aliquis in tēpore fertilitatis & supfluitatis aliquod bonū tibi dederit abundanter illud debes reseruare & amare. In tempore vero egestatis cum alij tenent et reponunt abundanter largiaris: sicut fecit ioseph quando erat senescallus pharaonis: et ita amorem mereberis et habebis. [C]onstrue ergo [putato] id est crede illud quod vile est alijs et ab alijs tibi abundanter datum quasi vile [esse carum tibi]. i. serua illud quasi esset carū. i. care apreciandum. & sic [non nosceris cupidus tibi] id est iudicio tui Item [putato] quod ē carū alijs supple in tempore egestatis [esse vile tibi]. i. dato alijs quasi vile [et sic nō nosceris auarus vlli]. i. nullus dicet te esse auarum: cum cara in caro tēpore largiaris. Vñ. sic. quia prouidentia mater sapientie est. Quia dicit boet. us. Qd ante oculos situm est intueri non sufficit. rerum exitus imprudentia metitur. Ideo [quod vile est] modo putato illud futurum esse carum et retine & conserva ac si esset carum: vt subueniat tibi si necesse fuerit et alijs. vñ. Salomon. Memento paupertatis tempore abundantie et necessitatis tempore diuitiarum [et quod carum est] modo putato illud futurum esse vile: & sic large expē

Liber

de ac si esset vile et distribuas pauperibus et amicis tamen eius circumspectione. Est autem circumspectio secundum Augustinum: contrariorum viciorum cautela. Effectus autem huius virtutis est facultatem sic seruare. quod auaricie fuga dissipationem non incurrat. et sic non nosceris carus tibi. id est de cupiditate tua conscientia non remordebit. Cum ea que vilia sunt cara reputes in futuro [nec auarus ulli] id est alij non habebunt te pro auaro: cum cara largiaris. vel aliter. putato illud quod modo. id est in hoc seculo est vile. id est pauperem esse carum apud deum. unde in euangelio. Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum celorum. etc. Et putato quod non est carum. id est diuitem esse: vile esse apud deum. unde quidam. ut iob testatur vix diues sanctificatur. Diuitis est raro. Et alibi. O diues diues et cetera. Fac bene dum viuis post mortem vivere si vis. Et ideo si tu sis diues fac bene pauperibus. versus. Carum vile putes: rursus contraria mutes. Sic nec auarus eris: cupidus nec nate videris.

Que culpares soles ea tu ne feceris ipse.

Turpe est doctore cum culpa redarguit ipsum

Hic docet nos actor ne arguamus aliquem de aliquo vicio cum possumus simili macula vel simili vicio reprehendi. quia prius est mudare se deinde alios sicut illud aurore. Tollere festucam si vis de fratris oculo. Que prius exturbat lumina tolle trabem. quia talis doctrina cederet nobis in dedecus: quod ostendit per exemplum dicens. Turpe est doctore non facere quod docet scilicet docere bonum et facere malum. quia prouerbialiter dicitur. Non mereatur discipulus erroris argui. si magister eius dilabitur in errorem: unde paulus. Cur predicas cum ipse furaris. Et gregorius. Cuius vita inhonesta: necesse est ut eius predicatio contemnatur. Item Monstruosa res est manus remissa: et lingua maliloqua. unde ysidorus. Qui bene docet et male viuit: ut detur bonum et malum coniungere / lucem tenebris permiscere: et veritatem mendacio copulare. Item quod ore predicas: opere adimpleas Et quod per verba roces exemplo ostende. quia qui non facit quod predicat: ieiunus se: rit quod alius manducat. unde paulus. In omnibus te ipsum prebe bonorum exemplum operum. unde quidam. Castigans alios te castiga prius ipsum. Et castigatus sis castigare paratus Et alibi. Si culpares velis culpabilis esse cenebis. Dogma tuum sordet dum te tua culpa remorbet.

Quod iustum est petito: vel quod videatur honestum

Nam stultum est petere quod possit iure negari

Hic docet catho filium suum que ipse debeat petere dicens Quot iusti et petito quia cuiuslibet petitio debet esse iusta: et habere modum secundum possibilitatem eius a quo petitur: quia sicut curialitas est in dono: ita curialitas in petitione debet esse. Curialitas est modus loquendi siue petendi quid non venias ab honesto. Et sciendum est quod in petitione quattuor sunt consideranda. id est honestas / iusticia / possibilitas / et necessitas. Honestas debet esse petitio ut alius non petat quod non debet ut filiam vel uxorem proximi vel alterius in combinationem suam. possibilitas ut alter habeat possibilitatem dandi quod petitur et quod non grauetur. Nece taria ut quod necesse est queratur. Et de modo petendi videndum est quid sit honestum. Honestum est quod sua vi nos attrahit sua

Cathonis

Ignitatem nos allicit. unde subiungit [Nam stultus est petere] .i. stulta petitio quod possit iure negari id est que non est iusta et honesta. unde salomon Non erigas oculos tuos ad opes: quas habere non potes. unde illud. Plura petens meritis fraudulatur iure petitis. Alij versus Exige rem iustam: si non capis inde repulsam. Non est donandum quicquid sit iure negandum.

Ignotum tu tibi noli preponere notis

Cognita iudicio constant incognita casu.

[Hic docet nos actor ne iudicemus de ignotis quia melius possumus iudicare de notis quam de ignotis. unde dicit [Cognita iudicio constant incognita casu] .i. euenta quia de illo quem ignoras non potes certe iudicare an sit bonus/an non. vñ. Cognito iam constant tecum in cognita prestant. vel ut quidam volunt. [Ignotum tu tibi] .i. noli plus amare alienum quam proximum unde [Hic] priuatis alienos ante feratis. Nam priuata sedent: extranea casibus herent.

Cum dubia incertis versetur vita periculis

Pro lucro tibi pone diem quicumque laboras.

[Cum dubia incertis. .i. cum vita hominis sit dubia. .i. caduca et miseris inuoluta. In dubio enim spacio viuimus. vñ bernardus. Mascimur in merore / viuimus in labore / morimur in dolore. unde. Nil nece certius est: nil est incertius hora mortis. .i. [versetur] .i. mutatur. quia multotiens mutatur status hominis de gaudio in tristitiam / de prosperitate in aduersitatem / de sanitate in egritudine / de quiete in laborem [Incertis periculis] .i. in tribus periculis. Euentibus enim dubijs agitur vita humana. vñ iob. Homo natus de muliere: breui viuens tempore repletur multis miserijs. .i. Ludit in humanis diuina potentia rebus et quicquid est vita humana periculosa est caduca et etiam incerta. [Pro lucro] .i. labore viuimus: homo natus est ad laborandum: sicut avis ad volandum. iuxta illud genesis. In sudore vultus tui vesceris pane tuo. .i. pone diem tibi pro lucro. .i. ut quiescas ne nimio labore deficias. et impotentiam membrorum incurras. quia qui caret altera requie: durabilis non est. vel sic [Cum dubia] .i. incerta: quia futurum tempus non est nobis certum [versetur in periculis] .i. in periculis in quibus homo non cogens sibi cito cadit in paupertatem [Pro lucro] .i. labore viuimus: id est qui es in laborioso negotio [pone] .i. construe [tibi diem pro lucro] id est ut aliquid lucreris. ne succumbas paupertati: et ne sis sicut vagi qui currunt tota die huc et illuc: nullum inde lucrum reportantes. vñ aliter [pone diem pro lucro] .i. vitam huius diei pro lucro habeas et reportes et cum deo grates reddas vel pone tibi pro lucro. .i. viuere in bonis operibus: et sic lucrare diem eternum qui est deus gloriosus et sublimis. versus. Unde superbit homo cuius conceptio culpa. Masci pena / vita labor / necesse mori. unde seneca. Precedens dies est magister sequentis. unde illud. Omnia sunt hominum tenui pendetia filo. Alij versus. Cum subito fine spes tibi sit certa ruine. Pro magno lucro mortalem viuere dico.

Vincere cum possis interdum cede sodali

Obsequio quoniam dulces retinentur amici

[Vincere cum possis. .i. locum da Sodales dicuntur a se / quod est simul et edo es cum simul edentes in mensa. vsus differentie Consortes coniungit amor: socios labor

Liber

vnus. *Comunis comites reddit via mensa sobales* [Cede] in q̄ aliqui nō semper [cum] .i. quīs possis vincere. id ē sugare ip̄s in qualibet ei serie. Obsedo qm̄ dulces retinentur amict. vñ horat us. *Flectitur obsequio curuatus ab arboze ramus.* Frangens si. *zc. qz dulces amici in amicitia et veneratione: et alio sensu obsequii obsequi retinentur.* Obsequiū est alicuius voluntatem sequi. *Vnde. Cicero dicit amicitia esse scz idem velle et idē noīle. vñ beat⁹ philipp⁹* Amicus est desiderabile nomen / homo vix apparens / inueniencia possitio / refugium infelicitatis / miserie temperator / indericiens quies / et inofficiēs felicitas. vñ in puerbis salomonis dī. *Verbū dulce multiplicat amicos: et mitigat inimicos.* Et ibidē. *Amic⁹ fidelis protectio fortis.* qui aut inuenit ipm̄ inuenit thesaurū. amico fideli nulla est pparatio. vñ de. *Debeinus enī parere subiectis: et debellare rebelles.* Amicere sepe docet: vicere sepe nocet. *Parcendum est animo miserabile vulnus habenti.* Mobile vincendi genus est patientia virtus. *Arsius.* Sepe pati prestat cui qui superabilis extat. Nulla valet tñ virtus patientia quantum. *Alij verius.* Cedas sepe pati quīs possis superare. Hoc ideo dico quia siceris apus amico.

**Ne dubites cum magna petas impendere parua
His etenim rebus coniungit gratia caros.**

[I]hic intendit catho instruere filiū suū ne sit auarus nec cupidus: sed potius liberalis in donando / curialis in petendo. vñ de cōstrue [Ne dubites] imo scias q̄ est verum et q̄ est malum tunc impendere. per hoc enī es auarus cū tu petas magna et non vis dare parua. vñ cupiditas prouenit. Sed ad euitandum cupiditatem doceo te vt des libentius q̄ petas [his etenim rebus coniungit gratia caros] vñ de tu teneris apud omnes / nullus apud te. *Alterius sumis pocula. nemo tua: vel tu redde vices vel desine velle vocari.* *Decus est semper sumere: nil dare.* *Non capit optatum qui non largitur amatum.* vñ de seneca. *Inuiste petit qui dare nescit.* Et vulgariter dicitur. *Munera dandovice sunt filia mater amice.* Et alibi. *Dono multiplici plures generantur amici.* *Debes magna dare cupies cū magna rogare.* Et alibi. *Sepe solet dici sunt per munus amici.*

**Item inferre caue cum quo tibi gratia iuncta est
Ira odium generat: concordia nutrit amorem**

[I]hic docet nos catho vitare odiū et p̄seruare concordia. et agit de cautela et amicitia mixtim. De cautela cū dicit [Item inferre caue] De amicitia cū dicit [cū quo tibi gratia iuncta est] vñ enucleat quod procedit ex ira nisi tēperet cū dicit [concordia nutrit amorē] Ira idē est quod odiū: sed secundū qd̄ differunt. vñ illud. *Ira recens furor est: odiū manet in vetusta.* vñ de. *Ira est repentina et inordinata animi cōmotio. vel mutatio: ex qua puenit odiū.* *Odiū vñ inueterata doloris putredo: ex corde trahēs originē.* *Vel odiū est vetus a ira semper de vltione cogitans.* Et ira est cōmotio sanguinis circa cor. vñ ovidi⁹. *Esse procul lites et amare prelia lingue.* *Dulcib⁹ ex vrbis dulcis alend⁹ amor.* vñ salomon. *Air iracundus puocat rixas.* qui patiens est mitigat suscitatas. *Concordia est motus continens cōpatriotas et amicos in idem tate institutum iuris et rationis spontanee vincens.* .i. ligans et dicit seneca. *Nil turpius est q̄ cum eo bellū gerere cum quo familiariter vixeris.* *Nil simili⁹ est*

Catbonis

actibus demonum q̄ litigare. vnde versus. Semper deultes cum charo pone
re lites. Lis odium gignit: charos concordia stringit.

**Servorum ob culpam cum te dolor urget in iram
Ipse tibi moderare tuis vt parcere possis**

¶ Hic inuitat nos catho ad modestiā. vñ dicit [Servorum ob culpā] 7c. Seru⁹
dī multis modis. q̄ seruus est qui emitur de aliquo. 7 tūc dī de seruo/as. vñ
infra. Cū seruos fueris proprios mercat⁹ in vs⁹. 7c. Itē seruus idē ē q̄ famu
lus. vñ in euāgelio. Euge serue bone et fidelis. 7c. Itē seruus est ille q̄ est irre
titus pctō. vñ ap̄ls. Qui facit peccatū seru⁹ est peccati. Itē puer idē est q̄ ser
uus q̄dū est sub custodia. vñ ap̄ls. Puer q̄dū est sub custodia nichil differt
a seruo. vñ [cū dolor urget te in irā culpa seruorū]. i. ppter culpā seruorū. [ipse
moderare]. i. impone modū ire tue [vt possis parcere tuis]. i. famulis. vñ scri
ptū est. Humanū est peccare 7 irasci: sed iram perficere dyabolicū est. vñ Mo
ratus. Qui non moderatur ire affectū volet esse dolor quod suaserit 7 mens
Item ira furor brevis est: vit iracundia trāsit. Seneca. Homo qui de homie
est mis̄ ricors meminit sui. Unde versus. Cum tibi seruorū mouet iram culpa
tuorum. Pectore sub mesto tibi tu moderabilis esto.

**Quem superare potes interdum vince ferendo
Maxima etenim morum semper patientia virtus.**

¶ Hic inuitat nos actor ad patientiā. q̄ bonus est qui malos pōt tolerare cū
patientia: que maxima est virtus. Om̄s eī alie virtutes a patientia temperā
tur. Nam virtus est vidua quam nō patientia firmat. Et alibi dicitur Mobile
vincendi genus patientia vincit. Qui patitur vincit: si vis vincere discē pati.
Virgilius. Virtutes animi patientia dirigit om̄s. Patientia sic diffinit. Pa
tientia est vis animi contumeliarum 7 oīs aduersitatis impetus cū trāquilli
tate sustinens et in futuro vindictam non querens: sed corde ignoscens.

**Conserua potius que sunt iam parca labore
Cum labor in damno est crescit mortalis egestas.**

Hic docet nos actor q̄ euz maiori cura res labore acq̄sitas q̄ alias custodia
mus. ita q̄ alias res nō destruam⁹ [Cū labor i dāno. 7c]. i. cū amittim⁹ 7 ma
le dispēsam⁹ ea q̄ labore acq̄siuim⁹ [crescit mortāl egestas]. i. multiplicat ege
stat̄ miseria ducēs ad mortē. i. ad miseriā fere equalentē mortī. vñ ecclesiasti
cus. Labor stultorū. i. amatorū mūdi affligit. Augusti. Sine dolore nō pereūt
q̄ cū labore acq̄runt. vel [mortalis]. i. humana q̄ dī Cū pateris tuarū rerū
detrimentū quas cū labore acq̄siuisti [crescit mortāl egestas]. i. amarior
est. An̄ ploratur lachymis missa pecunia veris. 7 bene dico [conserua] q̄ non
minor est virtus q̄ querere parca tueri. Alij versus. Plus conseruabis que
cumq̄ labore parabis. Cum labor ipse perit paupertas ledere querit.

**Dapsilis interdum notis/et charus amicis:
Cum fueris felix semper tibi proximus esto.**

¶ Ecce vltimū preceptū primi libri: in quo docet nos p̄cipue vt auariciā fugi

Liber

amnis. vñ dicit[esto dapilis interdū]. i. qñ erit tēpus: qñ tuo sñt generaler
gōrū. quoz alij sunt dissipatores / alij sūt liberales. Dissipatores sunt illi qui
cōmestationib⁹ / ebrietatib⁹ / munerib⁹ / meretricū hūstrionū / lenonū pecuniā
suā expendūt. Liberales sūt illi q̄ suis facultatib⁹ captos redimūt. aut amici
in suis necessitatib⁹ subueniūt. In prijs est vicis pōgalitatis: in alijs virt⁹. i.
liberalitas bñfactorū ē: ogatū. vñ[esto dapilis interdū] qñ locus fuerit lar
giēdo in bonitate[notis / charis amicis]. i. illis quos noueris amicos tuos
amādo eos. vt eos iuues p̄silio / foueas bñficio / p̄oleris solatio[cū fueris fe
lix sēp tibi p̄xim⁹ esto]. i. p̄cipue fac tibi bonū. Vñ ei diuites sūt ita auari q̄
seip̄os egere patiunt. Dicit hieremias. Auaro deest tā id qd̄ habet q̄ id qd̄
non habet. Ecclesiastic⁹. Auaro nil scelesti⁹ / nil neq̄us q̄ amare pecuniā. qd̄
p̄hibet. Noli tanq̄ reliq̄as pecuniā obseruare. vñ[Cū fueris felix]. i. sapiēs
diues / abundās in bonis t̄p̄alib⁹[sēp tibi p̄xim⁹ esto. i. primo p̄iule tibi q̄
alijs. vñ seneca. Prestabis amicis bona tua: / fidē oib⁹. vel sēp tibi p̄xim⁹
esto. i. p̄cipue. bñfac tibi de bonis tuis. de tuo labore proprio acq̄sitis. Faci
asq̄ sicut dicit ylidorus. Et michi res: nō me reb⁹ subuenire conor. A: di. Si
doni⁹ q̄ si res tuas mediocriter colas possides. si nimīū: possideris q̄ ip̄at aut
seruit fenusta pecunia cuiq̄. Sēp auar⁹ eget: / c. vñ Dapil. / c. Interdū igno
tis tribuas / iustice notis. Nec tū. charus eris semper dum diues haberis.

Elluris si forte velis cognoscere cultus

Virgilium legito / q̄ si mage nosce laboras

Herbarum vires: macer tibi carmine dicet.

Actor iste p̄ diuersas p̄tes opus suū distinguit: ne lectoib⁹ fastidiū generet
post distinctionez p̄mi libri. Dic incipit scda distinctio hui⁹ operis: in cui⁹
principio nos docet quē doctore: quē p̄ceptore in bonis terrenis acq̄rendis
debeam⁹ imitari et inuitat filiū iunz: / oēs alios in persona filij sui ad diuer
sas sciētias. hoc aut̄ duab⁹ de causis: vt sit sapiēs / circūspect⁹ circa bona tē
poralia. P̄terea vt anhelet p̄sieten⁹ ad diuina. Est enī duplex scia p̄ctā /
imp̄fecta. Imp̄fecta scia est de terrenis. q̄ sapiētia hui⁹ mūdi stultitia ē ap̄
deū. P̄fecta vero sciētia est de diuinis. i. multa bona ageret laudē mundi
nō q̄rere. itudēdo cōtra hoc q̄ p̄cepit de⁹: sic qd̄q̄ boni hō fecit: / seruū inuti
lem se existimet ante oculū diuine maiestatis. Imp̄fecta ergo scia veriat̄ circa
terrena. / d̄ multis modis: / hoc scdm diuersā diuersoz sciētias. Dicebat̄
quidā: q̄ diuitie erāt summū bonū in vita. q̄ maxime procedūt ex agricultura
terre. Unde ad habendā illā sciām inuitat filiū suū ad audiendū georgica vir
gilij: iuxta illoz opinionē q̄ dicebāt diuitias esse sumū bonū in vita. Alij dice
bant sanitatē corporis esse summū bonū in vita: ad quam habendam inuitat
nos ad legendū libū macri illi⁹ poete: qui optimus fuit inter philosophos.
Alij vero dicebāt famā siue gloriā secularē esse summū bonū in vita / p̄
ceteris appetenda: ad quam habendā inuitat nos ad legendū lucanū qui
tractat de bellis: per quē gloria acquiritur secularis. Quorūdam enī opinio
erat q̄ voluptas corporis erat sumū bonū: et p̄ceteris alijs appetēda ad quā
habendam inuitat nos ad legendū onidij de arte. quia ibi tractat quib⁹
us de amore: per quem voluptas hōis acquiritur. Sed q̄ aliquod de sup̄adi
ctis bonis nō sit summū bonum manifestū est: qm̄ oīa sup̄adiecta transitoria

Cathonis.

sunt et caduca. Summū aut bonū est deus / qui incommutabilis est: nulla cor-
ruptio in eo potest esse. Creatura vero sua bonū est: 13 non summū. quia commuta-
bilis et corruptibilis est. vñ quid. Ipsi peribūt tu aut dñe pmanes. 14. R. icit
ergo catho q̄ quūsmodi preceptis q̄ sunt de agricultura terre vel humi: non
velimus indulgere sed sapientie. In hoc precepto se tribuit et hoc est [Tel-
luris si forte] 15. Et bene dicit forte. q̄ hec sunt dona fortune vel forte respicit
ad diuersitatē animo:ū hōmū quod enī quidā volunt / non volunt alij: vñ x^o.
Multe hōm species 16 rerū discolor vsus. Nelle suū cuiq̄ est: nec votovinitur
vno. 17. Alij vers^o. Terre culturas si tu cognoscere curas. Ecce tibi maro res-
cribit nomīnē claro. Si magis herbarum naturam discere earum. [Herba-
rum vires sit maceret inde requires. Et est differentia inter tellus et terram.
Unde versus. Humor humum reddit. 18.

Si romana cupis et punica noscere bella Lucanum queras qui martis prelia dicet.

[Si romana cupis 19 et punica. i. africana Africani sūt ppli quorū rex fuit hā-
nibal. q̄ mltoties romanos īfestauit. de quorū bello 20 et romanorū lucan^o tracta-
uit. Et dñ lucan^o q̄ si luce carēs p̄atīfrasi. q̄ mltū lucid^o fuit. Vel dñ lucan^o
q̄ si canēs lucē p̄atīfrasi: eo q̄ obscure tractauit [q̄ martis p̄lia dicet] Lucan^o
ei de bellis tractauit q̄b^o p̄est mars: vt pote de^o belli. Et dñ mars q̄ si mors
vt q̄ si mares vorās. q̄ mares facit mou[Vel martis p̄lia]. i. rōana. q̄ roma-
ni p̄cellerūt a marte p̄mū 21 et romulū. q̄ fuerūt filij martis et ylie. Lucan^o ve-
ro descripsit bella q̄ fuerūt inter iuliū cesarē et magnū pōpeium q̄ duo fuerūt
romani. Ideo dicit [Si romana cupis et punica noscere bella] 22. Unde ver-
sus. Aut si lufores belli cupis atq̄ labores. Lucanus dicit qui martis prelia
dicet. 23. Ipse lucanus de pluribus bellis tractare proposuit: q̄ p̄uenētus mor-
te non potuit. Et nota q̄ puni et peni idem populi sunt. 24.

Si quid amare libet vel discere amare legendo Rasonem petito: sin autem cura tibi hec est Ut sapiens viuas: audi que discere possis Per que semotum viciis deducitur eum Ergo ades: et que sit sapientia discere legendo

[Dicit actor q̄ si aliq̄s putet voluptatē esse sūmū bonū: ovidiū de arte ama-
roua legat vbi tractat de amore. An dictū est ibi. et lecto carie doct^o amet. 25.
Sin autē. Ibi docet q̄ de p̄dictis nō curem^o. et si velim^o sapie adherere. ipius
documēta audiam^o. sapia p̄fecta ē. s. deū colere. et fm mādata diligere x̄itatē
Ere ei btūs ē q̄ recte credēdo bñ viuit: et bñ viuēdo fidē custodit rectā [per q̄
semotū] q. d. audiāt q̄cūq̄ etates dicūt. et a vitijs se penē. Dicit ergo [sin aut] p
sz. et p̄ sz. et p̄ nō. Sz si hec cura nō est tibi. s. de supradictis. i. esse agricola vel
philic^o / vel miles vel amator: audi q̄ discere. 26. et audi si r̄ ea per q̄ eū est se-
motū a vicijs. Est aut eū continu^o discursus t̄pm: sz ponitur pro etate. et t̄pe.
Vel sic. Sin autē pro sed et pro si. Sz si hec cura est tibi vt viuas sapiēs: audi
que discere possis. 27. Alij vs. sus. Si veneris mores inquiris et ei^o amores

Liber

Quidam novis qui carmen dicit amoris Sed nunc quisquis erit sapiens de se querit. Alii et discat vicijs ne vita satiscat. et [Ergo ades]. Inceptum est: et est nature exhortatio: vel est illatum ex p[re]missis [ades]. i. a te o. t[em]p[us] p[er] t[em]p[us]. et est ibi apocopa dec[im]e dictionis. i. fine remouet t[em]p[us] o. et ita remanet ades. [et dicitur legendo q]. i. q[uod]libet sapientia sit. i. q[uod] p[er]tinet ad sup[er]ias. audi vel intellige vel ad hoc q[uod] n[on] sapies / vel ad hoc q[uod] aliq[ui]s sit sapiens p[er] doctrinam tuam. Sapia d[icitur] q[uod] h[ab]et a sapore: et tunc multis modis tenet. Sapia e[st] iocunda dei cognitio: et sic sapia d[icitur] quasi lapida scia: q[uia] valde e[st] lapidum cognoscere deum. vel sic Sapia e[st] cognitio rerum naturalium et secularium. Et sic d[icitur] a sapere q[uod] e[st] scire. vel sic. Sapia e[st] diuinorum et terrenorum siue humanorum quasi certa cognitio et integra p[ro]phenlio. Et s[ecundu]m hoc sapia ita large sumit[ur] q[uod] q[uod]libet scia a sapia dicat[ur]. v[er]u[m] in libro sapie. Bis sapia a deo est. p[ri]mo sapia d[icitur] p[ro]phenlio vitar[um] rex q[ui] s[un]t. v[er]u[m] boeti[us] Sapia e[st] p[ro]phenlio vitar[um] rex q[ui] s[un]t: et q[ui] inmutabile inlequunt[ur] subas: vt decem p[re]dicameta. p[ri]mo sapia sic describit. Sapia est p[er] cam altissimam verissima largissima certaq[ue] cognitio. Sapia idem est q[uod] dei fili[us] v[er]u[m] i[n] libro sapie. Sapia edificauit sibi domum. i. domum sp[irit]u[um] acti. v[er]u[m] in esaias. Et regelcet sup[er] eum sp[irit]us sapie. et. Sapia idem est q[uod] calliditas. v[er]u[m] ap[osto]lus. Sapia hui[us] mundi stulticia est apud deum. i. calliditas. Sapientia idem est q[uod] scia. v[er]u[m] ap[osto]lus. Sapientiam loquimur inter perfectos. i. scias. Item sapientia idem est q[uod] angelica natura. v[er]u[m] salomon. p[ri]mo eni[m] creata est sapientia. i. angelica natura. Unde quid[am]. Effectus sapientie est deum timere et mandata eius seruare [legendo]. vnde. y[sa]ias. Rectio docet q[uod] caueas inultus: p[ro]ficies cum leges: si facis que legis. Unde versus. Ergo veni p[ro] te sensum si queris habere.

Si potes ignotis etiam prodesse memento

Utilius regno meritis acquirere amicos.

Ecce de illis q[ui] p[er]tinent ad sapiam. i. vt si possis b[en]efacere b[en]eficias notis et ignotis. et agit r[ati]o[n]em dic[en]s [Utili[us] regno]. i. p[re]sente. q[uia] meli[us] potes acquirere amicos meritis tuis q[uam] p[re]sente. q[uia] si ex eas a p[re]sente p[er]tinet te amici: t[ame]n acq[ui]riti. Amici vero acq[ui]riti meritis tuis nunq[uam] deficiunt. vel [regno]. i. diuitijs terrenis que labunt[ur] et deficiunt. amici x[risti]o nunq[uam] [regno] q[uod] regnare vel q[uod] terrenum: amicus protectio fortis. q[ui] aut[em] inuenit eum: inuenit th[esauru]m. p[ri]mo Melior e[st] amici thesaurus i[n] corde: q[uod] p[ro]gregatio auri i[n] archa. An[te] vers[us] p[ro]solis ignotis et non tantum modo notis. Quare? Res est mendicus cui non est v[er]us amicus.

Mitte archana dei celum inquirere quid sit

Cum sis mortalis que sunt mortalia cura.

Hic admonemur ne secreta celestia solliciti sum[us] i[n]quirere vel i[n]uestigare. et e[st] p[re]ceptum ad sapientem p[er]tines. vel i[n]t[er]dit remouere filiu[m] suu[m] a curiositate. Quia igit[ur] curiositas sit viciu[m] no[n] magne vtilitatis: null[us] d[icitur] ei opera nimiaz adhibere. Et sit curiositas duobus modis. p[ri]mo q[uod] aliq[ui]s relict[us] vtili facultate t[ra]nsfert se ad i[n]utile et i[n]gento suo altior e[st]. v[er]u[m] seneca. Meli[us] e[st] scire pauca sapie p[re]cepta si illa p[ro]p[ri]a et i[n] v[er]su tibi s[un]t: q[uam] addiscere multa et illa no[n] habeas ad manu[m]. Sec[un]da curiositas est q[uod] aliq[ui]s de secretis diuinis q[ue]rit: de q[uod] no[n] est q[ue]rendu[m]. v[er]u[m] sap[ientia] Altiora te ne q[ue]sieris. p[ri]mo dicit quid[am] q[uod] mysteriu[m] fidei d[icitur] credi s[ed] no[n] i[n]uestigari. q[uia] scriptu[m] est. Qui scrutator e[st] diuine maiestatis opprime[re]t a gl[ori]a. An[te] sap[ientia]

Cathonis

Ad voluit natura homines tot rationes scire. Quid possit celi numquam nescit homo
et. [Mitte]. i. dimitte. et est quidam figura. s. auferesis. i. ablatio in principio et ictio
nis [ingrere]. i. inuestigare. [archana]. i. secreta [rei et quod sit celi]. i. celestia.
Sed [cum sis mortalis]. i. terrenus: de terrenis sis curiosus et non de inpraecelentibus
inquirendis. 2°. Tu secreta poli dilatoris inquirere noli. vel sic. Ad secreta
poli curas extendere noli. Sed de terrena mortalis quere curam. et celi est
opera volubilis/culmen immensum. i. sine mensura: quia menturari non potest.

**Linque metum leti: nam si uultum est tempore in omnium
Cum mortem metuis: amittis gaudia vite.**

[Hoc preceptum consonat precepto supius dato. i. Ne timeas illam. et. Dicit ergo
[Linque metum leti]. i. noli facere ea que ducunt ad mortem. s. ad periculum mortale. quia
qui peccat mortaliter: amittit gaudia vite eterne. et est periculum mortis instantis peri
culi/trepidatio mentis/timore future rei suspectio Et pertinet metus ad sensum i
mor: vero ad corpus. Et ut leti a letor/ris. perstrari. vel a letales quod est
deleales. quia omnia delet. s. vitam et memoriam [Ita stultum est in omni tempore]. s. si amitte
re gaudia vite. i. perdere: quia qui semper timet non oritur: non potest alio gaudere. noli
ergo mortem timere. Vel legatur theologicè sic [Linque metum leti] et. i. dimitte
facere periculum per que timet: a non timeas mortem. imo illam accipe benigne quam
voluntas dei affuerit [nam stultum est tempore in omni amittere gaudia vite]. i. vitam eter
nam [Cum mortem metuis] Et timore enim sequitur amissio gaudii: et qui sem
per timet nunquam gaudet. Unde horatius. Qui cupit aut metuit: liber tibi non
erit unquam: quia vita est contraria morti/susceptio egrediendi [gaudium dolori/felix
habitatio pacis exilio. Sed equitas debet preponi omnibus]. quia qui iustus est: hec omnia
non timet. Unde philosophus. Vita est beatorum leticia/miserorum mellicia/ex
pectatio mortis. Et conuerso mors est eternus seminus / dissolutio corporum
diuini pauor/pauperum desiderium/ineuitabilis res. 2°. Mortis linque metus
si tu vis viuere letus. Stulticiam seruas: si vite gaudia perdas.

Gratus de re incerta contendere noli.

Impedit ira animum ne possit cernere verum

[Hic docet nos actor ne de facili et sine causa irascamur de incertis. quia ira
impedit animum irascentis: ne possit discernere veritatem. Et sciendum quod ira
sci dicitur multis modis. Deus dicitur irasci homini quando peccat: et homo ira
scitur deo quando blasphematur nomen dei: et culpam propriam refundit in ipsum
quando evenit sibi aliquod malum. et hoc est peccatum. et irascitur homo pec
cato: et hec est iusticia. Irascitur homo homini duobus modis. Primo si pec
cat: et ita iuste. Secundo sine causa/et hoc est peccatum. Unde quocumque mo
do irascitur peccatum: nisi zelo iusticie irascitur. unde apostolus. Irascimini et nolite
peccare. unde dicit. Tu iratus. id est ad iracundiam commotus de re incerta
id est dubia: noli contendere. id est litigare. quia ira impedit animum. id est discre
tionem animi ebetat: ne possit cernere verum. id est veritatem. Vel sic Iratus
de re. id est noli turbari de aduersitate: sed tu ipse famam retine. Si ergo res
id est mysteria diuina fuerint alicui incerta: non debet irasci. id est ad verecun
diam non debet commoueri. Alij versus. Iratus rerum nescit discernere ve
rum. In dubia causa certare nec ergo sit causa. In nullis rerum videt iracun
dia verum. et cetera.

Liber

Fac sumptum prepone cum res deside rat ipsa.

Dandum est enim aliquid cū tēpus postulat aut res.

Hic agit actor de officio dispēsatoris. Est igitur dispēsator q̄ p̄est domui sue in negociis faciēdis. q̄ dispēsator debet esse largus cū paritate: parc' cū largitate. ne p̄ nimia largitatē viciū incurrat prodigalitaris: et p̄ nimia paritate viciū incurrat auaricia. vnde dictū est in diuina pagina. Datorē hylarē diligit deus. Et dator debet esse hylaris cū sollicitudine: sollicitus cū hylaritate: ne p̄ nimia hylaritatē familia sua dissolutionē incurrat: et ne per nimias sollicitudinē et per nimia tristitiam: familiā tediū afficeret: et fugaz arriperet. Item debet dator esse hylaris in necessaria ministrādo: curialis in loquēdo: p̄cepta tradēdo. Sumptus est quod expendit familia. Diarū est qd̄ expēdit seruus in die. Suspendiū: quod dat militi pro aliquo facto. Tullius. Qui abutendo res suas dilapidat: aliena petendo mendicat [Fac sumptū ppere] .i. expensas tuas velociter et leto animo: vnde illud. Si quis leto vultu da vel retineat: et nō retrahendo manū tuā. iuxta illud. Da cito da gratis gratū: ne gratia fiat. Aenalis. grato munere gratus eris [cum res] .i. exigentia [ex postulat] .i. exigit [dandū aliquid est] .i. expendedum est. iuxta honestatē loquitur [cum tempus] .i. oportunitas temporis [aut res] .i. euentus amicorū ex postulat aut requirit. Vnde in diuina pagina vt supra. Datozem hylarem et. Vnde versus. Nō facias vt ebes: quando dispendere debes. Sed cum debes expendere rem retinebis.

Quod nimium est fugito: paruo gaudere memento

Tuta mage est pupis modico que flumine fertur.

Hoc loco actor inuitat filiū suū ad temperantiam. Cum igitur tēperantia sit dñsum in libidine: et in alios motus importunos: hec virtus appetenda est: qm̄ totius vite ornatu est. Ita enim sedatrix pturbationum virtus consistit in impetuose voluptatis refrenatione: in loquendi curialitate: in operis consideratione vtilitate. in pecunie et denariorum ad vsuū necessarium acquisitione: in cultus honestate: in prelacionē et dignitatē abiecta ambitione. De p̄io dicit Horatius Ira furor brevis est: animum rege. et. Itē quod non morabitur. In factum volet esse deo quod senserit esse mens. De scdo in hoc libro legitur [Inter conuiuias fac sis] et. Item [Quod pudeat socios] et. ecce curialitas. De tertio legitur in hoc libro [Qd̄ potes id tenra] ecce tēperantia: operis ne pōdere pressus. Succubat labor. et. ecce moderatio vtilitatis. De quarto dicit Horatius. Est modus in rebus: sunt certi deniq̄ fines. Quos ultra citraq̄ nequit consistere rectum. De quinto legitur hic [Inuidiam nimio cultu vitare memento. Que si non ledit] et. Seneca de eodem. Malus enim exterior ornatu: male composite mentis nunciu est. Item Tullius Adhibenda est nuncia non odiosa: neq̄ nimis acquisita tantum que fugiat humanam et agrestem negligentiam. De sexto dicitur supra. [Conuiua raro] vnde. Summe cibum modice: modico natura fouetur. Si corpus refice ne mens ieiuna grauetur. De septimo dicit q̄ temperandus est prelatorum appetitus. quia quanto gradus altior. tanto casus grauior. q̄ quidā sunt qui appetit dignitates: et quādoq̄ ruūt in ima proprijs pctis. vnde lucanus. In se magna ruunt letis huic munera rebus: res certi posuere modū. Itē iā nō ad culmina rerū.

Catholici

Iniustos cernis si queat tollunt in altu. Et lapsu grauiore ruant. &c. Alij la-
dia hoim. vnde boetius. Sepius ingens agitat tre lnt quida quos p cipiat
subiecta potentia magne iudic. Rege sic [quod nuntiu est fugito] .i. ome illd
quod nuntiu est. Vnde illud. Vnde quod est nuntiu xritur in viciu [fuguo] de-
cit si sit nimia cupiditas. nuntiu corpus ornatus. nuntiu epulis vacare. nuntia
prelationu ambitio [memeto gaudere paruo]. i. parua subitanea sit iusticia
imediocritate. qz maiores qz maiora possidet no ita iut iuti sicut minores qui
minora possidet. & hoc ostedit p metaphora dices. Tuta mage est pupis q
fertur modico flumine. qz illa q fert magni fluminis pfunditate. Papis e po-
sterior pars naus: sed ponitur pro tota naue per l yno doche. Tre pupis hic
metaphorice sumit pro vita hois & hoc valde bene: qz i naue iunt duo. i. ps
puor q dr proa. q precedit. posterior q dr pupis. Per proa aiam intellige
q puor & dignior est corpore. per pupum corp. quod sed debet aie voluntate
Item in naui sunt malus/velu/remi/funes/& anchora. Per anchoram pro
que tenet nauem intellige fide q firmat hoim et radicet. p malu lenga per-
seuerantiam. p velu intelligit angelus. Et velu dr quasi volans: qz facit nauem
volare. et p hoc intelligit prudentia que pstitit in trib. i. in cotritione /colef-
sione/et penitentia que ducunt hoim ad portu salutis cum alijs virtutibus
Per foramina intelligit memoria siue quinqz sensus hois vel corporis: per
quos rationabiliter et discrete debem vicia sentire & euitare. Per funes di-
lectio dei & pximi intelligitur. p naua intelligit xps: qui dñs et magister est
sup ois dros. vn. Vos vocatis me magister. &c. Tre naus dr a nays qd est
humor. qz homo no potest ducere vita sua: nisi per humorē gfe dei: vel a nays
quod est aqua. qz inter aquas et tribulationes huius mundi oportet nos vi-
ueret per multas tribulationes oportet introire in regnu celoy. Vnde dicit
[Quod nuntiu] &c. Versus. Nil modicu pellas: nuntiu rugiendo repellas. Sic
secura magis in paruo flumine naus. Et tamen dr. Non credas vndam pla-
ciat non eie pfunda. &c. Papis dr a post: qz posterior pars naus est. proa
vero est prima pars. An grecismus facit differentiam inter proam/ & pupum
et ratem/et carinam/ & classem. dicens ita. Proa prior pars est naus: pars
ultima puppis. Dic latus esse ratem. ventrem dic esse carinam. Maues colle-
ctas poterit coprehendere classis. &c. Classis dicitur a similitudine soni quez
facit aqua. & dicitur proa a prothos quod est primu: quasi prima pars naus
Hic dicitur a prou po/is. quia per parte prorupit impetuose viam. Ratis di-
citur quasi rata. i. firma in latere ad fluctus repellendos. Carina dr quasi car-
nis ruina et dicitur de curro/curris. &c.

Quod pudeat socios prudens celare memento

Ne plures culpent id quod tibi displicet vni

Illic docet nos actor ne alioz vicia vel turpia publicem. & maxie nostroz
socioz. Snt aliqui q palā reprehendunt castigado: vt vicia manifestent. Clā ar-
gue/palā lauda/et nullaten⁹ reuelare. An lege sic [Prudens celare memeto
illud qd. pudeat socios]. i. de quo habeat verecūdiā: qz quod semel est emissū
non est reuocabile verbū. vnde salomō. Melior est q celat insipientiā suam q
ille qui abscondit sapientiā suā Et q debeat celare ondit [Ne plures culpēt] id
quod displicet vni. qz signū pitiōis ē socios rissamare. &c. Alij x⁹ Prutes
celabis quod amicis turpe putabis. Ne culpēt plures qd sol⁹ pādere cures
d li

Liber

Nolo putes prauos homines peccata lucrari Temporibus peccata latent: et tempore parent.

Cum ostendit actor nullum malum esse impunitum. Sic ostendit [Nolo putes homines prauos]. i. peccatores prauitati deditos [lucrari peccata]. i. de iuis peccatis impunitos remanere. vñ scdm opinionem vulgarem dñ ille lucrari peccata q̄ peccat & statim scdm excessum debitum nō punit. Sed docet actor ne hoc putes: qz tandē manus dñi apprehendit eos. hoc est quod dicit [nolo putes prauos homines peccata lucrari]. i. euadere penā de peccatis. qz dicit apostolus. Nullum malum impunitum: & nullum bonum irremuneratum. Unde noli dicere apud te talis perpetravit tale forisfactum/et inde habuit talē penā: & ita lucratus est peccatum siue penā: & ita tu facias similiter. Ad hoc dicit [peccata latent temporibus] statuis a deo qz expectat hominem ad penitentiam. Non enim vult deus mortē peccatoris: s; vt magis conuertat & viuat et agat penitentiam. An illud. Penā sero venit sero veniens a iudice vero. Penā sero rei iudicat ira dei [et tpe parent]. i. apparent vel in hoc seculolo: et post obitum suum in alio. Preterea oīa peccata nisi a deo fuerint remissa in die iudicij apparebūt. An quidā sanctus dicit q̄ districtū iudiciū: in quo nō solū de factis: sed de oī verbo ocioso quod locuti fuerint homines reddituri sunt rationem: in quo vsq; ad nouissimū quadrante exigis debitū cū vsuris. Quāntus pulor/ quanta confusio erit in peccatorib;: cū cognephandissima crumia cunctis erunt liquide manifesta. Beati quorū remisse sūt iniquitates. &c. Peccatum ergo dñ latere: cū homo nō punit de peccato. si puniat dñ patere. &c. Tantū potatur ad aquā vas q̄ lauiat. Frangitur ad latices vas iterando vices. Absit opinari prauos peccata lucrari. Primum se celant peccata: sed inde reuelāt vñ sic. Quāuis celantur primor: inde tamen sciuntur. quid est peccatum? Est spretio bono incommutabili. commutabilibus et transitoriis adherere.

Corporis exigui vires contemnere noli: Consilio polet cui vim natura negauit.

Aliud preceptum est et resonat precepto dato in prologo. s. [Minore ne contempnaris]. Dicit ergo [noli contemnere]. i. contemptu habere [vires exigui corporis] i. que stature: qz dicit horatius. Maior in exiguo regnabit corpore virtus. Regnat in exiguis preclara potentia res. Et nemo in oī parte beatus [corporis] &c. Corpus dñ illud quod corrumpi potest. Itē corpus idē est q̄ xp̄us. vñ in euāgelio. Abicūq; fuerit corpus. i. christus. ibi congregabūtur aquile. i. ap̄li. qñq; dñ ecclesia. Apostolus. Nos sumus vnū corpus in christo. Quāq; dñ bonū opus vñ in euāgelio. Si oculus tuus. i. si intentio tua simplex fuerit: & totum corpus tuum. i. opus tuū lucidū erit. &c. Itē dñ cōprehensio multorū voluminū vt cū dicitur totū corpus iuris ecclesiastici. & itē dñ vniuersitas peccati. vñ ap̄li. Destruit totū corpus peccati. Quāq; significat coniugē. vñ ap̄li. Qui fornicatur in corpore suū peccat. i. in coniugē [Consilio polet]. i. splendet. qz multotiens viget sapientia in homine paruo cui natura. i. naturalis dispositio negauit vim. s. fortitudinem. vñ de. Ingenio redimī corpora parua solent. Et hoc apparet in brutis. vñ de. Mel tibi pro paruo corpore prestat apis. Quod non facit camelus qui est magnū animal. Itē dicit ovidius. El cane nō magno sepe tenetur aper. & sicut. Hec putes viles in paruo corpore vires. Ingenio plenus qui viribus extat egenuus. Et e conuerso. Alx erit immensus in magno corpore sensus.

Cathonis

**Quem scieris non esse parem tibi tempore cede:
Victorem a victo superari sepe videmus.**

[Hic docet nos actor cedere illi qui non erit nobis par tempore vel etate. Tempus habet multas significaciones. vñ x^o. Signat oportuna: vocales pirahit/heret. Verbis p^o hois venalia tpa signat. Minus designata aera dicat vices. An qdā. Quē tibi nescieris simile de iure teneris. Cedere nam. nato p^ocipit ista catho. Et alibi. Robile vindicte gen^o est ignoscere victo. Si venia tribuas: non latetur^o eris. vñ. Circū terre pelagios potētē. tc. In bellis seia fregit. Dicit ergo [cede]. i. locū da [tpe]. i. p^om exigentia t^opis illi. i. [quē scieris]. i. intellexeris [nō cē parē tui]. i. eglē [videm^o sepe victorē]. i. maiorē et fortiorē [superari. i. vici a mi nou. vñ sic. cede tpe illi. i. vince cū panētia: quē scieris nō esse parē tibi. i. quē cognoueris esse minorē. tc. vt supra. Nil arbitrio virū feceris. qz videm^o sepe victorē. i. illū quē putam^o vincere superari a victo. i. ab illo quē putabam^o vinci. Alij x^o. Spernere tu noli quin cedas sepe minou. Contra victorē tenui iam vicus honorem. Et alibi d^o. Quem tibi nescieris simile. tc. vt supra.

Aduersus notum noli contendere verbis

Lis minimis verbis interdum maxima crescit.

[Hoc p^oceptū respicit ad illud supius datū. s. litez i^oferre caue. Dicit ergo [noli p^ocedere]. i. litigare [vbi] aspis [aduers^o notū]. i. p^oti a amicū tuū bn notū qz cū extraneis et ignot^o litigare et p^ocedere vicū est. ergo mitomagi not^o tuis qz ex vbi venit lis et ex lite bellū et ex bello mors. vñ leq^o. Lis minimis vbi interdū maxia crescit. i. solet crescere. iterdū. i. aliqui minimis vbi. i. p^o minima verba. vñ x^o. Verba parāt litē/lis plia/plia mortē. Mors lachrymas: lachryme numina/nunū opē. Dirithous bacchū/bacch^o dedit ebrietatē Ebrietas venerē/venus iras/ira ruīnā. Et horatius. Ludus enī genuit strepitū certamenet irā. Ira truces/amiciias i funere bellū. tc. Dicit ergo [Aduers^o notum et Lis] tc. Lis d^o a limitib^o campoz. et hoc tractū est ab antiq^o qui litigabant p^o limitibus discernendis. Alij. versus. Nō tibi det notos verbi contentio motos. Pro verbis paruis crescit lis vsq^o. tc.

Quid deus intendat noli perquirere sorte.

Quid statuat de te: sine te deliberat ipse.

[Sors est p^oprie diuinitio de reb^o futuris: et ita accipit hic. qz qdaz fatui p^o sortes et p^onostica nitunt^o scire futura. vñ supra d^o [Mitte archana dei] tc. Et subiūgit [Cū sis mortalis] tc. Dicit ergo [Noli p^oquirere]. i. iuestigare [sorte]. i. p^o sortē vel sortilegia [quid deus intendat]. i. volūtatē quā deus habet. i. qd velut facere: qz deus [deliberat]. i. diffinit/p^onosticat/ vel p^odestinat quid faciat [sine te]. i. sine auxilio tuo. [Quid statuat]. i. qd velut facere de te. quia p^o ipm oia facta sunt sine auxilio tuo [Quid statuat] quid velut facere de te. quia per ipsum omnia facta sunt: et sine ipso factū est nichil. vnde quidā scūs. Quis nouit sensus eius: aut quis consiliarius eius fuit? Et sapiens dicit. Nemo est certus an amore: vñ odio dignus sit. quia omnia in futuro abscondita reseruātur. vñ thobias. Sūt tua iudicia iustissime rector abyssus. Multa nec humana cogitationis egēt. vel conditionis. tc. Sors autē est equocū ad plura. Est enim diuinitio de rebus futuris. vt dictum est. Multi enim dicūt sortē. nō esse

d uī

Liber

malum: quia fortibus vsi sunt apostoli. Quandoque significat capitale. unde Quid
quid capitur ultra sorte vsura est. Unde de sorte coniectura vetula: ut cum de
ita vetula icit multum de sorte. i. de coniectura. Unde rursus ydoli. unde de apol
lo ridebat per sorte et ipse. Unde idem est quod calus. unde primus amor phebi ca
ne. pe. qua non sorte ignara dedit. et. Unde polio. unde legitur quod beniamin
fuit de sorte. i. de positione. Unde fortuna. unde lucanus. O mulere sortis. Unde
de series. unde nocte sorte eduxit. et. Quid de ipse velit tua sorte inquirere que
rit. Te line disponit quidquid tibi reddere nouit. Vel aliter. Qui tibi dat sine te
deliberat ipse perire. et. Et est de ut dicit Icos phus mens immortalis / incogni
plabilis celsitudo / forma multiformis / multiplex spūs / incogitabilis inq̄
tio / inlopitus oculi omnia cōtinens / lux perennis / lumen bonū / creator om
craturarum. Et dicitur a theozon quod est videre: quia cuncta videt.

Inuidiam nimio cultu vitare memento

Que si non ledit: tamen hanc sufferre molestum est

¶ Sciendum est quod duplex est motus animi. scilicet cogitatio rationis et appetitus volū
tatis: scilicet motus qui est liberum arbitrium humanum. scilicet ad bonum et ad malum. Per cogita
tionem rationis mouetur homo ad bonum loquendum et ad operandum. Per appetitum vo
luntatis mouetur animus hominis quicquid ad iram / quicquid ad inuidiam / ad odium / et ad
detractionem. Sed oportet quod in homine rationali appetitus voluntatis subiiciatur cogi
tationi rationis: et ab ira temperetur. unde horatius. Ira brevis furor est: animum rege.
quod si animus mouetur per appetitum voluntatis ad iram: rege. i. corrippe illum per co
gitationem et lucem rationis. Similiter hic. si animus mouetur per appetitum voluntatis
ad inuidiam: memento vitare ipsam nimio cultu. Et quia inuidia procedit ex motu
cordis et appetitu voluntatis. videndum est quid sit inuidia. Inuidia est dolor
mentis corrodens animum ex aliena felicitate proueniens: nocens naturaliter in
uidenti. Et bene dicitur ex aliena felicitate. Unde horatius. Inuidus alteri rebus
marcessit opimus. Nocet naturaliter inuideti. Unde illud. Iusti inuidia ni
hil est quod protinus ipsum. Actorem ledit: cruciatque suum. Vel sic. Inuidia est
passio animi cum dolemus alios meliores esse vel equales nobis. Vel sic. In
uidia est labor nascens ex alterius felicitate: atque torquens. Vel aliter. Inuidia
est mentis egritudo ex felicitate alterius proueniens: naturaliter nocens inui
denti. unde [memento vitare]. i. ne sis inuidus [nimio cultu]. i. nimia cultura et
intentione et diligentia caueas ne alijs inuideas [que]. i. inuidia si non ledit
illos quibus inuides. quia inuidi non possunt semper alijs nocere [tamen molestum]
i. ponderosum et malum et graue est tibi vel illis sufferre hanc: quia nocet inuido:
ut dictum est. vel sic [memento vitare inuidiam] conflata in te ab alijs [nimio cul
tu]. i. propter nimium cultum et apparatus corporis tui. quia nimius cultus incitat alios et in
cutit ad inuidiam. Unde Tullius. Incultu cauendum est quia a forma remouetur
tur animus. et. [que si non ledit]. si pro quibus: quis non ledit. [tamen mole
stum est sufferre hanc] quia qui patitur inuidiam semper est in timore et susce
ptione. unde Iustus inuidia. et. Et alibi. Inuidiam perfidi non inuenere tyra
ni. Maius tormentum. et. Et Ovidius. Risus abest: nisi quem veri fecere dolo
res. et. Et de inuidia ab inuidendo. i. contra videndo. quia illum cui inuidemus
habemus odio: nec rectis oculis intuemur. sed illum quem amamus rectis re
spicimus. quia ubi amor ibi oculus / ubi dolor ibi digitus / ubi thesaurus ibi mens
Unde versus. Proxima langori manus est et ocellus amoris. Unde. Quod
cor agnoscit. oculus discernere nescit. et. Unde dicit. [Inuidiam nimio cultu]

Liber

hoc vanis: quos gloria vexat inanis. Item Si laudator tibi laudem det: gloria sordet.

Utere quesitis modice cum sumptus abundat

Labitur exiguo quod partum est tempore longo

¶ Hic docet nos actor modeste vivere duplici de causa. vel propter sanitatem corporis. unde illud. Sume cibum modice: modico natura fouet. Sic corpus reficit. ne mens ieiunia grauet. Vel propter iopiam et pauperiem euitare. unde dicitur Utere quesitis. id est. acquiritis. unde hora. Est modus in rebus sit certi denique fines. Labitur exiguo unde illud. Res quanta mori tua pluit hora. Hora seruet eternum quod paruo neiciet vti. unde quidam. Quicquid seruatur vti quod paruo neiciet vti. Alii versus. Parce dispensa cum possit crescere mentis. Durat namque parum nimis usus diuitiarum. etc.

Inspiciens esto cum tempus postulat aut res

Stulticiam simulare loco summa prudentia est

¶ Quicquid sunt qui propter sapientiam suam detrimentum incurrunt: ideo nos admonet actor ut loco et tempore stulticiam simulemus dicens [esto insipiens]. id est. esse videar unde ibi. Fertior seges est alienis semper in agris est. id est. videtur esse. similiter esto id est. videaris esse [cum tempore]. id est. tempore oportunitas [aut res]. id est. rei exigentia vel utilitas: expostulat. id est. requirit. quia dicit salomon. Melior est ad tempus stulticia quam inepta sapientia. unde quidam. Volo ad tempus esse stultus quam inepte sapiens. unde legitur de bruto qui se stultum simulauit: ut nequitiam superbi damus euitaret. de quo in factis. Brutus erat stultus sapiens simulator ut esset. Tutus ab insidijs dante superbe tuis. Summa prudentia est hoc facere. id est. fingere se stultum esse loco et tempore. et non semper et ubique. unde [Inspiciens esto]. inter socios et amicos honeste maneat: ludendo cum ludentibus / flendo cum flentibus. iuxta illud apostoli. flere cum flentibus gaudere cum gaudentibus. dicit ergo [insipiens esto] etc. Unde versus. Te stolidum finge quando res admonet esse. Esse loco stultum: sit sepius utile multum.

Luxuriam fugito simul et vitare memento

Crimen auaricie: nam sunt contraria fame

¶ Hic docet actor agi de tribus. Primum est fuga luxurie. secundum docet nos vitare auariciam. tertium est ex primis duobus. id est. conseruatio fame et honestatis. unde videndum est quid sit luxuria et unde dicatur et qualiter sit fugienda. Luxuria est ardor animi mouens hominem ad carnis illicitum faciendum. vel aliter. Luxuria est inordinata carnis petulantia / dulce venenum / importuna lues / perniciosa potatio que corpus humanum delibitat / et virilis animi robur eneruat. Et dicitur luxuria a luo / id est. quod significat plura que habentur per hos versus. Ere luo pignus / cruce penas / luce tenebras. Dicitur et luere quando salit ouis: et dicitur ab ista vltima significatione luxuria. vel a luxu. id est. a superfluitate. vel a lucus / lux / luxu. quod idem est quod motus / ta / tu. unde luxa membra dicimus mota membra et inde luxuria. id est. ardor motus ad turpe officium faciendum. Item sciendum est quod luxuria hominis perfruit in rebus. Luxuria vero mulieris in vmbilico. Et constat in tribus in esu / coitu / et vestitu. Et ideo fugienda est tribus modis. per ciborum abstinentiam et illorum quod ad corpus id faciunt. Unde phisici dicunt quod oua vel megaris et alia cibaria calidissima sunt multum nociua castitati. quia sunt luxurie. unde ouidius in

Cathonis

remedio. Damus a libicis missus tibi bulb⁹ ab horis Adueniat megaris no-
tius ois erit. An et bernardus dicit. Venter cibo merocq⁹ estuas de facili spu-
mat in libidine. S⁹ recouerso d^r. Luxuriat raro no bene pasta caro. Itē ad cō-
seruandū castitatē vitandus est nimius apparatus corporis. vñ illud beat⁹ ei
qui cū nouis tunicis sumet noua psilia / et pes dormiet in lucē : et icoito prepo-
net honestū psiliū. Itē cauedū est a colloquio meretricis. vñ Si dñs quis fuge
colloquiū mulieris. Non bene castus eris si cū meretrice moreris. vñ salomō
Fauis distillans labia meretricis. Et alibi. Qui meretrici adheret : efficitur
vñ corpuscū ea Itē cauedū est ab humilimodi officio : qⁱ inde frequēter mors
corporis sequit^r. vñ in aphorismis d^r. omne aīal quod multū coierit cito moue-
tur. Itē fugiēda est luxuria : qⁱ dānosa est mltis modis. qⁱ famā multipliciter
denigrat / corpus debilitat / bursā euacuat / prodigalitatē ampliat / corp⁹ et aīaz
coīgnat et in infernum detrudit / a deo separat / vocē acerbat / visum minuit. et
obfuscet et multa alia facit mala. luxurias fugito ergo ppter predictas cau-
sas. Scdm de quo agit hic actor est fuga auaricie. An videndū est qd sit aua-
ricia scdm tullū. Auaricia ē iniuriosa alienorū cupiditas Itē auaricia ē imo-
derata habendi cupiditas q^ā quāto plus habet : plus habere nititur. Et est du-
plex auaricia. Generalis. s. qñ aliq^s quiddā et quomodo acquirere potest ac-
quirit et retinet. Spiritualis est amor pecunie in cupiditate retinendi. Qua-
ricia enī est vitanda in tribus. Primo seruādo res put sunt vt tpalia habeā-
tur et expediant^r. ita q^{res} subiciant^r hoī : et nō homo rebus. vñ hora. Est mi-
chi res nō me rebus subicere conor. Scdo in partitiōe amicis suis qñ neces-
se est eis put homo potest. vñ tñobias Da quod amas si quis deposcit amic⁹
Tercio p^{ro}stituendo penes se certū votū : qⁱ si potest habere necessaria cōtent⁹
erit. vñ in euāgelio. Habentes victū et quid induamini his contenti sitis. vñ
horatius. Semper auarus eget. et. Tercū de quo agitur hic est pseruatio fa-
me honestatis et psistit i fuga utroq⁹ duorū. s. luxurie / et auaricie. qⁱ ex luxuria
procedit prodigalitas. ex auaricia nimia parcitas. Dicit[ergo luxuriā fugito]
i. prodigalitatē. luxuria idem est q^{prodigalitas} vel supfluitas [simul et vitare
re memento crimen auaricie] i. auariciā criminofam. Et subdit causam. qua-
re[nam sunt contraria fame]. s. bone si fueris prodigus diffamaberis : si vero
fueris auarus infamis eris. hec enī vicia. s. prodigalitas / et auaricia sunt cō-
traria et opposita. qⁱ prodigalitas oīa expendit. auaricia vero retinet. Harū
ergo in medio incidamus ne nra nimis prodige expendam⁹ : neq⁹ nimis aua-
re teneam⁹ : qⁱ mediū tenere beat⁹. medio tutissimū ibis. Dicit dedalus ad
icariū : qⁱ prodigus tam distat a largo q^{parcus}. vel [Luxuriā fugito] et. i. car-
nis petulantia et libidine. Dicit ergo [Luxuriā fugito]. et. x⁹. In coitu sex
dāna luo : qⁱ denariū do. Offendoq⁹ deū : dum turpi sorte redūdo. Humoremq⁹
bonū proprio de corpore fundo. Apocopo vitam studium cu⁹ nomine perdo
et. Augustinus vero de auaricia dicit. Cum oīa vicia in senibus senescāt aua-
ricia iuuenescit. An versus. Tu nec auarus eris : nec luxu nate frueris. Non
infamis eris : quisquis sic viuere queris et cetera.

Noli tu quedam referenti credere semper

Exigua est tribuenda fides. qⁱ multi multa loquuntur

[Hic mouet nos actor ne garrulis et vanis locutionib⁹ credam⁹. quia dicit
apostol⁹ Nolite credere oī spiritui : videte utrū spūs sit de deo an nō [noli cre-
dere semper]. i. assidue [referenti]. i. hominī dicenti quedam noua et inutilia

Liber

vel sic [noli credere] de facili [referēt] qdam semp [vt inde habeat aliquod v
ciū. sicut ioculatores et hmoi q sp rumores referūt] vel [noli credere qda] iū int
magna [referūt] rumores bonos vel malos. vñ. Non omni spiritui credendū
est: quia virtutes se esse vicia mentiūtur. Raro enī est multiloquiū sine pecca
to et sine mēdacio. vñ quidā. Cerui cauda brevis male celat posteriora. Stul
ti lingua leuis peius tegit interiora [qz multi multa loquunt]. i. falsa: quibus
non est fides adhibenda. et ideo Exigua est fides tribuenda. i. paucis creden
dum est: quia multi noua incredibilia loquunt de hoib⁹. quia raro aut nunq
multiloquiū est sine peccato: qz dicit salomon. In multiloquio non deest pec
catum. Quid est fides? Fides est sanctissime religionis fundamentū / chari
tatis vinculū / amoris subsidium / sanctitatē firmat / dignitatē exornat / castita
tem corroborat. in iuuenibus apparet / in pauperib⁹ est grata / in mediocrib⁹
leta / et in locupletibus est honesta. Vel scdm philosophum Fides est ignote
rei certitudo. Alij versus. Raro credatur homini si multa loquatur. Eade
versus. Omni relatori tu semper credere noli.

Quod potu peccas ignoscere tu tibi noli

Nam nullum crimen vini est: sed culpa bibentis

Quid potu. i. noli excusare te si peccas potādo: vicedo vinū hoc fecit. et
ita sū sine culpa [noli ignoscere] imo te corrigas: qz vltra nō potes ad ebrieta
tem. vñ apłs ad thimothēū. Si vtere modico vino propter stomacū et alias
infirmittates. vñ Crimen non debet reputari vino. sed bibenti. vinū enī bonū
est si sumatur modice. vñ boetius. Vinum modice sumptū acuit ingenium. Et
alibi. Elige que valeant subtrahi vna calore. Mare probatur odor / visu color
et sapor ore. vñ dicit aug. q ebrietas est calamitas oīm calamitatū: calparū
mater / radix criminū / origo viciōz / turbatio capitis / subuersio iensz / repe
stas lingue / pcella corporis / naufragiū castitatis / dedecus vite / honesti infā
mia / animi corruptela. et. Vinum ad hylaritatem cordis: non ad ebrietatem
natum fuit. Versus. Potu commissum non debet esse remissum. Nam q pec
casti plus equo turpe parasti. Item Si post vina labes nō vinū sed tua labes
Et dicitur vinum quasi vite natū. vel dicitur a vena: quia currit per venas. et.
Alij versus. Si cum vicino moueas certamine vino. Non decet ascribi quod
bibis immo tibi.

Consilium archanum tacito committe sodali

Corporis auxilium medico committe fideli.

Hic monet nos actor vt secretū nostrū non alicui nisi fideli et tacito socio cō
mittam⁹ ad celandū dicens. Cōsiliū tuū archanū. i. secretū tuū [cōmitte soda
li tuo tacito]. i. fideli: qui consiliū tacendo saluum potest facere. vñ salomon.
A sapiente consiliū tuū require. i. a fideli [corporis]. et. similiter [cōmitte aus
iliū tui corporis medico fideli. i. qui causā morbi tui cognoscat bene: vel [fis
deli] quē fidelē esse noscas. Quid est dulcius q habere amicū: cū quo audeas
oīa loqui sicut tecū? Vel hic innuit catho filio suo me secretū suū reuelet stul
to. sed sapienti et fideli. vnde horatius. Quid de quoq; viro et cui das ipse vite
to. et. Eade sicut medico fideli cōmittenda est cura corporis: ita tacito sodali
est secretum suū releuandum. Dicit ergo consilium. et cetera. Versus. Res
ocultande tacitis sunt participande. Si non vis ledi medico te crede fideli.

Cathonis

**Successus dignos noli tu ferre moleste
Indulget fortuna malis: ut ledere possit.**

Certe sic. Noli tu ferre moleste. irascendo contra deum [successus] i. ea quæ ventunt tibi et succedunt ex alijs / dignos: quia deus ita permittit. Ipse enim scit quid de te sit facturus vel de alijs indulget fortuna ad tempus malis tibi forte vel alijs ut ledere possit gravius in futuro. Vel sic. Noli ferre moleste id est grauer cum dolore et inuidia succensus. i. prosperos euentus aliorum dignos quia deus permittit: vel indignos. Alia littera. Sicut tu crederes quia fortuna id est deus qui fortunam et alia habet in manu: indulget id est intendit promotioni maiorem ad tempus: ut possit ledere. s. eos qui magis te exaltauerunt depumendo. quia quanto gradus altior: tanto casus grauior. Unde illud. Tolluntur in altum ut lapsu grauiore ruant. et. Et alibi. Dum fortuna volet fies de herore consul. Cum volet hec eadem: fides de consule rhetor. Fortuna dicitur non habere pedes. quia dubia est et instabilis est. habet alas. quia tam ad bonos quam ad malos sine ullo examine cito accedit et recedit. et similiter habet duas manus. s. prosperitatem et aduersitatem. Succensus dicitur a succedendo: et est metaphora tracta a nauigantibus: quibus dicitur vetus succedere: quando est prosper et propicius. vel succensus in mala significatione id est malos euentus dignos quos digne pateris pro excessibus tuis et peccatis. Unde Ouidius. Leuiter ex merito quidquid patiare ferendum est. Et sequitur. Que venit indigna pena dolenda venit. Versus de rota fortune. Gloriosus elatus. et. Alij versus. Scandit hic / ille sedet / ruit hic / pessundatur ille. Fortune mores tales sunt sic dat honores. Subleuat exaltat. et. Et dicitur fortuna: quasi forte vna: quia vix aut nunquam permanet eadem. unde depingitur eius ymago quasi voluens rotam propter sui voluptatem. Christus. Prauos succensus noli tu ferre moleste. Sepe mali florent: ut post sua gaudia plorent. et.

**Prospice qui veniunt hos casus esse ferendos
Nam leuius ledit quidquid preuidimus ante.**

Prospice qui veniunt. et. i. a longe prospice in tempore felicitatis aggregando quod possis expendere in tempore caristie. vel [prospice] si sanitate ne incurras in futuro infirmitatem. vel prospice in felicitate: ut patienter sustineas infirmitatem vel pauperitatem. unde iob. Si bona suscepimus de manu domini: mala autem quare non suscipiamus. Unde rhobias. Si bona cepisti domino prestate maiorem. Articulo noli dissimulare fidei [hos casus]. i. multiplices miseras que accidunt homini. s. pauperitatem senectutem: et huiusmodi. De miseriis que accidunt in senectute. Horatius in poetria. Multa senex circumueniunt incommoda. Unde quidam. Querit et inuentus miser abstrinet et timet uti. Vel quæ res omnis timide gelideque ministrat. Dilator sepe longus / iners: audaces futuri. Difficilis / querulus / laudator temporis apti [hos casus] in fortuna et miseria. quia mors est preponenda. Unde Quocumque ingredieris sequitur mors corporis umbram. Et alibi. Ecce securis ad radicem arboris posita est. hos dicit de monstratiue. quia presens vita infinitis innoluta est miseris [ferendos]. cum patientia. Casus est in opinante rei euentus. Et est casus fortune. Unde. Qui cecidit stabili non erat ille gradu. Et est casus nature. scilicet de vita in mortem. Unde in libro regum. Quomodo ceciderunt in bello fortes. et. Et est casus

Liber

gratie. vñ apñus. Qui stat videat ne cadat in casus glorie. i. gratie. Et alibi. Quò credidisti bñr: ē casus gr̃e. vñ dauid. Et cadet cū dñat⁹ fuerit pauperū. Casus ē accidēs nōis vñ dictiōis: cū dñ cul⁹ casus nōiatiui: et est cas⁹ argumēti. vñ loc⁹ a casib⁹. vñ seneca. Si amic⁹ prudēs ē tria tpa pspiciat: pñtia ordinet / futura prouideat / pterita recorde. Hā q̃ de pterito nō cogitat: pñt viā. q̃ nil de futuro premeditatur: i oīa incidit incantus. ppone ergo in aīo tuo bona ⁊ mala futura vt illa sustinere possis et moderari. An boe. Mñ ei sūt q̃ solūmodo de pñtib⁹ curāt dicētes. Pereat q̃ crastina curat. s; hoc malū est vñ. Se min⁹ afflictū sentit q̃ preuidet ictū. Tēla nocēt leni⁹ visa volare prius hoc tractū a cornice q̃ rigat se tēpestare veniēte. Alij versus. Si tibi sint cure res geste resq; future. Gaudia magna feres et erunt tibi precipue res.

Rebus in aduersis animum submittere noli

Spem retine: spes vna homines non morte relinquit

¶ Hic admonet nos ne in tēpore necessitatis aī pñtāiā supprimam⁹. iuxta illud seneca. Cōpone mores tuos / attolle aīm tuū: aduersus formidatā pñte. ¶ Cōstrue[noli] de spere de salute i aduersitate: ⁊ respicere an hoc pñtans: le nis. vñ[noli submittere aīm tuū] si tu es i aduersitate noli attenuare aīz tuū p timorē. vñ[noli submittere]. i. hūiliare ⁊ depimere aīam vel aīm tuū[i aduersis reb⁹]. i. aduersitatibus. q. d. noli despare. iuxta illud. Siata supueniet q̃ nō sperabit hōra[spē retine]. i. spera in dño: qz[vna spes] i. sola non relinquit hōiem in morte: qz homo in vltimo termino vite posit⁹ sperat adhuc vivere. Unde iob. Si me de⁹ occiderit: tñ in eū sperabo. in aduersitate et egritudine fides hominis probatur. Spes est expectatio siue fiducia alicuius boni ex gratia dei. vel spes est expectatio futurorū bonorū. vñ dauid Spera in deo et ipse te enutriet. Desperatio vero est diffidentia ex dei mīa et bonitate. vñ versus. Nemo malis credat: ne desperatio ledat. S mīa spes vincat: nec nos in morte relinquat.

Rem tibi quem noscīs aptam dimittere noli

Fronte capillata post hec occasio calua

¶ Hoc precepto supi⁹ dato psonat. Cum fueris felix. ⁊c. i. cauere de aduersis frons ponit pro principio capilli p abvndātia: caluities pro aduersitate. An lege sic[noli dimittere]. i. remouere[tibi]. i. a te[rem quā noscīs aptā]. i. fore vtilē et tibi necessariā. qz[ocasio]. i. fortuna[frōte capillata]. i. frontis capillate existēs: ita q̃ isti genitiui frōtis capillate regātur ab hac dictiōe occasio ex vi demonstrationis essentie. Et ponitur ibi casus pro casu: vt in doctrinali Mulier egregia forma. i. egregie forme. i. fortuna pspira q̃ pparatur frōti capillate: qz bonis nō est nuda: quēadmodum frons capillata nō caret capillis [post hoc]. i. cōsequenter est [calua] bonis. i. nuda ⁊ aduersa. et ita p capillatū rā intellige prosperitatē: per caluiciē aduersitatē. vel aliter vt depēdeat cōstru ctio a pcedēti versu. noli dimittere rē aptā tibi. i. fronte capillata. i. dū tu es in pspirate. qz post hec. i. post hāc pspiritatē[ocasio]. i. fortuna q̃ est capillata in sua fronte. s. in pñcipio[est calua] i. decept: oib⁹ plena[post hec]. i. post q̃ dederit tibi multa bona: decipiet te pauperem faciēdo: vñ horati⁹. Lucrū summisq; negat stare diu. Nec enī est firmitas fortune vt nullūm faciat securum. hec securitas vt nullūm faciat certū. hec certitudo: vt faciat dubiū.

Cathonis.

Unde alexā. Solas nobilitas itabile facit. &c. Vel aliter exponeret idē intel-
lige vt habet ad picturā fortune occasio. i. fortuna. Et nota q̄ fortuna coleba-
tur rome p̄o dea: cui⁹ ymago in fronte erat pilola. calua vero a posteriori p̄-
te. per q̄ datur intelligi p̄peritas et aduersitas fortune / siue intelligitur for-
tune fallacia. Vel aliter. fronte capillata. i. quilibet homo fronte capillata. i.
frontis capillate ab amicis diligitur. vñ puerbiū q̄dū capillatus eris id est
abundās diuitijs tādiu habebis amicos. post hoc. i. cū p̄peritas defuerit: oc-
casio erit calua: quia amici tui in tpe necessitatis recedēt a te. vñ quidius. Cū
fueris felix multos numerosos amicos. Tēpora si fuerint nubila: solus eris
Et alibi. Sorte patet misera que sit dilectio vera. vel sic. fronte capillata for-
tuna. dicitur esse ceca ⁊ habere frontē capillatā. q̄ homo qui est in p̄peritate
cecus est quando non p̄uidet futura. d̄r habere occidua. i. partē caluā et vi-
dērem. q̄ dū est in prosperitate videt q̄ sunt bona et mala. Potest ergo sic les-
gi [o. calio calua] i. fortuna: ita q̄ hec dictio capillata sit noiatiui casus: calua
in p̄ma et posteriori parte. vel aliter vt sit sensus. Si aliquod bonum offera-
tur tibi licet sit paruum non debes refutare dum habes oportunitatem accipi-
endi. q̄ si forsita hoc non accipias nō habebis aliud et hoc est noli dimittere
si offeratur tibi res quā noicis futuram aptā: licet parū valeat / ⁊ hoc est frōte
capillata. i. dū principio habes oportunitatē et copiā retinendi: per frontē ac-
cipimus principiū: q̄ frons est altior et prima pars capitis: per occasiōē cal-
uā intelligimus finē. et hoc est si reuertueris et alijs insistas non habebis q̄
ocasio post hec erit tibi calua. ⁊ sic legitur de oportunitate aliquid faciendi.
Versus. Nostrī fortunā pedibus dixerē carentē. Pennatasq̄ manus dixerē
hanc et habere. Alij versus. fronte capillata facies ⁊ lumine ceca. Post de-
bellata pars est sine lumine mecha. fronte capillata bona res non sit repro-
bata. Unde monent illi quos dimisere capilli.

Quod sequitur specta: quod imminet ante videto

Illum imitare deum / qui partem spectat vtrinq̄.

[Hic admonet nos actor ⁊ filiū suū vt ea que futura sūt necnō imitācia p̄co-
gitem⁹ vt meli⁹ de eis disponam⁹: iuxta illud in poetria minorī. Si quis ha-
bet fundare domū nō currat ad altū. Impetiosa man⁹ intrinseca littera cor-
dis. Premeditetur opus. &c. Coniuncte sic. specta. i. p̄sidera hoc q̄ sequitur. i.
futurū: quodq̄ imminet. i. q̄ instat. i. quod p̄sens est: ante videto. i. p̄uideto.
et potest esse vna dictio vel due dictiones. vnde videto ante. i. prius p̄ns q̄ fu-
turū: q̄ primo debem⁹ considerare iminentē rem ⁊ instatē q̄ futurā. vñ sub-
iungit [Illū imitare deū]. i. ianū qui est deus anni. ⁊ ideo d̄r bīfrōs q̄ respicit
annū sequentē ⁊ p̄cedentē. vel orientē ⁊ occidentē p̄pter cursū solis. vñ illud.
Hanc biceps anni tacite labentis origo. vel imitare illū deū oīpōientē q̄ spe-
ctat vtrinq̄ partē. i. corpus et aīam: vel p̄sentia et futura. x̄sus. Rem p̄e-
cedentem videas et cerne sequentē. Bīfrontez ianū fieri non p̄bico. vanum.

Fortior vt valeas interdum partior esto

Pauca voluptati debentur: plura salutī

[Hic imitat nos actor ad sobrietatē ne p̄ ingluuiē corporis et aīe detrimen-
tū incurram⁹. Dicit ergo sic [esto partior]. i. moderatior victu et vestitu et in
verbis [vt valeas fortius]. i. esse fortior et sanior in corpore ⁊ aīa. In corpore

Liber

quia multi sunt qui per ventris ingluviem infirmant. In anima quia nimia voluptas corporis perimit animam. Alii multi ieiunant propter sanitatem corporis. unde Marciano sepe cibus: nam tu sic sanior ibis. Alii ieiunant ut videantur sancti. scilicet hypocrite. unde phariseus. Ieiuno bis in sabbato. Alii propter auariciam. Eam x^o. Tangere parva timet ut non minuat aceru^o. Alii vero propter salutem anime. unde. Beati nate omnes. etc. Alii maceratio carnis est ieiunium vigiliis impletio decalogi: et multa alia quia quilibet potest habere vel videre. Avers^o. Ieiunat sanctus medicus simulatoz/auarus. Spiritui carni vicio causa retinendi [paucam voluptatem]. quia debes facere pauca propter voluptatem: plura vero propter sanitatem et salutem corporis et anime precipue. quia legimus. Et primum pars/hec corpore malus h^o. x^o. Quere quid argenti/quid fouea/quid ordo clienti. Quid celebres fudi: breue seculi gaudia mundi. Nulla fides ei^o: hodie male cras quoque perit. Addecet his ut si non prefferre saluti. unde quidam. Gloria nulla tui: tpe dum potes vni. Dia virtuti prepone tuam salutem. Resque salus multas: paucas vult ipsa voluptas.

Iudicium populi nunquam contempseris vnus

Ne nulli placeas: dum vis contemnere multos:

Iudicium populi. id est arbitrium publica auctoritate iudicatum. unde sal. Fili mi ne imitaris prouidentie tue. Imitatur qui opinionem arbitri sui opinioni multorum anteponit. unde. Sis talis quod placeas nulli. id est quod non placeas alicui sed displiceas omnibus vel sic [ne] pro ut ut placeas nonnulli. id est alicui. scilicet inimico tuo qui vellet propter malum tuum quod contemneres multos: ut inde malum tibi eueniret. Seneca. Qui se habet male: quod est optimum perdit. Construe [tu vnus]. id est solus [nunquam contempseris iudicium] plurimorum: ne omnibus displiceas [dum vis contemnere multos]. id est dum culpas quod factum est a multis. id est sententia vel iudicium multorum. x^o. Spernere mundum/spernere nullum/spernere seipsum. Spernere se semper quatuor ista beant. Alii x^o. Non tibi nate neges populo sub indice leges. Nam nulli plebis multos spernendo placebis.

Sit tibi precipue quod primum est cura salutis

Tempora ne culpes: cum sis tibi causa doloris

Sit tibi precipue quod primum est cura salutis. id est sanitatis corpore [sit tibi precipue] in animo tuo quod de alijs quae sunt corpori necessaria [quod]. id est quia hoc est primum. id est precipuum. quia d. ante omnia sanitas corporis est petenda. et hoc secundum gentiles quod plus curabant de salute corporis quam anime. Hos autem dicimus sic [cura salutis] id est est anime [sit tibi precipue] quod de alijs rebus omnibus. quia anima dignior est quam corpus. Tempora ne culpes cum sis tibi causa doloris. quia d. cum egritudo tibi euenierit vel instabit: non imponas culpam temporibus cum sis culpabilis et sis tibi causa infirmitatis. Solent enim quidam dicere: tempus est malum et perniciosum: cum nullum tempus sit in se malum: sed malicia hominum illud facit [salutis]. id est sanitatis. Et est sanitas integritas corporis et temperantia nature ex calido et humido: quod est sanguis. etc. Aversus. Prima sit in cunctis semper tibi cura salutis. Tempore non flebis si corpus forte dolebis etc.

Somnia ne cures: nam mens humana quod optat

Dum vigilat sperat: per somnum cernit idipsum.

Somnia ne cures. quia d. noli habere curam de somnijs. quia dicit salomon. Mul-

Catbonis

ros fecerūt errare sōnia ⁊ exciderūt in sperantes eis. Et sciendū est q̄ somnū
et somnus differūt: q̄ somnū est ⁊ mago que videtur de nocte in somnis esse
similis veritati. Sōnus vero est sopor mentis: ipsa quies hoīs / qñ aliq̄s dor-
mit. Et describitur sōnus sic a scđo phō. Sōnus est mortis ⁊ mago / labor re-
quies / medicor̄ experimentū / infirmarū votū / miserorū desiderū / vniuersi
spūs requies. Et sciendū q̄ somnus dicitur multis modis. Sōnus pprie se-
cundū q̄ dictū est requies corporis veniens cū desiderio ⁊ oblivione delecta-
billi. vñ ovidius de arte. Stulte quid est sōnus gelice nisi mortis ⁊ mago. ⁊c.
Quandocūq̄ dī mors chūti. Ego dormiui ⁊ sōnū cepi. Sōnus ic̄ ē est q̄ amor
terrenor̄. Ande. Si det ero sōnū oculis meis. ⁊c. Et alibi. Dormiui ut somnū
suum ⁊ nichil inuenerūt. ⁊c. Somnus ic̄ ē est q̄ torpor ignauie vel accidie ad
faciendum bonū. vñde ap̄lus. Hora est iam nos de somno surgere. Quādoq̄
idē est q̄ extasis mentis in qua aliquid reuelatur homini per angelum dei.
vñ in euangelio. Angelus apparuit ioseph in somnis. Ande versus. Angel⁹
ad ioseph in somnis talia fatur. At puer hinc fugiat ne cum pueris morietur.
Anq̄ dī torpor. vñ in genesi. Jacob audiens q̄ filius suus viueret: quasi de
gravi somno euigilans ait. ⁊c. Item gregorius commemoratur quatuor ge-
nera somniorū dicēs. q̄ quedā veniunt propter nimā voluptatem cor̄ q̄ som-
niant: tunc propter vanitatē vini et cibi et crapulā: que sunt spernenda q̄ vbi
plura somnia: ibi plures vanitates. Alia veniunt ex fantasmate. sc̄. suggestio-
ne dyabolica: que oīa sunt vitanda. Alia ex cogitatīe / que nemo licet sanct⁹
potest euitare. Alia ex reuelatione diuina: sicut legit̄ ex ioseph: ⁊ hec nullate-
nus sunt spernenda. vñ. Sōnia ne cures: q̄ fallūt sōnia plures. Scriptū est ei
q̄ multos fecerūt somnia errare: et multas curas iniecerunt. Nam pro quāq̄
[mens humana]. i. mens multor̄ stultor̄ sperat se habiturā [quod optat tūc
vigilat]. i. quod cogitat vigilando: somniat dormiendo. vñ claudianus. Et
q̄ sensu volūtatur vota diurno. Corpore sopito reddit amica quies. Dormien-
do inq̄ hac sola de causa. q̄ cernit. i. videtur sibi cernere per somnū illud q̄
videt vigilando: et ita fallitur. quia per somnū non potest haberi. vel aliter.
Nam: mens humana quod optat dum vigilat. id est vigilando sperat sibi ha-
bere id ipsum cernit per somnū id est cernere putat in visione somni. ⁊c. Alij
versus. Sollicitus durat frustra qui somnia curat. Nam quod homo sperat
somnia sibi sepe reuelat.]

De quicunq̄ velis carmen cognoscere lector

Hec precepta feres que sunt gratissima vite

Hic incipit tertia distinctio huius operis in cuius principio premitit actor
quandam exhortationē / que diuiditur in quinque partes. Pr̄mo enim inuitat
lectorem ad legendū carmen suum: quando dicit. Hec quicunq̄ velis. Est au-
tem carmen opus quod pedibus consistat et ipsis arte dispositionis pronun-
ciatur: dictum sic q̄ carpum proferatur distinctum per pedes. Et derivatur a
carmīno / carminas. vel a carmenti dea que primo inuenit carmē vel a carmi-
nus / ni quod est arbor: sub qua solent studere poete. vel a cano / canis. q̄ car-
men est quidam modus cantus. Secūdo exhortatur lectorem q̄ licet multa
precepta audierit in premisiis distinctionibus / q̄ non esset propter hoc iterū
audiret aim suū ex virtutibus ⁊ scientiis informare: ⁊ hoc est q̄ dicit. [Hec
precepta feres]. Dicit enim salomon. Melius est senem adiscere q̄ ignorare.
Idē. Audiens sapiens sapientior erit et intelligens gubernacula possidebit

Libet

Item audiat sapientiā auris tua. Itē legi q̄ plato i octogesimo et vno anno scribēs mortuus est. Similiē socrates nonaginta ⁊ nouē annos habēs in scribendi ⁊ docēdi labore vitā cōpleuit. Itē catiō licet esset senex / nunq̄ cessauit discere. An̄ quidā. Aue carēs vicio tanq̄ sis cras moritur⁹. Intendēs studio quasi vita non cariturus. Tercio subdit causā quare nō debem⁹ cessare a doctrina: imo semp̄ audire ⁊ audita memoriē cōmemorare. q̄ homo sine doctrina et sciētia quasi mortu⁹ est. An̄ dī [Nam sine doctrina] ⁊c. Aiuere enī vno modo est in deū credere ⁊ opera iusticie facere: et cor doctrinis ⁊ sciētis applicare. vñ in euāgelio. Qui credit in me etia⁹ si mortu⁹ fuerit uiuet. Credit dico p̄ bonā fidē operantē ⁊ dilectionē si mortu⁹ fuerit. s. vita culpe ⁊ ignorātie: uiuet in p̄nti per grām: et gloriā in futuro. Patet ergo q̄ sine doctrina ⁊ dilectione dei hō mortuus est. Quarto inuitat lectore ad multiplex cōmodū qd̄ puenit ex doctrina. vñ [Cōmoda multa feres: sin autē spreueris illud. Nō me scriptorē] ⁊c. Quinto et ultimo quasi amonādo et increpādo ⁊ culpā imponēdo si doctrinā nolit recipere monet lectore: vt si ppter multiplicē utilitatē doctrine ad audiendū nō moueas: saltē minus et increpationib⁹ ducaas. excusans seipsum et oēs doctores. q̄ si parati sint docere licet ali⁹ minores nolint audire / culpa nō est in doctores: s̄ in discipulos resignāda vñ dicit [Sin autē spreueris illud Nō me scriptorē: sed te neglexeris ip̄e] Dicit ergo [Hoc q̄cūq̄ velis] Cū enim in premissis distinctionib⁹ multa precepta dedit: q̄ data ⁊ non intellecta nichil p̄ficerēt. iō nos admonet: vt nos tam in premissis q̄ in sequētibus intelligēdis curā adhibeamus: et intētione purā et beniuolā prebeamus. Et inuitat lectorem vt legat et relegat: q̄ nemo repente fit. ⁊c. Et alibi. Seruus venit vltus ab armis. Cōstrue sic. O lector q̄cūq̄ velis cognoscere. i. intelligere ⁊ scire hoc carmē meū [hec p̄cepta feres]. i. sequaris. vel [hec p̄cepta]. i. talia q̄ sunt gratissima vite. i. efficacissima ad vitā tuā vel nostram moribus informandā et etiā instruendā. Ande versus. Quisquis adesse velis ⁊ carmen discere queris. Cum monitis multis dicam precepta salutis.

Instrue preceptis animum ne discere cesses

Nam sine doctrina vita est quasi mortis ymago

Cū hieronimus. Felix est anim⁹ illoꝝ q̄ se virtutib⁹ iustruxerūt. q̄ melius est senē adiscere q̄ ignorare [ne discere cesses. vñ ysidor⁹. Disce qd̄ nescis. Esto prius adiutor q̄ doctor: et sume per disciplinam nomen magistri. An̄ versus. Disce puer duz tempus habes euo puerili. Ne voleas cum pauca scias etate senili. ⁊c. Nam sine doctrina vita est quasi mortis ymago. q̄ sicut species in speculo per se considerata nichil valet: et sicut tabula rasa in qua nichil scriptum est parum valet: ita hominis vita sine doctrina non est vita vera: sed ymaginaria. Ande anima etiam est quasi tabula rasa in qua nichil depingi: tūc sed est pingibilis virtutibus et scientiis mortis quasi mortuus: et quasi animal brutum est ille qui non adiscit dum sit iuuenis. vñ qdā. Dum iuuenes estis et tempus habere potestis. Quare non discitis ne tanq̄ bestia sitis ⁊c. ymago. Hylarius de trinitate dicit ymago est rei ad rem coequāda ymaginata et discreta similitudo. Et dicit ymago quasi imitago de imitor / imitatoris. quia illum ad cuius similitudine⁹ fit imitatur. id est imitari debet. Disciplina est omnium bonorum motus ordinatus dispositio decens in omni habitu [Instrue] inq̄ tali modo [ne cesses discere] dico q̄ discas. [nam vita humana sine doctrina] exiūens. id est sine disciplina [illa vita est quasi mortis

Carbonis

ymago. Dicit enim qui nichil discit vel qui nichil scit: est quasi mortuus licet non corporaliter. et. et. Dicit exponit supra. ubi dicit. In morte alteri. et. Alii vero. In true tu mente fili rationis egent. Dicit sine doctrina manet in te certa ruina. Quid est vita? Vita est bestiarum leticia/miserorum mesticia/ expectatio mortis.

**Commoda multa feres: si autem spreueris illud
Non me scriptorem sed te neglexeris ipse.**

Commoda multa feres. Dico quod tu feres hec precepta que sunt gratissima vite. Si autem hoc facias [feres multa comoda] Ita dico: si informas aliquid tuum meis preceptis [si autem] pro sed et pro si. sed si [spreueris illud]. i. despexeris et parvipenderis precepta mea (non me scriptorem). et. q. d. non dano meo: sed tuo contenes doctrinam meam. q. d. non ad incommodum meum erit: sed ad tuum. Duplex est scriptor. mechanicus et artifex. Mechanicus. qui scribit solummodo. artifex. qui scribit et agit. Si autem potest esse una dictio vel due. Si sint due. sin pro sed: et si autem pro certe. Si una dictio: pro sed et pro si. unde versus. Carmen si spernis tibi maxima commoda perdis. Hec carmen nullum: sed te neglexeris ipsum.

**Cum recte viuas ne cures verba malorum
Arbitrii nostri non est quod quisque loquatur.**

Hic ammonet nos actor ne sub vite puritate et ignorantie iniquorum maledicta timeamus. Dicit ergo seneca. Malis displicere laudare est. Dicit ergo (Cum viuas). i. cum viuere debeas vel velis (recte). i. inoeter et iuste ne cures verba malorum. i. ne sint tibi cure mala verba. i. ne cures si mala dicunt et iniuste. Quantum enim in nobis est debemus mala providere contra omnibus hominibus: sicut dicit apostolus. Si autem improbus mala de nobis dixerit non est curandum: sed hoc est curandum ut soli deo placeamus. unde beati eritis cum vos oderit mundus. et. Arbitrii nostri id est nostri iudicii. i. non iudicamur imo reprobamur / quod quisque loquatur. i. respondeat singulis verbis garrulorum. unde salo. Noli respondere stulto iuxta stulticiam suam. et. Vel sic Arbitrii nostri non est quod quisque loquatur. q. d. non est nostre preteritis ora loquentium claudere et respicere. vel non est nostri arbitrii. i. iudicii. q. d. noli cessare de quolibet verbo quod homines proferunt. Sed si es bonus noli curare quod maledicant de persona tua. Mali enim bene loqui nesciunt. vel. Non est nostri arbitrii. i. nostre voluntatis quod quisque loquatur. i. loquitur prius coniunctum pro prius indicatum. Dicit ergo. Cum recte viuas ne cures verba malorum. Unde bernardus ait. circa verbum cuiuslibet esse sollicitus summa stulticia est. et. Alii versus. Tu diues morum ne cures verba malorum. Nulli scire datur semper quod quisque loquatur.

**Productus testis salvo tamen ante pudore
Quantumcunque potes celato crimen amici.**

Hic docet nos actor quod si in testimonium adducamur: verum confiteamur testimonium et salvo pudore nostro amicorum crimine in quantum poterimus celamus. unde dicit [productus testis]. id est si adductus in alicuius rei testimonium fueris coram iudice vel arbitro [celato crimine amici quantumcunque potes]. i. pro posse tuo celare studeas. quia dicit salomon. Qui fidelis est celat amicum suum. Si autem alii senserunt illudicane ne videaris mentiri vel piurare. et hoc est [salvo tamen ante pudore]. i. reuerentia tua verecundia existente salva. ita quod non te manifeste alii mentiri sentiant: sed dic veritates. unde psalms. Ille erit

Liber

condēnat^r apud deum: qui aduersus innocentē falsum testimoniū dicit. Testimonium est per signa alicuius rei precedentis significatio. Dicit enim salomon in prouerbiis. Amicus fidelis pectus fortis. qui autem inuenit eum. inuenit thesaurum. Unde versus. Cum fueris testis non sit pudor tibi pestis. Non debet dici per te tunc crimen amici.

Sermones blandos blesosq; cauere memento

Simplicitas veri fama est fraus ficta loquendi.

¶ Preceptum est vt suauitatē adulādī in nobis vel in alio deulemus. Dicit ergo [memento cauere]. i. vitare in te v^l in alio [blādos sermōes / blesosq;] id est iuanes et teneros. i. valbutientes / adulatores / vel mellitos. iuxta illud prophete Melliti sunt sermones eius super oleū: et ipi sunt iacula [caue blandos sermones] in te. quia vir sapiens non debet nimium blande loqui. vñ illd. Verba sapientis sunt quasi stimuli. et quasi clauis in altū defixi. Clauis et stimulus verba sapientū cōparant. qz culpas delinquentiū nesciūt palpare: sed pungerē. Simplicitas. et. Vere cauendi sunt blesē et blande loquentes: s; mansueti videantur et simplices. qz simplicitas est palliū falsitatis et frudulentie: sicut veritas innocentie. Est enī quedā bona simplicitas quedā nō. vñ [Simplicitas veri]. i. veritatis. i. vera simplicitas [est fama]. i. famosa et laudabilis. i. homo qui est simplex et humilis in multiloquio: est multum famosus et valde laudabilis. Sed ficta simplicitas loquēdi est fraus: ita qz ficta sit nōiatiui casus / singularis numeri / feminini generis. v^l accusatiui casus: pluralis numeri / generis neutri. Et tunc dicas sic Simplicitas loquēdi ficta: id est fictas ad inuēctiōnes et adulationes. Simplicitas inq; talis est fraus id est fraudulētia quasi dicat. illi qui fingūt se esse simplices loquēdo: sunt fraudulentī. Eñ memento vitare blandos sermones eorum. Et illa lectura est bona et sana. v^l aliter. fama veri. id est veritatis. id est verū est qz fama multorū est qz simplicitas loquendi est fraus. vel aliter incipe a superiori versa hoc modo dicēdo. Memento cauere. id est sis cautus et circumspectus qz simplicitas loquendi sermones blandos est fraus. vnde caueas ab hmoi simplicib⁹. et hoc est qz fama veri. id est multi sapientes ita sentiunt. In veritate blesi dicūtur qui blandiendo fecte loquuntur. Unde. Qui mel in ore gerit. et. Alij versus. Sūt tibi vitandi sermones vndiq; blandi. Sub specie veri nos fallunt sepe seueri. Et alibi. Sub specie tua tincta macte sub simplici veste. Sunt hodie fraus / inuidie mentes inhoneste.

Segniciem fugito que vite ignauia fertur

Nam cum animus languet consumit inertia corpus

¶ Segnis dī multis modis. Segnis primo modo idē est qz sine igne vel seorsū ab igne. id est a vigore animi vel ingenii. Unde segnicies fugienda ē primo vitando ocia corporis immoderata: non vacando potationibus / ludis luptu / somnis immoderatis. qz qui sequitur illa debilis efficitur: et ad luctum proteruius est. vnde. Suidius. Languor et immodici sub nullo vice sōnt. Eripiant omnes animi sine vulnere vires. Idem. Effuit incantis desidiol^r amor. et. Secundo insistendo alicui operi. Tertio fugienda est segnicies. i. qz nemo illud qd pōt facere incōtinenti non differat vsq; cras: sicut faciūt semp segnes. Cōtra qd dicit horati⁹. Incipit vinere directe q non prologat hora.

Cathonis:

Rusticus expectat dū tps defluat annis. &c. Lucanus Tolle moras semp no
cuit differre paratis. vñ apius. Nō segnes efficiamini: verū imitai oies eorū
qui fide et patria hereditabūt pmissionē. Et est pigritia tarditas corpis pro
ueniēs ex inertia laboris psequētis. Ignau? dñr quasi igne ai vacuus et mēte
inde ignauia. Quidi? Leruis vt ignauū corrūperat oia corpus. Et captant
viciū: ni moueant aque. Dicit ergo [Fugito segniciē]. i. ocioꝝ desidia siue pi
griciā. Se inseparabilis ppositio est: & idē valet qñq; qñq; siue. vt sedul? qua
si sñ dulia & dolo. Secur? quasi sñ cura [q fertur]. i. q dñr ignauia [vite]. i. cor
ruptio & accidia Et dñr accidia a cō grece qđ ē trite lare. Dico q deuites oia
[na] cū anim? languet]. i. languidus est. i. nullo studio est exercitat? [iertia]
. i. pigritia [cōsumit]. i. debilitat et euertat [corpus] qz qñ vides aliquē pigrū
corpore: potes intelligere segnē aīo et infirmū. Iners dñr quasi siue arte inde
inertia dñr. vñ de. Segniciem linquas: te non ignauia vincat. Cum mens lan
guescit caro defectua pigrescit.

Interpone tuis interdum gaudia curis

Ut possis animo quēuis fufferre laborem

Ubi pcepit actor ne aliqđ sp labori insulat: sed aliquē indulgeat labori vel
operi. qz dixit supius Discere ne cesses. nō vacādo quieti: s; insustendo alicui
operi. Posset q̄rere fili? si semp insisteret labori. Ad hoc rñdē ponēdo mo
derantiā in eo qđ dixerat supra: dicēs q nō semp laborandū est: sed ocio vacā
dum. vñ dicit. Interpone interdū gaudia tuis curis. qz hō curiosus non q̄ re
quiescit. Vñ cura dñr quasi cor viens. quidi? Oia corp? alūt: anim? quoq; pa
scitur illis. Immodicus cōtra. &c. idē. Quod caret alterna requie durabile nō
est. idem. Ferreus assiduo cōsumitur anulus vsu. Et ppter hoc non est bonū
esse semper in labore. Legitur enim q diuina sapia vel prudētia disposuit q
nox succedit diei. qz si semp nox esset hō deficeret. si semp dies numis labora
ret: nimio labore deficeret. Vñ nox data fuit ad quiescendū. vñ quidā. Sta
re diu nescit qui non aliquando quiescit. Et illud. Ictibus assiduis fiet ebes
qñq; securis Dicit ergo. Interpone. &c. vt possis fufferre. i. sustinere [aīo quē
uis laborē]. i. quēlibet laborē. ita q quēuis sit vna dictio vel due. x? Gaudia
sepe tuis debes adiungere curis. Sic superare datur si cui fortuna minatur.
vel sic. Alias maturis admiscens gaudia curis.

Alterius dictum factum ne carpseris vnq;

Exemplo simili ne te derideat alter.

Ubi pcepit actor ne facta vel dicta alicuius condēnemus vel reprehenda
mus et hoc respicit ad illud qđ dixerat superius. i. neminē irriseris. quasi vi
cat. noli aliquē irridereme irridearis ab aliquo: qz deridēs deridebitur. vñ dñr
In auiano. Si quadam virtute nites: ne despice quenq;. Et alia quadā forsan
et ipse nitet Larpo/pis plura significat. vñ carpo dñr lanas traho. &c. Dico er
go sic. ne carpseris. i. redargueris vel despexeris [vnq;]. i. aliquo tpe. vt in vi
ta tua aliquē [Exemplo simili ne te derideat alter]. q. d. noli aliquē deridere
ne tu derideris ab ipso. Versus. Nullum dicentem reprehendas vel facienteꝝ
Ne similes risus aliis sis riddere visus.

Quod tibi fors dederit tabulis suprema notato

Augendo serua ne sis quem fama loquatur.

Liber

Quod tibi fors dederit. &c. q. d. nō sis sollicit⁹ de pecuniis pgregāda vñ de possessionib⁹ ampl. adis: vt ea reliquas heredib⁹ qđ quidā qđq̄ modo & turpiter acq̄rūt vt diuites sint. In fine enī faciūt testamētū magnū: vt diuites appareāt. Eñ[qđ tibi fors dederit tabulis suprema notato]. i. scribe in tabulis illō testamentū qđ habebis ex dono fortune[serua] caue[augendo] patrimoniu[m] [ne sis que fama loquas]. i. ne turpi acquisitione sis infamis. videlicet ppter rapinā vñ usurā. Vel aliter notato. i. scribe tabulis cordis tui. i. meōre p̄mēda illud lucrū vñ illud bonū[quod suprema fors]. i. vltima amputatio capitalis [augendo] illud iusto modo[ne sis que fama loquas]. i. q̄ incaute venis et emis: & nichil lucraris. Vel aliter[notato tabulis]. i. cordis tui. vel scribe & fac singulare illud patrimoniu[m] vel illā possessionē[qđ suprema fors]. i. mors patris tui: vel extrema voluntas p̄ris tui vel alicui⁹ amici tui cui⁹ vita est i loī te. i. in dubio. i. qñ est in senectute vel infirmitate grauat⁹ [dederit tibi]. i. legauerit: in meōriā habeas legatū qđ pater tuus vel aliquis amicus tu⁹ in morte sua legauerit: vt nō expendas prodigaliter. et post mortē bñfacias pro glā ei⁹ et postea[serua]. i. p̄serua res tuas vel patrimoniu[m] vel elemosinas patris vel amici tui & hoc potius augēdo q̄ prodigaliter expendēdo: vel serua ea que habes. nā seruare quodāmodo est augere[ne sis que fama loquatur]. i. ne infamia sonet de te: & dicatur q̄ sis prodigus dispēlator: substantie: q̄ dilapidato res prodigi vituperantur. Et dñs prodigus quasi procul gerēs vel dispergens. Vel ne dicatur q̄ sis ignau⁹ patrimoniu[m] tuū dimittendo. vñ q̄ nichil erogas p̄ aīa patris tui vel amici tui. qui dimisit tibi bona que possides & ex p̄ncipis. Vel sic: & incipe ab feriori versu[serua]. i. p̄serua rem tuā iusto modo: nec illā prodigaliter expendendo[ne sis que fama loquas]. i. post q̄ venies ad senectutē[notato in tabulis]. i. fac in bona memoria testamentū tuū. notato tico illud[quod suprema fors]. i. extremitas vite tue. i. mors. quia mors vltima linea rerum[dederit tibi]. i. reliquerit ad hoc vt facias testamētū: ne liberi tui post mortem habeant occasionem litigandi inter se. q̄ sunt nēnulli q̄ ita exinaniscunt bona sua & cōsumunt: quod nō habent in morte de quo faciāt legatum suum. Sunt alij qui licet plura habeant / nesciunt domui sue exponere: et postea heredes litigant inter se et sese mutuo interficiunt. vnde. Et manes as gratus ceteribus et sine labe. Quod prebet tempus hoc patienter habe. Alij versus. Morte sorte datum tabulis sit quasi notatum. Et serues actum ne cantet fama retractum.

Cum tibi diuitie superant in fine senecte

Munificus facito viuas non parcus amicus

Hic docet catho hoīes esse parcos in iuuentute. q̄ multū possunt viuere et esse largos in senectute. i. in fine vite. vñ[Cum tibi diuitie]. q̄ dñs. Tunc debes esse copiosus & largiri: cū parū tibi vite supest: q̄ dicit seneca. Mōstro similis est auaricia senilis. Dicit ergo [Cum diuitie supant tibi]. i. abundāt[i fine senectē. i. senectutē tue. senect⁹ enī & senecta idē sūt: sicut iuē⁹ & iuēta. Quid ē senect⁹ Senect⁹ ē op̄ratū malū / veneris exp̄ers / mors cōis / iuuenis tediu / p̄cis tas rectitudis [facit ovē viuas] tūc[munific⁹]. i. larg⁹ [nō pcus]. i. auar⁹ [amicis] tuis. q̄ mirū est cur senes sint: cū parū t̄pis h̄eant viuere. Quid sunt diuitie? Flurt pondus / curaz minister / delectatio iocunda / insatiabilis inuidia / res desiderata / desideriu[m] inexplēbile / os excelsum / inuidia concupiscentia. Vnde versus. In senio diues cum paruo tempore viues. Multis multa dabis nec

Cathonis

amicis plura negabis. Quia amicus est desiderabile nomen.

Utile consilium dominus ne displicet serui

Nullius sensum si prodest contempseris vnq̃

¶ Hic agit actor: qualiter dñs dñ se hñe erga seruū suū: ⁊ seru⁹ erga dñm qz dñs debet credere p̃silio serui sui. si sit vtile. ⁊ q nemo debet p̃nere nec vilipēdere sensū alteri⁹ si p̃ficiat ei: oñdit dicēs [Utile cōsiliū dñs]. ⁊c. An notādū est q bonū est p̃esse domui sue: sicut patet p̃ vba salomonis i puerbūis. Filio et fratri et mulieri et amico nō des potestātē sup te invita tua. Am̃ ergo bonū est p̃esse domui sue sicut patet p̃ vba salomonis. vñ vidēdū est q̃liter dñs dñ se habere supra familiā suā et oēs alios. de officio serui. ⁊ iterū qd sit vtile: ⁊ in quas ptes diuidi. Dñs hñ se hñe ad familiam liberalit̃ / caute / sollicite / moderate / p̃ndēter. vt p̃cipiat p̃cipiēda / vetet fugiēda / p̃mittat faciēda dñs aut maior. Seruus dñ se hñe ad oēs eodē modo quo dicit Culli⁹. Negociorū quoq̃ diuersa sūt oñicio. qz officiū est p̃elati / sine dñi / sine maioris estimare gregē / p̃tatem euitare / retinere documēta / seruare leges ⁊ causas fidei sibi cōmissas. Itē pegrini officiū est nichil p̃ter negociū suū gerere: ⁊ nil de alio querere. Priuati vero seu serui ē officiū pari iure viuere / ciuib⁹ non nimis submissū: ne nimis offerentē se vellet in re pudica vel in honesta. Itē officiū serui est res sibi cōmissas fideliter custodire: ⁊ dñō suo put melius poterit sane p̃sulere: et qdquid ab eo exigitur cōplere: cauereq̃ garrulitatē. Itē ligua mali ps est: ps pessima serui. Serui ergo est penuriā sine murmuratiōe sustinere: tñ si nō sit verecūda dñō suo. vñ lucan⁹. Nō sibi s̃ dñō grauis est cū seruit egestas. An debet talē dñm eligere: cui seruire nō sit indecorā dignitate dñantis honestant̃ obsequia serui. Niso qualiter dñs se dñ habere ab seruū et econuerso: videndū est quid sit vtile et dispēsatio eius. Utile est qd p̃pter fructū expendendū est. Diuidit̃ aut vtile in bona aīe ⁊ corporis: ⁊ in bona fortune. Bona aīe sūt virtutes ⁊ scientie ⁊ h̃mōi. Bona corporis sūt certitudo / nobilitas / velocitas / robur / magnitudo. q sepe plus incōmodi q̃ fructus afferunt. Bona fortune sūt opulētia / p̃elatio / gloria / gratia / fama. Ad opulentiam referuntur prandia / clientele / peculiū / thesaurus / ⁊ h̃mōi. Sub p̃edijs edificia agri / ⁊ h̃mōi. vñ dicit. Tu existens [dñs nō despice cōsiliū serui] si sit vtile. qz p̃siliū est de bonis aīe: et ita cōtinet honestatē vel virtutē et scīaz. Multoties sciunt paruuli quod ignorant magni. vñ in euangelio. Confiteor tibi rex celī ⁊ terre: qz abscondisti hoc sapientib⁹ / ⁊ reuelasti ea paruulis [nullius sensum]. i. cōsiliū nulli⁹ despicias cuiuscūq̃ sit ille professionis: licet vilis sit persona. vel seruus vel liber. si tamen vtile sit consilium: quia dicitur Vir qui consilio non credit: iure negatur. Et qui consilio quedam facit: ille probatur. Unde salomon. Omnia fac cum consilio: et postea non penitebis. Quia consilium defendet te et p̃udentia seruabit te. Qui agunt cū consilio: regunt̃ cū sapientia. Unde versus. Non sit neglecta serui sententia recta. Non contēnāur tibi qui bene consiliatur.

Rebus et in censu si non est quod fuit ante

Fac viuas contentus eo quod tempora prebent

¶ Aliud p̃ceptū est ne moueamur vel despemus si sumus pauperes / cū ante fuimus diuites. quia diuitie transeunt cum tempore. quasi dicat. si diues fueris et modo sis pauper. propter hoc non despera. [Fac viuas contentus

Liber

eo quod tempora prebent]. q. d. sufficiat tibi quod habes in presenti tē. quia non opū an luētia: sed mentis iusticia efficit diuitem hoīem. vñc. Non delectus opū sed desperatio confert. Ad superiē mentis deficiente flatu. Et alibi. Diuitie dñe mundane sunt quasi ipine. Pungunt in fine quod plus est causa ruine. Ande salomō. Melior est pauper et iusticiens sibi / q̄ rīues glotiosus et indigens pane. ¶ Construe sic [si hec]. i. si tantū [non est in rebus] id est in possessionibus et mobilibus et prediis [et in centu]. i. in facultate et pecunia et denariis [quod]. i. quantum fuit ante. i. in tempore preterito [ac viuas cōtenuit] id est ea re [quod tempora prebent]. q. d. si rīues pumutus fueris et postea sis pauper. esto p̄tens eo quod habes. id est ea re vel possessione. licet sit parua. quasi dicat. si rīues fuisti quondam / nec tantū habebas modo quantum habuisti in principio et o contentus eo quod habes. dicit quod rebus et cetera. Ad pauperes census non sit turbatio senius. Et sic conceptus licet fert omnia tempus.

Uxorem fuge ne ducas sub nomine dotis Nec retinere velis si ceperit esse molesta

¶ Hic docet catho filiū suū ne ducat uxorem sub nomine totis. i. pecunie sicut faciūt multi q̄ accipiunt adulteras / claudas / et diuices vel verulas: quādo datur eis multa pecunia. Vel alit̄ [fuge]. i. caue ne ducas uxorem sub nomine dotis. i. forme pulchritudinis. vñc. Ouidius. Dos est sua forma puellis. Et si fuerit formola vix aut nunq̄ pudica erit. vñc. Ouidius. Nis est cū forma magna pudicie. Et illud. Alix poteris aliquā pulchrā reperire pudicam. Quia ut dicit Ouidius. Casta est quā nemo regant. Vel dotis. i. magne nobilitatis que sit tibi pondus et non solatiū. Sunt enim multi ignobiles qui accipiunt uxores de nobilibus: et nullam habent aliam dotem. et tales mulieres nō sūt sub potestate virorum: sed mariti subiiciuntur eis. vñc. hīs dicit. Non est malicia super maliciā mulieris. Et etiam scriptum est. Non est caput super caput serpentis: nec fraus super fraudem mulieris. Ande quidē sapientes antiquitus ducebant mulieres in hunc modum: q̄ possent eas relinquere tradendo libellum repudiij. Libellus repudiij erat charta dimissionis quam mariti dabant uxoribus suis: propter delictū suū dimittentes. Scriptū est enim. Si inuenta fuerit in adulterio: non uxor sed ut soror est habenda tamen vivente illa non licet viro aliam ducere in uxorem. Item cōtractus matrimonij institutus est solūmodo causa sobolis habēde: et causa fornicationis euitande: vñc. rhobias. Non incentivo veneris: sed proliis amore. et. Sūt aut̄ quidā qui nō intentione proliis ducunt uxores: sed p̄ dote habenda. quod docet actor euitare. vñc. subiungit [Nec retinere velis si ceperit esse molesta]. i. molestiā tibi inferens. si sit prodiga vel iracunda vel marito contraria et infesta vel adultera. Mulier enim si p̄matum habeat: contraria est viro. vñc. quidā. Cū muliere maris qui gaudia vult numerare. Andas siccare dicitur ille maris. et. Alij versus. Non tibi cum votis uxor sit copia dotis. Sed diiungaris ab ea si forte grauaris. Item ducunt uxores quidā: nec in hīs meliores. Nec querunt mores: sed querunt pro precio res. et.

Multorum disce exemplo que facta sequaris Que fugias nobis vita est aliena magistra

Cathonis

Hic precepit nobis actor ut per considerationē factorū alterius vitam nostrā disponam⁹. vñ Multos in melius exemplū format alius. Et inuat alterius vita probata pu⁹. Quirō. Sās ē ab hoste doceri. Apud Quirō q̄ dolorē alteri⁹ vidi scit posse pati suū. **Q**uod ostendit sic. Dulce exēplo multū. i. sapiētū: q̄ facta. i. bona vel dona. sequaris. i. imiteris. et q̄ fugias. i. mala opa. q. d. si videris alicui sapiētē de facto suo bñ euenire: cōsimili facto illū imitare. quare? vita aliena. i. aliorū est. i. debet eē magistra. i. docrix. ut ita loquar. Aliū Xp⁹. Et alijs dicas qd agas bene qd ve remittas. At bñ viuendum sic est exemplar habentium:

**Quod potes id tentes operis ne pondere pressus
Succumbat labor: et frustra tentata relinquas**

Hic admonet nos actor ne qd ultra vires nostras aggrediamur: et dicit testes. i. aggrediaris id operis qd potes ad finē perducere. i. eū ad implēdo te credas iustificētē. ne labor. i. ne tu laborans preliis pōdere. i. pōderositate. et sic relinquas frustra tentata. i. inutiliter dimittas ea q̄ incepisti. quasi dicat. talia incipe que potius consummare: ne in labore deficias. Multi enī est incipere non considerata licentia perficiente vel cōsummandi. sed sapientis est incipere cū fiducia consummandi. qm̄ fiducia est officiū ad consummationes rei festinate vñ lucanus. Nil credas actum cū quid superextat agendū. Quirō. **P**uribus intēus: minor est ad singula lenis. Succumbat labor. i. deficiat si nō potius perficere vel relinquere ea que incepisti frustra. i. inuanū vel inutiliter. quasi dicat. talia incipias que potius perficere line cōsummare: ne labore tuo deficias. dimittens ea que inutiliter incepisti. Versus. Quod potes tecū testes et viribus equum. Defecisse vides nimio sub pendere vires.

**Quod nosti factum non recte noli silere
Ne videre malos imitari velle tacendo**

Hic precepit catho ne malorū nequiciā nobis coniunctā taceam⁹: ne tacēdo similes consequenter iudicemur. Dicit ergo [noli silere] vel noli te super hoc quod nosti. i. nouisti factū nō recte sed prauē. i. iniuste. quasi dicat. prauum et iniustū factū noli. i. noli reticere: ne videaris consentiens illis malefactorib⁹ et particeps illi⁹ pccati. Nō enī solūmodo rei sunt q̄ pccatū faciūt: sed qui consentiunt vñ paulus. Sistentes et partētes vel cōsentientes. pari pena punientur. Versus. Pellem tollenti vel tondenti pari pena pedēq̄ tenenti. Et alibi dicitur. Si quis delinquit: ut paulus apostolus inquit Qui consentit ei: su reus ipse rei. Alii versus. Si michi tu credis: nunq̄ mala facta silebis. Nam q̄ quis celat: se consentire reuelat.

Iudicis auxilium sub iniqua lege rogato

Ipse etiam leges cupiunt ut iure regantur

Iudicis auxiliū. et. q. d. Si ipa lex aliquā vel in aliquo tpe te dānauerit: fuge ad iudicē: et exora eū ut erga te ius legis tēperet. Lex enī non est in se iniqua sed videt dānare. Quis in se non dānet. sed iudex iniquus iniuste legē potest exercere. Lex autē p̄prie est ius scriptū: aciscens honestū: prohibens strariū sub iniqua lege. Inō d. cit legē iniquā q̄ tū ad legē: sed q̄ tū ad iudicē. q̄ cōstitutū est q̄ si aliquis pccat: aliquē extra ciuitatē: magnā debet penā pati: si iuxta

Libet

maiorē. si in clauſtro: maximā. vñ monet catho fillū ſuū qđ i tali caſu exoret ſu
dicez. Qñq lex ſignat vnū ſolū pceptū. vñ. Auerūt de lege lepie ⁊ zelotie
Qñq dī pctm i iue ꝑcupiſciētia ꝑtra ſpñvl rationē. Qñq dī ratio. vñ apls
Aideo legē aliā in mēbus meis. i. ſomitē pcti: vel carnis cōcupiſciētiā repus
gnantē legi mentis mee. i. rōni. Qñq notat iniquū iudiciū. Ande lege ſic [ro
gato auxiliū iudicis ſub iniqua lege]. i. ſi iudex eſt cōtra te iuſte dic ei ⁊ roga
eū vt tēperet iudiciū ſuū: et recurrat ad iuſticiā. ⁊c. Ipſe etiam leges cupiūt vt
iure regantur. qđ facte ſunt in ſe: vt rei per iniquos iudices ꝑuertantur. Vel ali
ter et melius [rogato auxiliū iudicis]. i. dei ſi tu es ſub iūqua lege. i. ſi carnis
concupiſciētia vexat te vt leniat per gratiā iuā [et ipſe leges]. i. concupiſciē
tia et ratio [cupiunt vt iure regantur] qđ tūz in aia. vt iure. i. rigore rigor iuris
non parcit vlli. Ande verſus. Iudice ius tutus ſub iniqua lege ſtatutus. Nam
ſub iure regi placat omni tempore legi. ⁊c.

**Quod merito pateris patienter ferre memento
Cunq reus tibi ſis: ipſum te iudice damna.**

Documentū eſt vt ſcōm actū nobis penā inſlictā aīo nō dedignāti: ſꝫ patie
ri et benigno ſuſtineam⁹. Dicit ergo [memeto ferre]. i. ſuſtinere [patiēter]. id
eſt cū patientia [qđ pateris merito]. i. penā quā meruiſti digne ſuſtine. Ande
ouidi⁹ in epistoſis. Leuiter ex merito qđquid patiare ferendū ē. Cōtra Que
venit indigne pena dolenda venit. vñ qđā. Non animo triſti fer penā quā me
ruiſti. Quā pateris digne penā patiare benigne. Et alibi. Aut ſi fortiter velis
mores inquirere: nemo eſt. Qui ſe quod patitur cōmeruiſſe neget. [Cūq res
us tibi ſis. i. cū ſcias te eſſe reū in aliquo delicto [damna]. i. dānabilem redde
teipm. hoc eſt te iudice. i. per tūz iudiciū. q. d. tibi ipſi eſto iudex. qđ qđ ſe iudi
cat in pñti non iudicabitur in futuro. vñ apoſtolus. Si iudicaremus noſmet
ipſos non vtiq iudicaremur. Ande verſus. Omne tuum meritū ſemp fer cō
patienter. Cūq reus conſteſ: non te ſine crimine monſtreſ.

**Multa legas facito perlectis perlege multa:
Nam miranda canunt/ſed non credenda poete.**

[Hic actor ad ſtudiū ⁊ ſapientie ꝑſcrutationē nos inuitat] Dicit ergo [facito
vt legas multa]. i. multas ſentētiās i libris cōtentas [plectis]. i. mltis ſentē
tijs vl ſcientijs in libris acqſitis [perlege mltā] vt ita poſſis veritatē dignoſce
re vel diſcere. vñ. ſalomon. In luto quere argentū: in libris vero ſapientiam.
Et in quibusdā libris habet [perlectis negligē multa]. i. ſperne multa de his
que leguntur. Boe. Sententias ſerua ſicut grana. perlectas ꝑroice ſicut ꝑa
leas. Non enī qđ in his libris continentur oīa ſunt credenda. vñ de ſub iungit
[Nam miranda canunt/ſed nō credenda poete] id eſt res ad mirandas qđ nō ſūt
credende. vñ de horatius. Aut ꝑrodeſſe volunt aut delectari poete. ſed nō cre
denda. quā miſtice intelligenda canunt. Lano/is. plures habet ſenſus ꝑ o
ta dī a ꝑoio/is. quod eſt ſingo ſingis. Ande poete. i. heretici qui nō inueniūt
et ſingunt noua facta et fallunt alios per ꝑrauiam doctrinam: et talibus non
eſt credendum. Alij verſus. Fac vt multa legas: et ibidem ſedule legas. Sed
nec vera petas fari: ſed mirari poetas. ⁊c.

Inter conuiuas fac ſis ſermone modestus

Carbonis.

Ne dicare loquax dum vis urbanus haberi.

¶ Hic docet evitare garrulitatē in puuiolo. Cōuius est ille q̄ facit cōuiuiū: q̄ est iuitat⁹ ad puuiū. Et declinat hic et hec cōuiua. vñ p̄nter cōuiuas fac sis sermōe modest⁹. i. iponēdo oī tuō. custodiā. vñ dō p̄one oī meo dñe custodē. Et salomō: Si custodia custodi cor tuū: et remoue os prauū: et detrahentia labia sint p̄tocol a tevel aliter. Fac. i. caueas tibi a nimia garrulitate et potatione. vñ hōia. Quid nō ebrietas deuittat apta reeludit. Itē se. vñ calices quē nō fecere disertū [modest⁹] q̄ in multiloquio non deest p̄ctm. vñ attēdit sapiens. qd / quō / qñ / loquat. p̄ofert insipiens subito quod qd meditat. P̄ieceptū est vt inter puuantes modestiā habeam⁹ et teneam⁹. vñ supra [p̄duta i cōuiuiō loquere. Dicit ergo [fac vt sis modest⁹. i. quier⁹ et tēperat⁹] inter puuinas. i. discubentes [ne dicare loquax]. i. litigiosus et garrulus. Loquax p̄pue dī garrulus / eloquēs vero dī facūdus. et discretus siue peritus. vñ quidam. Non vadit peritū q̄ vult audire peritū. i. doctū et discretū [dū vis haberi]. i. dī ci [urbanus]. i. sapiēs vel facetus. Urbanus dī ab vībe q̄ qui in vībe couerfantur faceti sunt [Ne dicare loquax. vñ. Inspice p̄icipiū / mediū quoq̄ cōspice finē. i. verbi: vt possis melius p̄meditata loqui. Et alibi dī. Qui bene vult fari bene debet p̄meditari. Versus. Dū cōuiuaris. videas ne multum loquaris. Distat ab urbanis vir garrulitatis inanis.

Coniugis irate noli tu verba timere

Ham lachrimis struit insidias dum femina plorat

¶ Hic docet nos actor ne linguis siue litib⁹ mulierū moueamur. i. p̄tra fuos q̄ dī supra [Sepe etenī mulier quē p̄iū diligit odit] Noli ergo timere vt iō elicias seruū de domo tuā [noli timere vba coniugis irate cōtra te] Itē sp̄ facis voluntatē tuā. et sicut dñs p̄fīs domui tue et disponas: et nō des ei potestatem sup te in vita tua. nā debet esse sub potestate tua Mulier si p̄matū habeat erit cōtraria viro suo. De modo et manerie mulieris ita dicit qdā sapiens. Mulier in cultu p̄suptuosa est in domesticis. grauitē ipetiosa / foras ipectari / intus teneri / vulgi fauorē: damnoza libertate mercaf. Mulier absente viro q̄rit iubeat queritur quid liceat: in explendas voluptates tota despumat. Cū igitur talis sit mulier: maritus si sit sapiēs ponat oī suō frenū: vt nō eū oporteat timere quin de ea faciat voluntatē suā si male se habeat. q̄ dicit salomō. Non est caput super caput serpētis: nec malicia sup maliciā mulieris. Alibi dī. Mulier oīs aut est stulta / aut insensata / aut magniloqua / aut supba. vñ q̄ dam. Sēs inunde mulieres sunt reor. vñ scdm phm Mulier est insatiabilis bestia et detestabilis viri p̄fusio / dānū amabile / amor odibilis / origo lit / fomes mendaci / continua solitudo / dom⁹ tēpestatis / castitatis ipedimētū / viri naufragiū / hostis insatiabilis / humanū mālpiū / indeficiēs pugna. nā lachrymis struit. et. Quidius. Actū nec voces crede. Quid enī fallacius illis? Idē. Et flierent oculos erudiere suos [nam struit insidias]. i. parat [lachrymis]. i. per lachrymas [insidias]. i. deceptiones dum plorat. Vers⁹. Femina fallere falsq̄ dicere quando cauebit. Secana piscib⁹ et mare fluctib⁹ ante carebit Itē Aento quid leuius puluis quid puluēre? fama quid fama? mulier. quid muliere? nichil. Mulier sic describitur. ab ysidoro. Mulier ē amicitie iimica dulcis calamitas / domesticū periculū / malū necessarium detestabile documentum / bono colore depicta / omē facinus cōmouens. Versus. Nil tibi cu

Liber

retur si diuulsis irate mouetur. *Semina dum plorat tunc fallere cūq̃ laborat*
Utere quesitis: sed ne videaris abuti

Qui sua cūsumunt/cum deest aliena sequuntur.

¶ Ad expēdā modestiā inuitat nos actor dicens. Non expēdas res tuas in prauos vsus: q̃ subiūgit [Utere q̃sitis]. i. reb⁹ quas acq̃siuisti vtiliter potiaris [s; ne videaris abuti]. i. male vti vel p̃ra suū vti. et hoc est luxuriari et p̃oige expēdere: q̃ illi q̃ p̃sumunt [res suas]. i. diuipāt s; filue et p̃oigali⁹ ducunt. et cū ita p̃sumpserint res suas aliena sequuntur. i. rebus aliop̃ vtiuntur cū deficiūt ea q̃ habuerūt de patrimonio. vel q̃ expēderūt de p̃p̃uo: et hoc malū est. x. Si tibi sit vsus rerū: ne fiat abusus. Qui sua demergunt post hoc extrahunt ea p̃gunt.

Fac tibi preponas mortem non esse timendam

Que bona si non est: finis tamen illa malorum est.

¶ Hic docet nos actor vt mortis aduētū sine timore expectem⁹. Dicit enī q̃ semp bonū est meditari vt aīo leto possis relinq̃re vitā. Tū viuere nō valeat q̃ mori nō vult. vita ei cū expectatiōe mortis data est. Dicit ergo [fac vt p̃ponas mortē non esse timendā] quocūq̃ mō accidat vlt̃ egritudine vel alio casu eminente. Mors est finis oīm rerū et cōis qualitas: vlt̃ quasi naturalis [q̃ bona]. i. que mors [si] p̃ quis: quis non est bona et suavis. i. q̃ uis non putetur esse bona/ab hoībus: q̃ minime placet eis [tū est finis malop̃]. i. miseriarū et labop̃ terminatio. Vita enī terminata omnia finiūtur: et malop̃ hoīz malicia supple. q̃ ipsa imponit finem malicie iūquop̃ i hoc solū bona est [fac] inq̃ p̃ponas mortem non esse timendā]. i. iis i tali statu q̃ aduētū mortis nō timeas: sed sis paratus iudiciū dñi sulcipere: q̃ qui bene viuit male nō mori. vnde apostolus. Cupio dissolui et esse cū xpo. et c. Stultū est timere q̃d impossibīle est evitare: et ideo fac tibi muniendo te virtute q̃ dñi securitas q̃ describit sic Securitas est virtus per quā homo pericula ineuitabilia nō veret: cui⁹ cōsiliū est cōtra aspera fortune dare solaciū. vñ seneca. Per hanc virtutē esugit timor mortis. vñ q̃ morieris hoc est natura hominis: nō pena. vñ hac cōditiōe itraui vt exirē. Sentiū lex est p̃p̃ie q̃d acceperis redde. p̃egrinatio est vita. Cū multū ambulaueris redeundū est. vñ stultū. et c. finis tū illa malop̃. miseriarū [vlt̃ malop̃. s. hoīm. q̃ mors iponit finē malicie hoīm. mali aut moriunt in corpe et aīa boni viuūt in eternū et dicit finis. q̃ opinio quorūdā erat q̃ aīa cū corpore moreret. dñi enī mors vltia linea rerū. x. Hæc timere mori pene fortitudinemoli. Que bona si nō sit tū hæc mala nostra resoluit.

Uxoris linguam si frugi est ferre memento

Namq̃ malum est nil velle pati: nec posse tacere

¶ Hic precepit actor vt aliqñ garrulitatē mulierū patiamur. si tñ aliqñ vtilitatē videam⁹ euenire: et hic docet uxori credere si aliq̃d dicat q̃d sit vtile q̃ nō est bonū semp eā despiciere. Dicit ergo [memento ferre]. i. pati linguā uxoris tue. i. garrulitatē [si est frugi]. i. vtilis. et est frugi nomē indeclinabile oīs gñis et significat idē q̃d vtilis. Dicit ergo q̃ feras illā [nāq̃ malū est nil velle pati]. i. non habere voluntatē patiendi aliquid [nec posse tacere]. i. si te arguat p̃pter vtilitatē tuam. Hic enī notat duplex cautela. s. q̃ debes pati linguam uxoris tue si vtilis est. et si non est vtilis non debes pati. et hoc est malū. Dicit

est ergo. Namque malum est nec velle pati linguam vixisse si est utilis. et malum est illa. et pati ratione si non est utilis. unde. Exous linguam si prodest. cur egolinguam. Nam pati nequit vir stultus nec reticere.

Wilige non egra charos pietate parentes

Nec matrem offendas: dum vis bonus esse parenti.

¶ Hoc preceptum sonat precepto dato in plogo. s. parētes ama. iuxta illud. Honora patrē et matrē ut ius lōgeu⁹ sup terra. qz q male dixerit p^ri v^r m^ri morte mouet. ¶ Et sic. Wilige nō egra. i. nō ficta sed stabili et firma pietate. i. toto aī affectu. ¶ parentes tuos charos. i. dilectos. s. patrē et matrē q p^rprie dicūtur parētes: qz vterqz est causa partus: nec offēdas matrē tuā carnalē. id ē in nullo ledas et scādalizēs [dū vis bonus esse parēti]. i. p^ri tuo. i. dū vis placere et eē amabilis p^ri tuo et matri tue. Al^r nō pōt legi et itelligi de p^re altissimo et immortal. i. xpo: et de matre. i. scā ecclesiā: et p^rpetetē. et sic lege. Wilige parētes tuos. i. xpm et eccliam: qb⁹ debet amor/timor/et reuerentia. nō egra pietate/uno ex toto corde tuo et ex tota aīa tua: et plus qz teip³: nec offēdas matrē. scz scāz ecclesiā per delictum tuū: dū vis bonus esse parenti. id est dū desideras christo complacere. vñ versus. Esto pius vere iug his qui te genuere. Nec spernas matrem nisi vis offendere patrem.

I Securam quicumqz cupis deducere vitam

Nec viciis berere animū: que moribus obsūt

¶ Hic incipit quarta et vltia distinctio huius libi: in cuius principio monet actor lectorē: ut si velit securā vitam ducere et honestam: audiat precepta ius et legat et relegat: qz qlibet clipeo virtutis munitus cuilibet aduersitati securus poterit obuiare ad modū boni viri. Sed qz nullus in aduersitatib⁹ et p^rcellosis animi tēpestatib⁹ sine fortitudine pōt obuiare: querēda et appetēda est fortitudo per quā prudētia quasi forti clipeo premunita possit relutere aduersitati: et ipsam e quo aīo tolerare. Unde cum ista virtus ita sit q pericula contēti faciat: difficilia aggredi et cōsummari conūlat/fortia roborat/robora rata confirmet/et confirmata perpetuet: inhonestum erit si tanta et tam nobilis virtus ad palatum humani cordis insociata incedat. Ducat ergo fortitudo tres puellas secum: quibus auxiliantibus et mandatum facientibus oīi = cium suum possit ducere ad effectum. Prima ergo puella vocatur fiducia q allidet in primo. Secunda constantia: que cooperatur cum ea in medio. Tercia magnificentia que cooperata cū ea roborat et pfirmat. Quicumqz ergo in principio boni operis fortitudinē habeat. hanc puellā allociet videlicet fiduciam. qz fiducia est virtus difficilium. spontanea et rationalis aggressio et sic incipiat. Qui vero post medium boni operis bonum voluerit perficere amplectatur secundam puellam. s. constantiam. Et est constantia virtus operi incepto instans propositum non relinquens. et sic homo in medio operatur. Si vero hō inchoata et iā pfecta voluerit psummare: amplectat^r terciā puellā scz magnificentia: qz magnificentia est difficilium et platorū cōsummatio. Quicumqz ergo cupit ducere vitā securā sic incipiat: et inceptū opus pseuerando pducatur ad effectū. Dicit ergo [Securā qcumqz cupis] i. c. i. desideras [deducē]. i. de sursum ducere vel continuo ducere: vñ pfecte ducere [securā vitā]. i. securū a cura et sine sollicitudine. i. quietam et tranquillā. vñ [securā]. i. sine timore temporalium

Ziber

vel[securā] i. sine macula elicioꝝ. i. vitā mundani et honestatē. Nō pōt enī vi-
uere secure: q̄ vicio est involut⁹ [nec] pro ⁊ nō ⁊ [vicijs aīm nō herere]. i. pūgi
et copulari vicijs. s̄ nullaten⁹ desiderās aīm totū vicijs adherere [que mouib⁹
obsūt.] q̄. i. vicia obsūt. i. officiūt vñ nocēt morib⁹ bonis. i. x̄tutib⁹ vñ obsūt. i. cō-
traria sunt mouib⁹: q̄. i. mores multotiens ppter vicia corrūpūt. vnde x̄sus.
Elitā securā q̄ vis deducere purā. Et q̄ si sciatis te mouibus addere q̄ris.

Hec precepta tibi semper relegenda memento

Inuenies aliquid quod te vitare magistro.

¶ **Q**uod meōia hoīs fragilis ē: et rex turbine nō audita semel sufficit retinere.
vñ. Lectio lecta semel decies repetita placebit. et ¶ **C**ō. Memēto hec p̄cepta
iter et iterum legēda tibi. i. a te [ip]. i. assidue: ita q̄ sepe legas illa. i. uenies ali
qd i p̄ceptis meis. q̄d. s. quā rē [magis] i. doceo et moneo te vitare. Et de clia
magistro/as. vel iuenies aliqd qd docet supple vitare. i. p̄tinere et vilipēdere
magistro. i. exñte magistro. et hoc tuo magistro exñte iudice. vel inuenies ali
qd qd te vitare magis. i. doceo te q̄ vites: et me magistro exñte qd bonum est
vitare. vel te vita q̄ per te potes cognoscere multa: licet illud nō expresserim
tamē ex viciis meis plura potes euitare. versus. Corde sub attēto mea pone
re verba memento. In quibus cognoscasque crimina linquere possas.

Despice diuicias si vis animo esse beatus

Quas qui suscipiunt:mendicant semper auari.

Hic ponit actor primū preceptū per qđ ad rex t̃paliū despectū nos inuitat. Dicit ergo **S** tu lector [despice]. i. vilipēde diuitias: vt potius tibi subiciant̃ q̃ tu illis. iuxta illd̃ horatij Et michi res nō me reb⁹ subijcere conor [despice] in q̃ [si vis aīo eē beat⁹]. i. si placidū ⁊ tranq̃llū desideras habere aīz tuū ⁊ lī curis. Diuitie ei nō inferūt beatitudinē: s; potius inferūt curas ac solitudinē [Quas] diuitias [illi q̃ suscipiūt]. i. sup. se cursum aspiciunt id est venerantur et amant. Suscipere ponitur p̃ venerari. sicut despiciere p̃ contēnere. qui in q̃ tales sunt [mēdicāt semp]. i. egestate afficiuntur (auari) ⁊ cupidi. vñ illud. Cre scit amor nūmi q̃tū pecunia crescit. Et ovidi⁹ Creuerūt ⁊ opes opum furiosa libido. Et cū possideant: plurima plura petūt vel suscipiunt id est coadiunant: qui portant totam curam sub eis imponendā. Dicit boetius Si diuitie aliqd̃ boni proprie in se haberent naturaliter in se nunq̃ contingerent vel euenirēt. Dicit ergo sic. Despice diuitias si vis esse securus in animo tuo et tranquillā vitam ducere. Qui enī diuites volunt fieri in hoc seculo: incidunt in sollicitudinē et in laqueum dyaboli. Unde augustinus. Qui terrenas sitit vel cupit diuitias: eternis abiūciat. Unde. Diues diuitias non congregat absq; labore. Nec tenet absq; metu: nō desinit absq; dolore. Alibi dī. Diuitie sūt rerū grata congregatio / curarū minūter / siue fortuna immoderata / auri pondus sollicitudo anxia / delectatio locūda / ⁊ incōmoda / insatiabilis inuidia / inuisa concupiscentia / res immoderate desiderata / inexplicabile desiderium. Quas qui suscipiunt mēdicāt semper auari auarus non implebitur pecunia: quia auari nichil volunt expendere: sed ab alijs exigunt. Auari dico: quia domus aliquibus debet diuitias et alijs non. vt sic prober patientiam pauperū et dispensationem diuitum. ⁊c. vnde versus. Despice ditari si vis in mēte beari. Diues marcescit quanto plus copia crescit.

Cathonis

**Commoda nature nullo tibi tempore deerunt
Si contentus eo fueris quod postulat usus.**

Hic latenter inuitat nos actor ad sobrietatem et modestiam. Dicit ergo. [Commoda nature]. i. utilitas. s. ea que necessaria sunt et hanc nutrire iuficiunt[deerunt tibi nullo tempore si contentus fueris eo quod us⁹ postulat] id est exposcit. Seneca. Probabile est q natura deliderat et expolcat ad naturam quod satis est Namq⁹ ptra sitim quolibet potu/ contra fame quolibz cibū contra frigus quolibet postulat vestimentum. unde thobias. Non rerū cumulus sed sufficientia ditat. Si tibi sufficient paucula diues eris. unde ien. Rex autem illa ministrat: non esurire aut algere. vel. Con. moda nature. id ē virtutes que naturaliter insunt anime non deerūt. vñ Seneca. Nulli p̄clusa est virtus: omnibus patet/ non querit remū nec censū: nude hēi apparet. Ali versus. Qui non curaret plus q natura rogaret. Diues sic esset: qz res nulla sibi deesset. unde alibi. Pauper enī non est rerū cui sufficit vñ. Qui satis est quod habet: satis illum constat habere.

**Cum sis incautus nec rem ratione gubernes
Noli fortunā que non est dicere cecam**

Preceptū est ne fortune iputem⁹ qd fatuitati nre iputādū est et negligētie et iprouidētie nostre. Dicit ergo. [Cum sis incautus]. i. iprouisus sine prudētia multa expendēdo inutiliter: et indiscrete. et hoc est quod subiungit[nec gubernes rē]. i. possessionē tuā[ratione]. i. per rationē: immo irrēnabiliter expēdēdo incidis in aduersitatē: cū ita sit[noli fortunā cecā]. i. fortune crimen ipone ret: qz nō est ceca: quis depingitur ceca. s. dando bonis mala/ malis autem bona. vel cum sis incaut⁹. i. tibi non precauens: qd supponit nec gubernes. i. nō disponas[rem]. i. statum rerū tuarū ratione/ prout ratio exigit: immo per insipientiam tuam res tuas amittis: noli fortunam que non est dicere cecam. i. contrariam et peruersam q nō est. quia nichil est qd de fortuna estimatur et asseritur. Dicitur enī. Absit a mentibus fidelū vt fortuna aliquid esse credatur. Re vera non est ceca fortuna: quis ceca depingitur. unde. Motus fonte variatur ymagine lune. Crescit et decrescit in eodem sistere nescit. Dicit ergo cum sis incautus. et. Ende versus. Si male res seruas si perdis rursus acervas. Fortune veras nequeas asserre querelas.

Dilige denarium: sed parce dilige formā

Quē nemo sanctus nec honestus captat habere

Hic inuitamur vt ad vsū vite nō ad auaricie pabulū t̄palia acqram⁹. iuxta illd. Ad vsū nō auaricie pabula pfert opes. dicit ergo [Dilige denariū]. i. vsū denarij vt ea q tibi necessaria fuerint inde emas. iuxta illud horatij i t̄mōib⁹ Nescit qd valeat nūm⁹ qd pbeat vsū Pantis emas olus. et. In hoc possum⁹ suaros dignoscere: qz pri⁹ expendit nūmos puos et curuatos q magnos et bonos[s; dilige pce]. i. parū[formā]. i. ppositiōez vñ expositiōez denarij l̄spiciendo et venerando eā. et quē denariū vñ quā formā. i. formosā monetā: nemo s̄ctus. i. null⁹ s̄ctus. i. pfect⁹ nec honest⁹. i. prudēs: captat habere ad hoc vt seruet illū. s; ad hoc vt expendat. Scti enim et boni viri et religiosi volūt denarium non qd cumulū faciendū: s; ad vsū vite et ad erogandū paupib⁹ Formā f tū

Libet

denarij diligit ille q̄ n̄mos cōgregatos custodit. illos non audēs utiq̄ exp̄dere: qđ est avarū. vñ hō. Modis p̄gelis vndiq̄ saccis: et tanq̄ sacris: aut tanq̄ pictis gaudere tabulis. Dicit ergo [dilige denarij]. i. vñ denarij: vt inde emas necessaria [sed parce dilige formā]. p̄positionē denarij: et pulchritudinē monete nō diligas inspiciendo et venerando et nō expēdēdo. Multi enī cōpositores denarioꝝ aspiciēdo et non expēdēdo denarios p̄gregāt. et cōgregatos custodiunt: et q̄si sacroscti venerant. Eñ de his p̄gregationib⁹ pecunie scriptū est. Argentū et aurū nō valebit liberare eos in die iudicii. vñ. Quia forma hōim fragilis est q̄ tū succedit ad annos sit minor. et c. Si ergo forma hūana nō debet appreciari: multo min⁹ forma denarij. vñ forma. i. rotunditatē denarij que signat vt sis p̄fect⁹ in morib⁹. q̄ rotunditas signat perfectionē. Denarius est pp̄ue scrupul⁹ p̄deris: s; mō i vñ accipit p̄ cōmuni moneta corrente de vno ad alium. Eñ. Pro specie nullum: sed pro re vñge nummum. Quē nec adamauit sanctus nec honestus amauit.

Cum fueris locuplex corpus curare memento Eger diues habet nūmos: sed non habet seipsum.

Hic docet actor ne p̄pter avariciā curā corporis dimittamus. Dicit ergo. [Cum fueris locuplex]. i. diues plenos habēs loculos denarijs: sicut hñt diuites. Loculi enī dicuntur sacculi in quib⁹ denarij reponuntur. Unde locuplex q̄si loculis plenus. vel locuplex. i. habēs loca plena iue horrea / agros / villas / et huiusmodi. Unde cum ita sis: memento curare corpus / ne sis sicut diues eger qui nichil vult expēdere: vnde cito mouetur. quia [eger diues habet nūmos] i. archa sua [sed nō habet seipsū]. i. sanitatē corporis. Et nota q̄ habere vel haberi dicitur multis modis. Quidā habēt aliquid in se: sed non ad se: nec de se vt dolū qđ habet vinū in se et cōtinet: sed non habet ad se: quia non habet p̄ applicationē. nec de se: q̄ non est pars eius. Quidā habent in se et ad se: sed non de se: vt iste habet culpā in se et ad se: q̄ h̄ applicationē: s; nō de se. q̄ nō est pars eius. Itē quidā habēt in se / ad se et de se. vt xp̄us habuit corp⁹ et aīa in se: q̄ in eo fuerunt / ad se: per applicationē. de se: q̄ fuerūt partes eius. Itē quidā habēt aliqd nō i se nec de se nec ad se: s; iuxta se. sicut eger diues habet nūmos nō in se. s; iuxta se in archa. nec ad se s; ad utilitatē sui sed ad damnum. nec de se: q̄ non partes eius sunt. Itē quidā nō habēt se: sed aliquid contra se: vt eger diues non habet se quia non habet sanitatē: sed habet nūmos qui sunt contra se. i. damnū corporis et anime sue. Habere enī notat possessionem et applicationem. vt iste habet hastam in manu. Inherentiam rei: vt hic habe charitatem et fac quod vis. Unionē vt xp̄us habuit aīam. Existentiā vt hic. Nichil habet patrē quod ipse non sit. Usū vel cohabitationē: vt iste habet vxorē. i. ea vñtur. Dicit ergo [Cum fueris locuplex]. i. diues memento curare corpus tuū. i. procurare corpus tuum. s. ad seruandum sanitatē vel salutē. et hoc est melius. vt sis sanus et lāguorem polis euadere. quia eger diues habet nūmos: s; nō h̄ seipsum. s. suipsi⁹ sanitatē. Vel sic. Diues eger. i. curis aggrauat⁹ et rebus acquirendis habet nūmos: sed non habet seipsum quia seips⁹ cruciat cogitando de pecunia habēda. vel non habet seips⁹. i. potestatem sui. q̄ non sit cōpos suipsius: immo pecunie sue deditus est. Dicitur enim. Maledictus sit homo qui non possidet se: vel qui non habet seipsum. i. semet non vehementibus periculis. et c. Unde versus. Cum locuplex fueris corpus curare doceris. Se male custodit diues quem copia ledit.

Cathonis

Verbera cum tuleris discens aliquando magistri

Fer patriis imperium cum verbis exit in uiam

[Hic docet nos actor obedire pceptis magistri nostri et pceptis pñs dicēs
[Cū tu discēs aliqñ tuleris]. i. passi⁹ fueris verbera magistri fer pñs. etc.). q. d.
cū obedias magistro q̄ qñ alien⁹ est multo magis debes obedire patri tuo [cū
verbis exit in ira. i. cū irat⁹ te increpat. vel pñs. i. magistri. q̄ licet pñ carnalis
lis generat corp⁹. ita magister regenerat corp⁹ reformando doctrinā. vñ. q̄daz
Si tu doctus mādata feras gñis Sic debes ipiū tā bñfacere pñi. Fer patri⁹
dicis / fert / portat / cupit / aufert. Continet hic agitur: hec tibi ferre notat. Dicit er
go [Verbera cū tuleris] p locū a maiori ondit q̄ pñs debem⁹ tollerare castiga
tionē. vñ [cū discēs]. i. cū disciplinā capiēs [tuleris]. i. passi⁹ fueris [aliqñ vbera
magistri]. q. d. cū ita sit q̄ tu obedias magistro. multo magis debes obedire pñi tuo
An dicat fer. i. sustine imperiū pñs tui. q̄ multo meli⁹ debes obedire pñi tuo
vñ imperiū pñs. i. pceptū q̄ triplex est pñ. i. pñ spūalis / formatiu⁹ / generatiu⁹
Versus. Si fers doctore discēdi pp̄ter amorē. Fer non de lyre patrē vñ iuba
cet ire. vel sic. Tu reprehendentem debes tolerare parentem.

Res age que prosunt rursus vitare memento

In quibus error inest: nec spes est certa laboris.

[Preceptū est vt in reb⁹ vtilib⁹ laborē nostrū iponam⁹: vt res iutiles culte
m⁹. Res ibi large accipit q̄ quiddā est dñ res. vñ augu. Verū alie sūt quib⁹
fruendū est. alie q̄b⁹ vtēdū est. Anq̄ res significat rē incorporeā / qñq̄ idē est
q̄ xitas. vñ nō est ita in re. i. in xitate. qñq̄ significat contū: vt iste habuit rem
cum illa. Anq̄ idē est q̄ ppositū. vt hoc facit ad rē. i. ad ppositū. Anq̄ idē
est q̄ possessio. vt iste abstulit michi res meas. i. possessiones meas. Anq̄ idē
est q̄ persona. vt in decreto. res que culparet. i. psona. etc. Res idem est q̄ vti
litas. vñ in horatio. Gaudeat aut doleat cupiat metuatq̄: qd ad rē. i. ad vtili
tatem. Itē significat effectū. vñ ovidi⁹. Ex re nomen habet. i. ex effectu. Et idē
est q̄ figmentum. vnde chimera est res. i. figmentum. Et idē est q̄ causa: vñ
hic. Trāsci abs re noli. i. sine causa. q. d. dilige pñm. um tuū. et hoc erit ad pñe
ctū. ne videas ea in quibus error inest. etc. i. ex quibus laboribus non potēs
fructū habere sed damnum: vt furtum et hñmōi generale pceptū est. Dicit er
go [Age res]. i. agere intende res [que prosunt]. i. que pfecture sunt [rurs⁹]
dico tibi vitare memento res in quibus error. i. potius damnum q̄ vtilitas [nec
spes est certa laboris]. i. a q̄bus fructum laboris non speras habere. vnde in
alexandro. Cum labor et merces equali lance coherent. Tunc labor est vul
cis. etc. Verius. Res adiutrices age virtutisq̄ datrices. Sed dubitatuas fu
gite nimiumq̄ nociuas. etc.

Quod donare potes gratis concede roganti

Ham recte fecisse bonis in parte lucrosū est

[Et largiendi benivolētiā et hy laritatē habeam⁹ nos iuitat⁹ actor iuxta se
necā q̄ ait. Iocunda sunt beneficia que manu leui placidaq̄ fronte tribuim⁹
tur. etc. Dicit ergo [Qd donare potes. etc.] In his xñsib⁹ pñt notari septē. Pr
mo persona illius q̄ dat. Secūdo res q̄ dat. Tercio de quo datur. Quarto. pos
sibilitas dantis. Quinto qualiter sit dandū. Sexto cui sit dandum. Septimo

quare sit dandi. Primo autem videndum est quid sit donum vel datum. Sciendum est quod donum vel datum idem sit largo sumpto vocabulo et omne illud quod potest dari. Item donum vel datum quousque diuersa significant. Datum enim restringit ad naturalia. id est ad memorem et ad intellectum et ad rationem. donum vero ad gratuita. unde iacobus. Omne datum optimum. id est omne bonum naturale: et omne donum perfectum. id est omne bonum gratuitum. scilicet virtutes ad sensum. et cetera. Item differunt. quia donum significat ipsam rem datum vero usum rei. Et dicitur quod spiritus sanctus fuit donum scriptis ab eterno. id est donabile. et tunc notat optionem. Datum vero in tempore. et tunc significat usum rei. Et visum quod sit donum et datum redeundum est ad supra dicta septem quae possunt notari in precedentibus. Primo notatur persona dantis: ubi dicitur concede roganti. id est da. Secundo quid potest dari notatur ubi dicitur. quod donare. Tercio de quo dare debemus. unde dicitur. Iustitia. Hoc solum possumus dare quod de iure possidemus. Quartum possibilitas dantis. quod notatur in hoc verbo potes. quia ille qui dat debet sibi cauere quod donum non sit minus sua facultate. Quintum est quod in dono debet esse modus dandi: quod notatur ubi dicitur gratis: quia gratis dandum est et sine dilatione. unde seneca. Ingratum est donum sine beneficium quod inter manus dantis diu hesit. et cetera. Sextum est quod debemus videre cui donemus: et non ingrato sicut ioculatori et meretrici. unde supra dicitur. Cui des vide to quod notatur ubi dicitur roganti supple grato et necesse habet: et non cupido nec ambitioso. Septimum est quare dare debemus. id est propter quam causam. nam ex precepto tenemur. unde illud. Omni petenti te tribue. Vel quia amicos inde lucemur quod notatur ubi dicitur. Ita recte fecisse bonis in parte lucrosum est. unde. Denigrat meritum dantis moras: sed data statim Munera plus laudis plusque fauoris habent. Alii. Dandi tolle moras: dando cito munus honoras. et cetera. Vel roganti. id est supplicanti in hoc quod sumas ei rationem quod potes donare: quia debes. nam lucrosum est fecisse recte bonis. Dicit ergo. Concede alicui roganti gratiam. id est spontanea voluntate: vel sine remuneratione et non unde. quia precium quod donum sequitur. Unde versus. De re que venit gratia nullavenit. Et illud. Gratia nulla datur si munere munus ematur. Nam recte fecisse bonis] benefacere non omnibus est lucrosum in parte. quod dicitur. qui recte facit bonis: lucrum inde sibi acquirit. Vel sic. nam recte fecisse bonis. id est prodesse bonis tantum in parte] est lucrosum. quod dicitur. non omne lucrum est quod sit parte. unde in euangelio. Gratis accepistis: gratis date. et cetera. Unde versus. Quod vis donare gratis nolo denegare. Nam bene facta dari bonus imputat esse lucrari.

Quod tibi suspectum est confestim discute quid sit
namque solent primo que sunt neglecta nocere

Preceptum est ut dubia et suspecta nobis inuestigemus: ne nobis inferat nocumentum. Dicit ergo. Quod tibi suspectum est. id est rubrum et incertum discute. id est inquire et inuestiga. confestim id est statim. quid sit. id est quod sequi potest inde. Namque solent nocere. id est nocumentum inferre. que primo sunt neglecta] et minime preuidentur: quia si preuiderentur non nocerent alicui. Omne ergo ignotum debemus inuestigare ne noceat nobis. unde iob. Renu quam nesciebam libenter inuestigabam. Vel discute. quod dicitur. totum delibera inde. rendo cuius utilitatis sit opus quod vis aggredi. Nam si fueris in electione duorum quorum unum est melius altero: et eligas tibi peius: postea dimisso meliori nocebit tibi. Namque ea que sunt neglecta primo solent nocere. unde ex minima scintilla magnus nascitur ignis. Et Quidius. Principis obsequium.

Cathonis

Verius. Investigetur res que suspecta videtur. Nam solet vere res latere nocere. Et alibi dicitur. Et neglecta solent incendia sumere vires. 7c.

Cum te detineat veneris damnosa voluptas

Indulgere gule noli: que ventris amica est.

Hic docet nos actor remedium contra carnis petulantiam. De luxuria satis dictum est superius. Abi dicitur [Luxuria fugito. unde ad prius pretermitto de illa. Sed quia actor lectorum inuitat in loco isto ad abstinentiam gule: videndum est quid abstinencia sit. Abstinencia enim est virtus statutum prandendi terminum non preueniendi. Sicut vi. 1° impedit primo horam prandendi debitam preueniendo. Secundo impedit querendo cibos nimis delicatos. unde horatius. Modica est mensura sui spectandaque rebus. Tercio impedit nimio apparatu cibario. quoniam his nimia opera datur. An hoc. Rara parva res est. Luxuries nunquam paruo contenta parati. Et quoniam terra pelagoque ciborum. Ambitiosa fames et late glia mense. Discite quod paruo liceat deducere vinum: et quod natura petat. 7c. Quarto impedit nimio appetitu in edendo et mensuram sufficientis refectionis transgrediendo et ebrietati vocando: quod est maximum peccatum. quia quoniam venter immoderate reficitur: genitalia in libidinem provocantur: et in contumelia excitantur. quia venter et genitalia sunt vicini. Et ideo dicit voluptas: Est enim voluptas quedam lubrica suauitate et illicita fide mentis inclinatio. [danosa]. i. danum tibi inferens. quia animam denigrat/bursam euacuat/hominem diffinat/corpus debilitat et enervat. Indulgere gule noli]. i. consentire vel insistere. 7c. unde Socrates. Noli esse similis illis quorum deus venter est. unde. Venter obicit burse vacuum dum non patitur se. Vel aliter Cum voluptas veneris]. i. libidinis [danosa]. i. danum tibi inferens. quia animam vel hominem. 7c. [noli indulgere]. i. consentire gule. i. crapule. quia sine cerere et baccho frigescit venus. 8°. Luxuriat raro non bene parata caro. Theophrastus. Sobrietas dat grata remedia luxus. 2°. i. libido vel gula est amica ventris. Genitalia enim et venter sunt vicini. unde illud. Venter saginatus de facili spumat in luxuriam vel in libidinem. unde theophrastus. Ventre saginato veneris suspirat ad usum. Ventris amica caro carnea membra petes. Libido sic describitur. Libido est humilium vel vilium et turpium membrorum et indebito ordine proueniens appetitus. Amor pro luxu describitur sic. Amor est quedam mentis infamia: que vagum animum fert per inania sitit delicias et bibit tristitia. crebris doloribus permiscens gaudia. Verius. Quem nimium tangit venus et quem fortiter angit. Nec credas ventri: quod vult gula cuncta volenti. Et venus dicitur a venero/ veneraris. quia solet venerari in pluribus locis. vel dicitur a vena. quia venit per venas.

Cum tibi proponas animalia cuncta timere

Unum precipio hominem plus esse timendum

Hic docet nos actor pro cunctis animalibus. Quod sitis humana versutia magis esse timenda. Dicit ergo. Cum tu proponas. i. constituas tibi. i. penes te. cuncta animalia. i. fortia animalia. s. leones et boues et homini animalia. pro maiori parte timenda ne noceant tibi. precipio tibi supple. i. doceo. unum hominem. i. solum hominem plus esse timendum. quia dicitur. Super omnia et inter cetera animalia debes hominem timere. quia ingeniosior est ad nocendum quam alia animalia. et propter reuerentiam similibus nature. vel quia sanctius et ceteris animalibus. Et est anima proprie substantia sensibilis animata. Animalium aliud rationale/aliud irrationale. Rationale: ut homo. An ouidius. Sanctius his

Liber

aiā mentis capacius alte. Deerat adhuc. et. Irōnale. ut asin⁹ bos. et. vnde
ouidi⁹. Prōnaq³ p³spectat aīalia cetera terrā. Os hōi sublimē dedit: celūq³
videre iussit. et. Irē aīal qñq³ idē est q³ ymago. vñ i apocal⁹ quartū aīal erat
sile aq³levolanti Irē aīal idē est q³ hō simplex. vñ i plal. Aīalia pusilla. cū ma
gnis. i. maiores et minores q³ sut de fide ecclē. vñ. Quz tibi p³pouas. et. timore
hororis quo aliq³s timet sibi penā. vñ [p³capio hōiez pl⁹ esse timendū] Silt⁹ ti
more hororis: q³ ingeniosior ē ad nocendū q³ cetera aīalia. ut timore reuerē
tie: q³ hō est dignissima creaturaz. vel p³pter p³formitatē consimilis creature.
vñ q³ similis est creatori. i. deo. vñ homo habet esse cum lapidibus / vegetare
cum arboribus / sentire cum brutis animalibus / ratione vti cum angelis.

Cum tibi preualide fuerint in corpore vires

Fac sapias: si tu poteris vir fortis haberi

[Sapias fortitudini oñdit esse miscēdā. Dicit ergo sic [cū preualide vires]
.i. valide et robuste [fuerit tibi in corpore]. i. cū sis fortissim⁹ in corpore [fac sa
pias]. i. sis sapiēs. i. sapiam cū fortitudine habeas [sic]. i. si quidē [tu poteris
vir fortis haberi] q³ sapiens cum fortitudine virga optima est. vnde salomō.

Melior est vir sapiens viro forti. Et qui dñatur animo suo melior est q³ vrbil⁹
expugnator. Unde. Claudianus. Tunc omnia iura tenebis cū possis rex esse
tui. Vel aliter [Cum tibi preualide fuerint in corpore vires] exercendo vires
tuas [fac sapias] ut scias dicere quid bonum et quid malum. vnde Conuenit
igemo robur prudētia fortis Virib⁹ intēr⁹ nōest tibi fortis habend⁹ S3 quē
cūq³ putes sapiēter ducere vires. Si sapias ergo tace: bona res ē viuere pace.

Auxilium a notis petito si forte laboras

Nec quisq³ melior medicus q³ fidus amicus.

[Hic docet nos catho amicos n⁹os inq³rerē qñ opus est. q³ nobis tenent⁹ ut
possint subuenire. d[Petito a notis] id est ab amicis. vnde [auxiliū a notis
petito] et non ab ignotis. quia cognita in iudicio. et [si forte laboras] id ē ali
quo laborioso negotio: vñ aliqua infirmitate [nec q³ q³ melior medicus]. q. d.
sicut medicus utilis est ad expellendos morbos: sic amicus ad adiuvandum
et consulendum amico: si labor incumbat ei. Unde supra Corporis auxilium
vnde. Plus valet in vico bene fidus amicus amico: q³ nūmis plena de quo
libet ere crumena. Alij versus. Matos implorēs fili si forte labores Hoc ideo
dico. medico quis maior amico.

Cum sis ipse nocens moritur cur victima pro te

Stulticia est in mortem alterius sperare salutem.

[Hic ostendit actor sacrificiū nocētis nō esse deo acceptabile vñ gratū. quia
homo debet se punitus emendare ante q³ deo offerat sacrificiū. quia dicitur.
Nō bene celestes impia dextera colit Dicit ergo. Cū sis ipse nocēs. i. crimino
sus: cur moritur victima p³ te? q. d. nichil p³fert tibi mors pecudis ad salutē
anime: nec victima cum tu sis prauus: q³ stulticia est. i. nimis stultum: spera
re salutem. i. spem habere de salute eterna / in morte alteri⁹. i. pecudis. Non
enim pecudes sed nosmetipsos deo debemus immolare Quia sacrificiū deo
placens est spiritus contribulatus et cor contritum. Per mortificationem er
go proprie carnis debemus facere salutem: et non occisione hyrcine vel thau

Cathonis

rine: qz victima debet fieri p punctionē ⁊ cōtrictionē cordis. Est ei cōpunctio cordis humilitas cū lachrymis ⁊ recordatione peccatorū. Victima dī avictoria. siue ab hostib⁹ deuictis. qz post victoriā fiebat: sicut dī ab eis q vadūt in hostes. Vel victima dī a viciando vel a ligando: qz qbusdā virib⁹ et fasciis caput victime. s. arietis vel alterius aialis ligabāt. vñ. Quem mens dānabit hunc victima nulla piabit. Qualiter ergo malis succurret mors animalis.

Cum tibi vel socium vel fidum queris amicum

Non tibi fortuna est hominis sed vita petenda

¶ Cōstrue [Cū queris tibi sociū]. i. ad vtilitatē tuā fidū sociū vel fidū amicū. i. firmū ⁊ stabile [fortū a hoīs]. i. diuitie q habent scdm fortunā: non est petēda tibi [sed vita. i. honestas vite. q. d. nō tebes q̄rere diuitias s3 bonos mores qz si honesto associaris honestus efficiaris vñ dauid. Cū sancto sanctus eris ⁊ cū viro innocēte innocēs eris. Et es electo electus eris: ⁊ cū puero puerteris. Versus. Tu puerteris si puero sociaris. Si scū seq̄ris: tu quoq̄ sanct⁹ eris. ¶ Nota qz fidus dī respectu societatis: sicut hic. Cū tibi vel socium vel amicū queris fidum. s. veracē in verbis ⁊ pmissis. De p̄io dī in psalmo. Fidelis dñs in oib⁹ operibus suis. De sc̄o ait ap̄lus. Fidelis dñs qui nō permittit nos tētari. Itē qñqz dī fidelis in cōmissis. vñ in euangelio. Euge serue bone et fidelis. Item fidelis dī a fide: sicut xp̄iani. Versus. Si quis amicari vult vlli vel associari. Non fortunatū querat: sed more probatum.

Utere quesitis opibus: fuge nomen auari

Quid tibi diuitie prosunt si pauper abundas

¶ Ad vsum rei ū acq̄sitay hic nos actor inuitat dicēs [Utere opib⁹ acq̄sitis] cōsilio rationis. q. d. opes tibi a deo collatas / ad vsū puertere eas put ratio expetit vel consultit expendendo [fuge nomen auari]. q. d. modo tuis rebus vtere vt fugias nomen auari. i. ne vicaris auarus ppter tenacitatem ⁊ abstinentiam bonorū tuorū. Auarus ab aueo / es dī: quod idem est cupio / pis. et inde auens. i. cupidus. vel auarus quasi habens varas manus. i. curuas ad retinendum: qz omne curuum melius tenet q̄ directū. qd patet in hamo. vñ quidā Currit frustra mus cū murilegus tenet hamos. vñ. ⁊ fuge lucrari pōdo nomen auari Cur tibi sit casus census quez seruat auarus. Quid tibi diuitie p̄sunt. ita dico si tu abundas [pauper]. i. si tu diuitijs abundas cum viuas p̄ce in expendēdo misere egestatem patiēdo. q. d. non prosunt diuitie tibi. vñ horatius. Quid fortuna michi si non conceditur vti. vel [pauper]. i. cupidus et auarus. q. d. Quid prodest tibi habere multas facultates si non sufficiunt tibi q possides: si pauper abundas ne fruaris acquisitis. vel habere opes ⁊ sp̄ existens pauper bone opationis. vñ. Ergo facit virtus non rerum copia plenum. Et viciū mentis viciosum reddit egenum.

Si famam seruare cupis dum viuis honestam

Fac fugias animo que sunt mala gaudia vite.

¶ Hic p̄cepit actor ne de actibus criminosis gaudeam⁹ i possidēdo diuitias nec nos inde iactemus quia nichil adeo offendit deū sicut cervix erecta post p̄ctm. Dicit ergo [si vis seruare famā honestam dum]. i. q̄diu [viuis]. i. si vis laudari i vita tua [fac] ne gaudeas de aduersitate alterius. nec velis de malis

Liber

opib' gaudere: v' cū malefeceris noli letari. q' nū. 16. Et i reb' pessimis noli
gaudere: v' de luxuria / rapina / ingluvie, et h'mōi ne dicat de te qd dicit salo.
Et an' cū malefeceris: et exultat in reb' pessimis. qd nō ē la. iedū. Itē. Rūp'
in dolore miscebit: et extrema gaudij luct' occupat. Et el' [fugias gaudia vite]
pntis [q' sunt mala] et nocina eterne. qd dicit horat'. Et is p'cti multa petebat
tui est. vel [fac fugias aio q' sūt mala]. i. q' reddūt malū et inramiā. v' sūt sple-
pus mulierū / gulositas et h'mōi q' hoīem diffamāt. Et h' x'. Et tibi laus datur
q' nunq' vituperetur. Quod male letatur nunq' tua vite fruatur.

Cum sapias animo noli irridere senectam

Nam quocunq' sene sensus puerilis in illo est.

¶ Preceptū est ne senes irrideam' [cū sapias]. i. sapias habes itegrā in glo
tuo [noli irridere senectā]. i. senē aliquē noli despiciere. et ponit ppetatē p sub
iecto dicēs [nā q'cūq' sene]. i. senescēte. sic rege latino p regēte latino [pueril'
sens']. i. acut' sens'. et fertur sens' ē i illo sene v' i puer. Itē ei senes sunt debiles
et titubātes. tñ validi sūt p silio et prudētia. Et scōz hoc senex d' a senos qd ē
sens'. v' alr [noli irridere senectā]. Nā quocūq' sene sens' pueril' in illo est. i. si
sene. i. nūmo pfect' senio Delirat senex et i puericiā redigit. vñ modū pueri et
familitatē in mitis senib' psequitur. Cū igitur puerū turpe ē irridere: ita turpe ē
senē irridere cū h'eat modū pueri. sicut nec de factis puerorū nō ē curācū: sic nec
de factis senū est curandū. Senecta delirat etatē: q' p'tinuo obscurat aīni et
memoriā. vñ senex d' quasi se nesciēs. v' alr. noli irridere senectā. i. etatē illā
scz senectutē q' pfert sapias. v' p' in p'lib'. nā q'cūq' sene ablatius absoluti v' t'
pu'. sens' puerilis. i. indiscret' ē in illo sicut i pueri ita fiet p'fict'. sens' pueril'
est in illo. i. ex vicio senis et nō etatis. i. luxuriā et potū euacuat assidue et in iu-
uētute sua sicut puerilis sens' fit i sene. et nō ex senectute: s' ex p'uetudine. Cō-
suetū est et senes esse insensatos et fatuos. Et h' x' sus. Sensu defectā noli irri-
dere senectā. S'mnibus est vilis senibus et mens puerilis.

Disce aliquid: nam cum subito fortuna recedit

Ars remanet: vitam que hominis non deserit vnq'

¶ Ad doctrinā hic iuitamur. Quidā ei p'p' rex suarū affluētiā / qdā p'p' san-
guis claritatē / qdā p'p' elegantiā corpis sui studere dedignāt. qd p'p'bet acroz
et deiluatet. d. [Disce aliqd] i. aliquid scie doctrinē intēde [nā cū fortūa] i. rex
p'p'itas [recedit subito]. i. repēte [ars] i. scia p artē h'ita [remanet] itecū [q' nō
deserit vnq' vitā hoīs]. i. hoīez dū vivit. q'v'q' ad mortē p'comitat ipz. q'z icia
est thesaur' quē f'ares nūq' effodiūt: nec mures corrodt. 16. vñ qdā sap. Sa-
piētia nescit suū derelinq're possessorē: s'z magis ipm facit vivere p famā. Itē
sapia ē aī nobis possessio: q' dūtributa p ptes suscipit incrementū: taurū dedi-
gnat possessorē q' n' publicē: cito elabatur. Itē disce aliqd v' possis docere.
vñ salo. Doctrinā magis q' aurū elige. Melior est ei sapia cūctis opib' p'cio
sūlimis. vñ. Pl' p'bo thesaurū docti q' diuini aux' Dicit ergo [disce aliqd. nā
cū subito fortūa recedit. 16] Fortūa q'q' d' dea vñ in alex. Decebat hūmī for-
tuna. 16. Prosperitas v' hic. nā cū subito fortuna recedit. stat' hoīs i bonoy' in
malo remanet. ouis Et cū fortūa statq' caditq' fides. x'. Res valet ars p'itat
sires p'it ars michi restat. Itē artē scruteris quis opulētus habebis. ars ma-
net / ars durat / fortuna recedere curat. Conditā decrescit vulgata scia crescit

Cathonis

**Prospicito cuncta tacitus q̄ quisq̄ loquatur
Sermo hominum mores celat et indicat idem.**

¶ Precipit hic actor ut verba cuiuslibet in mente nostra cum diligentia qua inter nos
ne praesentem homines consideremus. **¶** Prospicito cuncta. i. per moram. et sic ista dictio cuncta
est ablativus casus et habet ultimam longam. nam si esset alterius casus alius non valeret
Et de cuncta a cunctos/is. quod est morosus/ris. tu dico tacite et non loquens hoc quod quis
loquatur. quia sermo hominum celat. i. tegit quicquid [mores]. i. consuetudines suas. quia alii
habet homines in corde. aliud in ore. unde a talibus caueas tibi. unde. Qui mel in ore ge
rit et me retro pungere querit. Eius amicitiam nolo michi sociam. Et idem. Sermo iu
dicat mores hominum. i. suas consuetudines. quia quicquid homo habet illud in corde quod habet in
sermone et opere. unde. tale diligas. etc. Alteri serva tacito modum in ex
herba quidem celant mores: eosdemque revelant. unde. **¶** Prospicito. etc.

Exerce studium quibus perceperis artem

Ut cura ingenium sic et manus adiuuat usum.

¶ Ad primum exercitium studium hic nos iuvat actor. quia studendo sapientia augmen
tat. Dicit ergo [Exerce studium]. i. exercitium adhibe studio. vel adhibe studium ar
tibus ut possis dicere cum seneca. Nullus dies erit. etc. [Quis perceperis artem] i. in
telligeris. i. artis intelligentiam habueris. quia usus reddit magistrum. unde de natura
reddit homines ydoneum ad aliquid. Cum summa ait diligentia parum avus propinquus
reddit artificem. Nota quod studium sine ingenio est quasi faber sine instrumento.
etc. Ingenium nisi sit studium flos est sine fructu. Nec duo confecta fructificare so
lent. Studium est vehemens animi applicatio ad aliquid agendum cum summa velo
citate [ut cura ingenium]. i. manus artificis [adiuvat usum] rei ita cura. animi
exercitium [adiuvat ingenium]. i. scientiam siue sapientiam mediante ingenio (sic ma
nus]. i. manualis operatio [adiuvat usum]. i. usus manuum. Versus. Si studeas
per te quis sis doctus in arte. Sensus curando crescunt usus operando. Et
sic. Ars est discendo post exercendo studendo.

Multum venturi ne cures tempora fati

Non timet mortem qui scit contemnere vitam.

¶ Dic a metu mortis dissuadet actor. non enim bene viventibus i. honestum est timere
mortem. Dicit seneca Mors adeo est malum: ut sit extra omnem malorum metum. Des
mora mortis adeo est habenda: ut male vivendi periculum relinquamus. Dicit
ergo [Ne cures multum tempora fati]. i. mortis venturam. i. ne sis curiosus et sollici
tus de morte ventura [multum venturi. etc.] id est diligas tempora venturi fati. i. ven
te mortis. Dico ne cures multum ut amittas gaudia vite presentis et quod doleas
tamen quod oporteat te mori quia iam desperes de salute anime: et illam postponas tanquam de
sperans. Similiter ne cures parum ventura tempora fati venturi: ita quod nunquam habeas
memoriam mortis: et quod nunquam dimittas peccare: et presumendo speres te habere
re salutem anime. Non non cures parum vel multum: sed mediocriter amorem salutis
et timorem pene: tanquam inter duas molas restrictus cures de morte habenda: sic quod
de ea memoriam habeas ita quod non pecces. Unde salomon. Memorare novissima
tua et in eternum non peccabis. Dicit ergo. [Multum venturi ne cures tpa fati]. i.
mortis. Fatum idem est quod mors: sicut hic. Itum fatum est divina dispositio in rebus
humanis per quam dei providentia singula nece suis ordinibus et dirigunt in motum

Liber

¶ An sciendum est qd illa dispositio i diuina mente adunata prudentia appellat. dicitur
ita vero et explicata tibi? fati. Non metuit mortē qd scit cōtēnere vitā. scz pre
sentē. qz vitā pns debet eē cōtēpta. An vitā breuis velut aura leuis quo sine te
netur. et. **¶** Thobias. Tenebrosa iophisticavitā. et. non metuit mortē corporis
qui scit cōtēnere vitā. i. presentem. **¶** Alerius. Non tibi sit cure mortis formi
do future. **¶** Moys vero curatur: sed viuere despiciatur.

Disce sed a doctis: indoctos ipse doceto

Propaganda etenim rerum doctrina bonarum

¶ Iste docet nos actor ut discam? a sapientib? nō stultis: nō vilia sed vtilia:
Quia dicit salo. A sapiente tuū pquire cōsiliū. et illū instrue desolatū. et hoc est
[indoctos ipse doceto] et post hoc sequitur [doctrina bonarum]. i. scia [ē ppagāda]
. i. dilatāda alijs. qz ut pdictū est scia ē nobilis animi possessio. et. et alibi. Sci
re tuū nichil est nisi te scire hoc sciat alter. vel alr [disce] dixerat actor superi?
disce aliqd hic aut docet nos a qb? debem? discere. i. a doctis verbo. et exēplo
qz pl? valet doctrina exēplo. vñ [Disce sed a doctis]. i. piliū quere a discretis
et a sapientib?. qz sepe rogare. et [ppagāda]. i. dilatāda et publicāda. vñ **¶** Lōdi
ta tabescit vulgata scia crescit. Et ecōtra doctrina malarum rerū est excerpēda
vel extirpanda sicut heresis. et **¶** Alerius. Scire rudes querūt: quod docti nos
docuerunt. Et successorum fiat doctrina bonorum. et.

Hoc bibe quod possis si tu vis viuere sanus

Morbi causa mali est hominum quandoq; voluptas

¶ Preceptū: est ut in potu mēsurā et tēperatiā teneam? et sic de crapula dis
suadet. qz ut dicit: multi p crapulā pierūt. qz dixerat supi?. vino te tēpera mo
do repetit illud qd dixerat dicēs [hoc bibe quod]. i. qd [possis]. i. sustinere.
q. d. nō ad supfluitatē: s; ad nature exigentiā et tēperatiā et nō ultra. vñ sic [bi
be hoc qd possis]. i. potēs sis. i. qd potentiā habeas ad regendū te ut potētias
teneas. qz qn aliqd est ebrū? nō est potēs sui. qz supfluitas vini auert hoi po
tentiā et valorē. vñ ouid. **¶** Certa tibi a nobis dabit mēsurā bibendi. **¶** Officiū
prestāt mēsq; pedesq; suū [Si tu vis viuere sanus]. i. si vis ducere vitā salu
tarē et incolumē tā in corpore q in aīa. An salo. **¶** Vinū et mulieres apoliare
faciūt sapiētes [quecūq; voluptas]. i. supfluitas bibēdi vel comedēdi est cau
sa mali morbi. i. corporis et aīe. vñ. **¶** Rationis vile sepulchrū ebrietas. Multi
enī per potus supfluitatē incurrūt egritudinē qd eos ad mortē ducit. nā quecū
q; voluptas. i. quecūq; supfluitas est causa. i. materia mali morbi. i. infirmū
tatis. vñ galien? dī respōdēde cuidā querenti de morbo sic. **¶** Bistinctia est sū
mum bonū et sūma medicina. vel si vis viuere sanus. i. sapiēter et honeste. qz
q; cūq; voluptas. i. oīs supfluitas comedēdi vel bibēdi est causa mali mor
bi et luxuria qd p cunctis est dānosa. An in esu et potu regnū dei nō possides?
¶ Bibere equiuocū est ad plura. Bibere est proprie vinū vel aquā per os trāsglu
tire. **¶** Itē idem est qd intelligere. **¶** Alexander. **¶** Etas hic dicentē vigili bibit aure
magistrū. **¶** Itē bibere mystice accipit ut in euāgelio. nisi māducaueritis carnē
filij hoīs et biberitis eius sanguinē nō hēbitis vitā in vobis. **¶** Istud exponit
primo ad litterā et sensus potest esse talis. nisi māducaueritis carnē filij hoīs
et. i. nō eritis de ecclesie vnitāte **¶** Itē bibere idē est qd incorporari. vñ i euāgelio
¶ Non bibā amodo de hoc genimine vitis: donec bibā illud nouū vobiscū in re
gno patris mei. i. nō incorporabo michi vitā donec bibā. et. **¶** Itē bibere est sup

Catbonis

scipere passionē. vñ in euangelio. Potestis bibere calicē quē ego bibiturus sum. i. iuscipere passionē. Itē bibere idē est q̄ instrui. vñ in euangelio Si q̄s sitit veniat ad me et bibat. i. qui desiderat doctrinā veniat et instruat. Dicit ergo. Hoc bibe quod possis si tu vis. &c. Alij versus. Sanoz esse potes si cū moderamine potes. Dat penas multas nimis accumulata voluptas. &c.

Laudaris quodcunq; palā quodcunq; probaris

Hoc vide ne rursus leuitatis crimine damnes

¶ Preceptū est ne qđ prius laudauerim vituperem. qđ crimine incōstātie videremur rephendi. Debem⁹ igit⁹ p̄siderare ne indignā laude cōmendem⁹ iuxta illud. Aequaliter p̄mēdas & qualiter vitupas aspice. Seneca. Ne extollas aliquē: ne vicias. Dicit ergo [quodcunq; laudaris]. i. laudaueris [palā]. i. corā mltis [quodcunq; p̄baris]. i. p̄baueris quo ad facta vñ p̄baris. i. reproba ueris vel culpaueris [vide]. i. caue nē dānes prius laudatā culpādo crimie leuitatis. i. incōstātie. vel sic [laudaris] verbis q̄ sūt bñ dicta. p̄baris factis quia sūt bñfacta. q. d. turpe est illū qñ laudaueris semel itē rēphēderet qđ de incōstātia et leuitatis vicio potes redargui. Veri⁹. Tu non es o leuis laudanda decens bona queuis. &c. Alij verius. Si qđ dānauit quod p̄mit⁹ ip̄e p̄bavit. Talis laudatoz leuitatis habetur amator. &c. Vide est verbum antiquū Et declinatur video vidis: qđ aliter esset penultima longa: de video in imperatuo. vel est licentia poetica. scilicet sístole figura.

Tranquillis rebus que sunt aduersa caueto

Rursus in aduersis melius sperare memento

¶ Hic p̄cepit actor de p̄speritate & aduersitate caueam⁹. Dicit ei seneca. Roli in tranquillitate p̄fidere. memēto qđ mare p̄uertitur eodē die & vbi iulerūt navigia ibi absorbentur. Dicit ergo [caueto aduersa]. i. ne cadas in auersitatē in tranquillis reb⁹. i. in t̄pe p̄speritatis. vñ in alexandro. Sub cardine cardo: sic nichil est firmū: cui nō met⁹ esse ruine. Possit adhuc. &c. Itē ecōtra. tranquillis reb⁹. i. tu exis in p̄speritate caue tibi de aduersis. qđ dicit salomon In die bonoz non sis imemor maloz. Itē cōtrariū tu existēs in aduersis reb⁹ [rurs⁹ in aduersis] reb⁹ existens supple [memēto sperare melius in tēpore aduersitatis]. i. noli desperare cū habeas adhuc p̄speritatē. Horati⁹. Biata supueniet que nō sperabitur hora. Et ovidi⁹. Sepe creat mores aspera spina rosas vel tranquillis reb⁹. i. i parte q̄ sunt aduersa. i. guerrā: rursus in t̄pe guerre memento sperare qđ habeas salutē. Versus. Rebus tranquillis metuas aduersus sub illis. Rebus in aduersis melius sperare superis.

Discere ne cesses: cura sapientia crescit

Rara datur longo prudentia temporis usu.

¶ Hic iterum nos ad doctrinā inuitat actor. dicit ergo [ne cesses discere]. i. si ne intermissiōe doctrine & studio indulgere. qđ [sapientia crescit cura]. i. studio curioso et intento: studiū assiduitas & doctrine augmētum suggerit sapientie. Dicit ei seneca Nichil ē qđ nō expugnet continua expugnatio vel operatio et intenta & diligens cura [rara prudentia datur]. i. acquirit [lengovlu tēporis] ergo multo minor breui usu t̄pis. & sic p̄babile est qđ sit dicendū. rē rara. i. p̄ciosa. qđ quāto rarius tanto p̄ciosius per doctrinā diuinā ad scientie

Liber

peruenitur pmanentiā. x^o. Omne qd est rarū pstat me iudice carū. Hoc cōtra dicit gallo rufinus iuidus. Cōtradicit regine: vel legis gallo rufine. Quāuis te rarū credo valere parum. Bili x^o sus. Et valeas mltūq; queas fili bone id re. Multa legas facito: cū sit modus ipse perito. Itē Aue quasi cras moriturus: visce quasi semp viuiturus. Versus. Aue carens vicio tanq sis cras moriturus. Intendens studio quasi vita non cariturus. Versus. Discat q nescit cura sapientia crescit. Crescit et augetur si temporis vsus habetur. vel sic ita datur immensus in longo tempore sensus.

**Parce laudato: nam quem tu sepe probaris
Una dies qualis fuerit monstrabit amicus**

¶ Preceptū est vt in laudib⁹ alterius modētiā teneam⁹. Dicit enim seneca Parce lauda: vitupera parci⁹. Similiter reprehēibilis est nimia laudatio et imoderata vitupatio. Dicit ergo [pce laudato] Parce pprie ē iniurias illatas remittere. vñ oī quotidie. parce michi dñe. et. i. remitte pctm meū. Itē pccere est suggestionē malorū hoīm vñ demonū ptra hoīez refrenare. vñ dō. Lib occultis meis mūda me: et ab. et. Itē parcere est nō corrigere vt iste parciť vir ge. Itē pccere idē est q nō expendere: vt iste parciť burse. et inde deriuat pccus ca/cū. a quo parce aduerbiū de quo habetur hic. parce laudato. et. Beat⁹ petrus dicit. Nemo ppheta est in vira terrena. Versus. Laudādi parciť culpā di partior esto. Peccatur si non auit vterq; mod⁹. Et seqtur [vna die qualis fuerit]. i. in tpe necessitatis apparibit amici tui fidelitas vel infidelitas. qz aurū in fornace fides i anxietate pprobat. Thob. Aurū in fornace: fides i anxiete nitet. In tpe felici nō cognoscunt amici. Sorte patet misera q sit dilectio vera [parce laudato]. i. mediocriter ponendo tēperamentū. Quidā sūt q vltra modū laudāt: quod est viciosū [vna dies]. i. vnius diei momentū forte mōstrabit. i. ostendet [qualis fuerit] siue bonus siue malus amicus tuus [quē pba ris]. i. pbaueris sepe: qz in vni⁹ diei momēto poteris pbare forte amorē ipi⁹ quē sepe laudauisti. qz nō faciunt anni quod facit vna dies. Versus. Tu caueas dici nimū laudator amici. Tpe mōstrabit qm te semp amauit.

Ne pudeat que nescieris te velle doceri

Scire aliquid laus est: turpe nil discere velle.

¶ Hic docet actor na ppter pudorē desistam⁹ adiscere q nescimus. Quidā ei sunt q malunt nescire q inquirere et addiscere. Dicit ergo [ne pudeat te doceri que nescieris: laus est] id est laudabile et vtile est [scire aliqd] id est aliquā tulū habere scientie. Unde versus. Discere quere sepe. reuoluere sit tibi cura. Hec tria sunt via qua sapientia firmitur. Dicit ergo [ne pudeat]. i. ne ascribatur tue stulticie. An salomon. Sapientia atq; doctrinā stulti despiciunt. et ne ascribatur arrogācie et supbie. vñ idē arrogantia et supbia et prauā vitam et os bilingue detestatur sapia [scire aliqd laus est]. quia inde laudatur sciens [turpe est nil discere velle]. i. pctm. qz nolens addiscere habet in se ignoratiā vincibilē: qd est maximū pctm. vñ sciendū est q duplex est ignorātia. Quedā est necessaria que vitari nō pōt: et hec dī inuincibilis: qz nō pōt vinci studio vñ alio modo: et talis nō est pctm. Alia volūtaria siue vincibilis: qz doctrina vel studio vel alto modo vinci pōt. et talis est pctm. x^o sus. Tres infelices imūdo dicim⁹ esse. Infelix q multa sapit: nescitq; docere Infelix q pauca sapit: sper

nilis doceri. Infelix cuius prodest sapientia nulli. Alio versus. Ne pudeat quicquam que nescis arte doceri. Qui scit laudat: qui nescit vituperat. Breve plus est omni re sapientia plurima scire. id est omnes divitie succubunt prope. Propter quod divitias scire valere scias

Cum venere et baccho lis est sed iuncta voluptas

Quod lautu in est animo complectere: sed fuge lites.

Cum venere et baccho lis est. id est cum luxurioso. quia si homo sit luxuriosus et zelotipus et bilinguis: et sit linguosus erit. Breve lis est cum baccho. id est cum ebrio. quia si aliquis ebrius est et iracundus: inanis et inrigiosus erit. unde. Iurgia precipue vino stimulare caueto [sed iuncta voluptas]. id est vna sequitur ex altero: quia ebrius sunt luxuriosi. unde illud. Eter mero ciboque estuas de facili spumat in libidine. vel aliter. Cum venere et baccho lis est. quia ultra modum potus opus veneris non potest perficere: sed sobrius maiorē habet voluptatē et effectū quam ebrius. unde Suidius. Aut nulla ebrietas aut tanta sit ut tibi curas. Eripiat. et. sed iuncta voluptas. quia si vinum sumas in magna quantitate non ultra mensurā: sic opus veneris potest perfici. vel voluptas. id est utilitas vel delectatio. quia in utroque est utilitas. In venere quantum ad plerumque si non exerceatur superflue. In baccho est utilitas. quia potus moderatus necessarius est homini. Sed inde non est potu abutendū: complectere in animo tuo quod lautu in est. in mundum et de a lauo / lauas. id est dilige castitatē et sobrietatem non immundiciā. Salomon Qui ingreditur ad uxorem proximi sui non erit mundus cum contigerit vel tetigerit eā. vel lautu. id est laudatū: pro lyncepā. id est laudabile et amabile. si sobrietatem veneris et bacchi: sed fuge lites. Si cum hoc tuo ultra modum sumatur: lites fiunt. id est vinum et luxuria. unde salomon. Sum opere caue iurgia. nam contra pacem contendere ineptum est / cum superiore furiosum / cum inferiore sordidum. et.

Demissos animo tacitosque vitare memento

Quo flumen est placidum: forsan latet altius vnda

Cum nimis simplices et assidue silentes eustem: docet nos actor. Sunt enim quidam qui vulpina sub specie pollent colubina. dicit ergo [memento vitare de. et ta] quia non credas ei nec sociaris [animi]. id est intentione. aut demissos et tacitos. id est nimis humiles et ultra modum silentes: sicut sunt hypocrite. unde. Nulliūbet hypocrita specietur nus est heremita. Mente tamen tacita latet anguis huius aconita. quod d. noli credere illis qui celant quod in corde cogitant. unde. Non te decipiant animi sub vulpe latentes. Impia sub dulci melle venena latent. unde. Attendite a falsis prophetis qui veniunt ad vos in vestimentis cuiusmodi: aut sunt quasi lupi rapaces. Et qui vitandi sunt homines: ostendit per metaphorā sumptā a fluīe currēte leuiter / dicēs [quo]. id est in quo loco [flumē est placidū: vnda latet forsan altius]. id est profundius quam in illo loco quo impetus currit. vel sic. flumē quod est placidū vnda. id est per vnda quod non est rapidum: latet forsan altius. id est profundius quam crederes. Unde. Fac tibi deuotes sub falso nomine mites. Nec credas vndam placidam non esse profundam.

Cum tibi displiciat rerum fortuna tuarum

Alterius specta quo sis discrimine peior

Preceptū est ut cum paupertatis vigetia nos aggranat: aliorum infortunium nro profouemur conferendo ut paupertatem nostrā leuius patiamur. quia deus / leuius cōia tamen gūt. dicit ergo [Cum fortuna. id est cum status tuarum reumale se hnt. vel cum fortuna tuarum rerū displiceat tibi vni. id est si mala fortuna sit in diuitiis et in aliis reb]. id est cō g illi

Liber

Sydera diligenter[quo]. .i. In qua re vlt[quo] [tu sis peior]. .i. infelicio[discrimie]
.i. dāno vlt[periculo] alteri. q. d. considera alior[discrimia] et inuenies multos nobi-
liores te q[ui] sūt infeliciores q[ui] tu: et ita poteris leui[us] dolere et nō displicebit tibi
fortuna tui. vñ. Felix quē faciūt aliena picula cantū. et econuerso. Vel specta
[considera] q[ui] discric[discrimia] al[ter]i. .i. q[ui] differētia alteri[us] sis peior: et inuenies aliquē sibi
p[er]itiōis. vel si nō es peior vlt[infelicio] oib[us]: nō debēt tibi displicē res tue vlt[per]
fortūa tuar[um] rex. vel sic. quo discric[discrimia]. .i. quo p[er]tō tuo tu sis peior statu alteri[us]. vlt[per]
quo discric[discrimia] alteri[us]. .i. quo p[er]tō alteri[us] tu sis peior. q[ui] p[er]tā alteri[us] ipediūt sepe
hoīes. vñ ouid. Alior[um] respice casus. Lōcius ipse feres leui[us] cōia tangūt. vñ
Si contristaris et rerū dāna sequaris. Ibi te solent[ur] qui peius habere vidētur.

Quod potes id tenta: nam luttus carpere remis

Tutius est multo: q̄ velum tendere in altum

Uhic p[re]cipit ne opus aggrediamur virib[us] incōueniēs ad finē ducere habē-
do fiduciā. Quid ē fiducia. Fiducia ē certa spes aī p[ro]uocēdi ad finē rē inchoa-
tā siue rē iceptā. q[ui] officiū fiducie ē ad p[er]sumationē rei festinare. vñ lucan[us]. Nil
credider[is] actū cū qd supellet agendū. Et alibi. Incepturū opus sumā specta-
re memēto. Incipe s[ed] leta p[er]ficiēda manu. vñ Tutius ē aggredi pua q[ui] magna q[ui]
magnū magna decēt: et p[er] oppositū: pua pua decēt. vñ ergo. tēta id qd potes
supple p[er]sumare. .i. aggredere illā rē. quā tu potes ducere ad enectum q[ui] tuti[us]
est. et hoc ostendit p[er] metaphorā dicēs. Tutius est carpere litt[us] maris. .i. securi[us]
est multo nauigare circa litt[us] maris: q[ui] velū tēdere in altū. .i. i mare p[ro]fundū. sc[ilicet]
q[ui] nauigare in medio maris: vbi est magnū periculū aliquor[um]iēs. vñ x[ristus]. Situd
tentabis fieri qd posse putabis. Tutius est portas semp[er] maris ire per horam.

Contra hominem iustum prae contendere noli

Semper enim deus iniustas vltiscitur iras.

Preceptū ē ne iuste et inocēter viuētib[us] molestiā i[st]eram[us]. q[ui] boni a malis
despiciunt. vñ salo. Ambulās recto itinere et timēs deū: despiciunt ab eo q[ui] i[st]a
miter[is] gradit[ur]. Eñ catho a vicio iusto volēs remouere filiū suū: p[ro]hibet ei ne cō-
tēdat p[er]tra iustū ne eū despiciat: q[ui] de[us] accipit vltionē de illis q[ui] p[er]tra iustos p[ro]tē-
dūt. vñ Michi vindictā et ego retribuā dicit d[omi]n[us]. Itē p[ro]spiciūt oculis s[ed] mor-
talia iustis. Nota q[ui] hō ponit q[ui]q[ue] in plenitudine sue significatiōis in qua cō-
prehendit totā vñā speciē: vt oīs hō est aīal. Qñq[ue] ponit p[er] digniori p[ar]te hoīs
vt in alexā. Interior tibi sumat hō. .i. aīa. Qñq[ue] ponit in designatiōe ex-
terioris p[ar]tis. Eñ ap[osto]l[us] distinguit inter hoīes exteriorē et interiorē. q[ui] interior
est aīa: exterior vero corpus. Itē hō p[ro]stat ex q[ui]tuor elemētis sicut alia corpa
terra est in carnē/humor in sanguinē/aer in spiritū/ignis in calorē. Itē hō cō-
stat ex mortali et immortali. Et diffinit sic. Hō est aīal ratioōle mortale sensibile
disciplineq[ue] capax: q[ui] ingenio valet/artib[us] et cognitiōe rex qd qd agere debet
eligit: vt si qd inutile/p[ro]tēnat. Cōtra hoīes iustū. .i. aīa. dicit ergo [noli p[ro]tēde-
re]. .i. p[ro]tētiōē p[ro]mouere [prae]. .i. iniuste et nūq[ui] cōtra hoīes iustū. .i. factū et re-
ligiosū: q[ui] [de] iustas vltiscitur iras]. .i. vltionē agit de ira iniuste illata. Eñ ha-
bem[us] de scō b[ea]t[us] d[omi]n[us] q[ui] scōm martinū deridebat: q[ui] cū flagellabāt sūt. Hoc me-
rito patior: q[ui] peccauī in scōm dei. x[ristus]. Aspiciunt oculis supbi mortalia iustis.
Multū deliras si iustis porrigis iras. Iras non iustas d[omi]n[us] dānabit iustas.

Ereptis opibus noli merere dolendo

Sed gaude potius tibi si contingat habere

Ibi docemur poti⁹ gaudere de habitis: vel inueni⁹ q̄ dolere de amissis ⁊ hoc est p̄tra auaros. qz dī: graui⁹ torquē⁹ auari Amissi meōres q̄ delectent habē do: Et alibi Plorat lachrymis amissa pecunia veris. An hō debet esse p̄sās ⁊ fortis aīo: sicut iob q̄ mutabilitatē rex t̄paliū parui⁹ ērit vicēs amissis reb⁹ suis Dñs dedit dñs abstulit: sit nomē dñi bñdictū An quidā cōsolās quēdā de morte fili⁹ dixit. Noli flere qz talē filiū amisi: sed gaude potius qz talē genuisti et habuisti. Dicit ergo [noli merere dolēdo] .i. flere [⁊ gaude pot⁹] .q̄ doleas. q. d. potius gaudēdū est de habitis: q̄ de amissis dolere. An qdā sapiens qui lugebat mortē fili⁹ sui ait sibiipsi. Luctū repone pro rerū perditione Sed congaudebis potius super hoc quod habebis

Est iactura grauis que sunt amittere damnis

Sunt quedam que ferre decet patienter amicum

Iactura est p̄prie illud quod naute p̄clitātes iactāt ī mari: s3 ponit hic p̄ incōmodo. Itē iactura venit grauis ī dānū q̄d venit ex īprouiso Grauis h3 mltas significationes. Quāqz notat pōderositatē: vt on⁹ est graue. i. ponderosū. Quāqz notat p̄ciositatē. vñ alexā⁹ dī Hūmus ē p̄cios⁹ ⁊ absqz pōdere sermo grauis. Quāqz idē est q̄ p̄silius. vt dū nocte graue sōno. ⁊c. Quāqz idē est q̄ iracū dus: vt iste est grauis familie sue. Quāqz notat difficultatē: vt lectio ē grauis .i. difficilis. Quāqz dī p̄gnās: vt ista mulier est grauis. Quāqz molestū: vt cuz dī. noli michi esse grauis. i. molest⁹. Quāqz idē est q̄ dānos⁹: vt iactura est grauis. i. dānosa. Itē quāqz idē est q̄ odios⁹: vt cū dī iust⁹ ē grauis ad vidēdū mala. Quāqz dī grauis rōne p̄cti: vt p̄p̄o graui iūqtate. Quāqz dī grauis rōe virtutis. vt in psal. In p̄p̄o graui laudabo te. An lege sic [grauis iactura ē amittere ea q̄ sunt] .i. ea q̄ aliqz h3 si sūt magna ⁊ p̄ciosa: ⁊ sūt aliqua nō ita magna q̄ si amittantur: d3 amicus sup. sui [ferre] .i. sustinere [patienter] qz hō amic⁹ sui ē q̄ nō irascit sine causa. vñ [irasci abs re noli] vñ alr. grauis iactura est. i. magnū incōmodū est et etiā dānosū est amittere. i. perdere dānis. i. ad dānum hoīs vel dānis. i. p̄auis vsib⁹. vel dānis. i. ad dānū suū haberi: q̄ vere. i. eterna gaudia. Sūt qdā alia. s. t̄palia que si amittant [decet] hoīez amicū sui ferre. i. sustinere patienter. sicut iob q̄ ait in reb⁹ amissis. Dñs dedit dñs abstulit sit nomē dñi bñdictū. vel alr. grauis iactura. i. maximū dānū est amittere. i. recipere ad vsurā dānis. i. ad dānū suū ea q̄ sunt hoī necessaria. quāqz iunt qdā sicut paupertas ⁊ h̄mōi: q̄ decet hoīez amicū sui ferre. i. sustinere patienter vt q̄ h3 nō vēdat: ⁊ aliā pecuniā nō recipiat ad vsurā. vñ supra. Infantē nudū. ⁊c. vel alr. iactura grauis est. i. magnū dānū: dānis / inter damna q̄ sunt amittere .i. p̄dere amicum. vñ salomon. In omni tempore diligendus est amicus. Et sūt quedā. s. alie res q̄ si amittantur decet ferre. i. sustinere patienter. vel sūt qdā q̄ ferre decet. s. amicū si aliqñ est iratus. An versus. Non est causa leuis dānosa perdere queuis. Quidam portabit patienter quisqz amabit.

Tempora longa tibi noli promittere vite

Quocūqz ingrederis sequitur mors corporis vmbra

Ibi docet nos actor ne p̄fidam⁹ ī vita humana. qz dicit bt̄s greg. Breuis est huius vite felicitas: ⁊ gl̄ia sc̄laris. vñ salo He gl̄ieris in crallinū ignorās

Liber

quod superuentura dies pariat. **En.** Noli promittere tibi longa tempora vite: cum nichil sit certum morte: et nichil incertum hora mortis. Prefea impossibile est senem diu vivere: sed possibile est inuenire cito mori. [quocumque] supple loco [ingrederis: mors]. i. necessitas moriendi sequitur umbram corporis. i. corpus quod est velut umbra quia cito transit. **En.** quidam. Nos leuis umbra sumus: nos apti turbine sumus. Et nichil est sumus nos ergo nichil sumus. **vsq.** sic. Nil nichil terra sumus: et terra nichil est nisi fimum. Et nichil est fimum. **vsq.** Mors in hoc loco ponitur per necessitatem moriendi. quia ubicumque ingreditur homo in actum non mouet: sed spiritus comitatur hominem necessitas moriendi. De qua dicit in Genesi. Quicumque hora comederitis: morte moriemini. i. necessitati moriendi subiacebitis. **vsq.** aliter. Noli promittere tibi sperando longa tempora vite. scilicet eterne. quia vere sunt longa si non cessas peccare. quia quicumque modo tu ingrederis: exis in partem: mors eterna sequitur umbram corporis: quicumque puniatur in corpore et anima. vel mors. i. dyabolus quod est causa mortis. Et dicit ab adam usque ad christum regnauit mors. i. dyabolus: sequitur umbram corporis tui: nec dimittet te donec puniat in futuro. **vsq.** aliter. **En.** a longa. **et.** Scriptum est: mors et vita in manu dei sunt. Quocumque ingrederis. i. ambulas: sequitur mors corporis umbram: quia sicut umbra sequitur corpus: ita mors sequitur hominem quia ubi homo ibi periculum. **En.** **xl.** Noli tibi fidere quod multo tempore viuas. Nam quo quisque abit: mors post vestigia vadit. Item Preterit hic vita velut sit missa sagitta. Est hic vita brevis: transit ut aura leuis. Alij versus. Nunquam promitte longe tibi tempora vite. Nam quocumque datur gressus te mors comitatur.

Thure deum placa: vitulum sine crescat aratro

Ne credas placare deum dum cede litatur.

Ubic docet nos catho placare deum thure. i. pura mente: et non vitulo imolato. quia sacrificium deo spiritus tribulat cor strictum. **et.** Primo legitur iuxta litteram. et quia lectura illa est brevis: non breuius illam pertrahere. Sed allegorice potest sic legi vel intelligi. Per vas in quo portatur thus mens pia designatur: quia debemus habere mentem eleuata ad celum per contemplationem nostram. Per thus: orationem et deuotionem mentis quam debemus ad deum effundere. **En.** in canticis. Que est ista que ascendit per desertum sicut argu la fumi ex aromatibus myrrhe et thuris. Per myrrham mortificatio carnis designatur: per thus deuotio. per ignem quo ascendit thus intelligimus supernum amorem et diuinum. **En.** versus. Distica sunt vas / thus / ignis: nam vale notatur. Mens pia. thure preces / igne supernus amor. **En.** lege sic [placa deum thure]. i. mentis deuotione vel deuotis precibus [et sine]. i. promitte [vitulum]. i. mentem tuam a parte alienam [crescat] per bona opera [aratro]. i. ad portandum iugum dei. Per vitulum intelligitur homo qui est a parte alienus. **En.** dicitur. Imponet super altare tuum vitulos. i. viros iustos a parte alienos: ponet angeli super altare hircin [ne credas placare deum dum cede litatur]. i. non credas quod deus sit placabilis per carnis afflictionem: si non precedat deuotio ouidius Ante deos hominum quod consiliare valeret. Fac erat et puri aliquid amica salus. **En.** liter [Thure deum placa]. i. mitiga deum thure incenso in igne [in vitulum]. i. desine vitulum tuum [crescat aratro]. i. ut aptus sit ad trahendum aratrum. Ne credas placare deum **et.** i. imolare [cede]. i. imolatione alicuius aialis. unde Victimam seruetur domino thus sacrificetur. Nunquam letatur dominus cum cede litatur.

Cede locum lesus / fortune cede potenti:

Cedere qui potuit aliquando prodesse valebit.

Cathonis.

Cede locū leſus. i. da locū leſo vel ledenti quouſq; ſit tps. vñ cede ⁊ huiliādo te. vñ ſat. Ubi eſt huilitas: ibi ē ſapia. Huilia te ergo i oib⁹. qz qd ſe huiliat exaltabit. ⁊ qd ſe exaltat huiliabit. vñ aug. Qui ſine huilitate ceteras virtutes congregat: qſi puluerē in aerē portat [fortune cede potēt]. i. forti ⁊ nobili. qz diſtior ⁊ potētior eſt te. ledere qd potuit. ⁊c. vel aliter [tu lei⁹. ⁊c]. i. da locū ei qd te leſit [fortune potēti]. i. felicitati illi⁹ qd fecilior et potentior eſt te. ⁊c. In ſoliciſceris quis tu leſus haberis. Qui leſit temere poterit quandoq; valere.

Cum quid peccaris caſtiga teipſe ſubinde

Vulnera dum ſanas dolor eſt medicina doloris

Chic docet nos actor qd poſt pctm corrigam⁹ nos ⁊ ſimiliter ad verā pfeſſionē nos inuitat. d. [Cū peccaris]. i. cū peccaueris [qd]. i. i aliquo [caſtiga teipſ]. i. puerſedo te de pctō [ſubinde. i. poſt pctm. caſtiga inq; pſitēdo ore: penitēdo corde: ſatiſficiēdo opere: qz aliter nō bñ penitebis. vñ. Lōz pūgatur os dicat opusq; ſequat. Et licet correctio ſit aſpera: tñ eſt bona ⁊ mitigat viciū qd oñdit per metaphorā. d. Vulnera dū ſanas. i. pctā per pfeſſionē oris / pſtrictionē cordis ⁊ operis ſatiſfactionē. dolor eſt. ⁊c. ⁊. Et corpus redimas ferrū patiaris et ignes. alibi. Aſperior ſanat grauiorē potio morbos. A ſiti de pfeſſiōe vel aliter. ide. i. poſtea: qz qūis correctio ſit aſpera: tñ bona eſt. ⁊ hoc oñdit p metaphorā. dolor eſt. ⁊c. i. dū ſanas vulnera. ſ. medēdo dolorē. Medicina ei egro tñ i poſita dolorē infert: ſ. poſtea dolorē ſanat ⁊ emendat. Et alibi. Si peccaueris te reſpicias ⁊ cōſciētia te remordeat: hec erit pcti ſanatio. ⁊. Qñ peccat correctio multa ſequat. Sanat et languorem faciēs medicina dolorē.

Damnaris nūq; poſt longum tempus amicum

Mutauit mores ſed pignora prima memēto.

Noli leui occasione ab amicitia deſiſtere. q. d. ſi aliq; qd diu fuerit in amicitia tua et poſt peccet in te: p dona ei. qz [mutauit mores] iudiēdo illū quē pri⁹ amabat [ſ. memēto priā pignora]. i. primā amicitia ſ. primū pign⁹. ⁊c. Damnis. i. nūq; dānabis illū quē apuericia habuiſti amicū: et noli aliqua occaſiōe ab ei⁹ amicitia deſiſtere qz [mutauit mores]. ſ. te obliuiſcēdo. Verſus. Nō eſt antiquus a te dānandus amicus. Mutauit mores effectus cerue priores.

Gratioꝝ officiis quo ſis mage carioꝝ eſto:

Ne nomen ſubeas quod dicitur officiꝝ perdi.

Gratioꝝ officiis. ⁊c. i. fac te eſſe gratū et memorē beneficij accepti a te: ⁊ ita amaberis. qz munera ſūpta ligāt [eſto gratioꝝ]. i. amicabilioꝝ [officiis] i. operib⁹ [quo]. p vt [vt ſis mage carioꝝ]. i. magi carus [ne nomē ſubeas qd dicitur officiꝝ perdi]. i. officiū pditū. ⁊ eſt nomen indeclinabile oīs gñis. ⁊ pōt adiūgi cui libet caſui. Et eſt officiꝝ qd nō remunerat ſibi ſeruiēte. vel qd perdit operā vel officiū. qz p illis nullā pſequatur remunerationē. Vel aliter. ſis mage carioꝝ officiis. ſ. operib⁹ tibi exhibitis. i. vt illi qd tibi aliqd debuerint meli⁹ amēt te p⁹ mun⁹ ratū tibi: qd illō mun⁹ qd tibi dederit. Ne ſubeas nomē qd dicitur officiꝝ perdi. i. ne voceris hō officiꝝ perdi. i. talis qd officiū tibi exhibitū pdat. Et ſic officiꝝ perdi eſt nomen indeclinabile ex duob⁹ obliq; ppoſitū. Officiꝝ perdi dicitur illud qd nō remuneratur qñ aliq; perdit operā dādo alicui. vnde Verſus. Officiis gratus ſis vt ſias ad amatus. Ne poſſit verti iam te ſuper officiꝝ perdi.

Liber

Suspectus caueas ne sis miser omnibus horis

Ham timidus et suspectus aptissima mors est

C Suspectus caueas. i. suspensiones. ne sis miser oib⁹ horis. qz d⁹ semp in suspensione est: miser efficit. Ham timidus et suspectus aptissima mors est. i. suspitionis. Ham meli⁹ esset talib⁹ mori q⁹ semp viuere in timore. Vel caueas suspectus. i. ne sis suspectus. Unde versus. Suspectus semp cur sis miser ipe libenter. Ham mors apta quidem suspicio comitat eidem.

Cuz fueris seruos proprios mercatus in vsus

Et famulos dicas: hoies tamen esse memento.

C Ad humanitatē nos inuitat actor. dicēs ne n⁹os fam⁹os ducam⁹ in ptem p⁹u. cū eiusdē sūm⁹ nature. Qz d⁹ in genesi qn⁹ de⁹ creauit hoies: nullum creauit nobilio⁹re altero. Et cū a sūmo creatore originē habeam⁹ et oēs fratres simus: iō dicit. [Cū fueris seruos p⁹prios mercat⁹ in vsus]. i. p⁹priu⁹ v⁹lū v⁹l seruitutē [hoies tamen esse memeto] Itz seruiāt tibi: tū erga eos age humanitatē. Veri⁹ Cū sis mercat⁹ famulos seruosq⁹ lucratus. Sūt hoies isti p⁹cio q⁹s sic hūist.

Quāprimum rapienda tibi est occasio prima

Ne rursus queras que iā neglexeris ante.

C Cōstrue. P⁹ria occasio. i. p⁹ria oportunitas faciēdi hoc q⁹d tu desideras: est rapiēda. i. aggrediēda q⁹p⁹mū. i. cito et velociter tibi. i. a te: cū occasio boni operis venerit tibi. An⁹ Lucanus. Tolle moras semp nocuit differre paratis. Ne rursus. i. postea cū volueris facere illud v⁹l habere de quo p⁹ius habuisti possibilitatē q⁹ras illō et nō inuenias. vel queras et inuenias que iam neglexeris. i. omiseris ante. Unde versus. Que tibi queq⁹ datur occasio prima petatur. Ne reperire velis que neglexisse videris. etc.

Adorte repentina noli gaudere malorū

Felices obeunt quorū sine crimine vita est.

C Hic monet nos actor ne morte alicui⁹ mali subitanea gaudeam⁹: qz et si felix hō pōt mori. vñ qdā. Qēs crede mori: mors nulli parcat honorē. Qēs maiores mors occupat atq⁹ minores. Equas falce secat: humilē maiorib⁹ equat. et alibi. Quidq⁹d agas meōū mēte teneto mori. An⁹. [Noli gaudere malorum morte repētina]. i. subitanea [morte. s. hoiz. Scriptū est enī. Noli gaudere de morte inimici tui sciēs qz oēs hoies moriūtur: s3 etiā felices. i. beati [obeūt] id est moriūtur. quorū. s. feliciū [vita est sine crimine]. i. sine p⁹cō. Cū ergo tā boni q⁹ mali moriantur. nullius mortis gaudere debes. An⁹ vsus. Ars subitam mortē prauos venisse quid optem? Occidit iniustus. necnō sine crimine iust⁹

Cum coniunx tibi sit nec res et fama laborat

Vitanduz ducas inimicuz nomen amici.

C Cū cōiunx tibi sit nec res. i. pecunia: cū sis paup⁹ et fama laborat [qz hoies male loquūtur de ea. v⁹l dicēt o te esse diuitē: cū nō sis [ducas]. i. dignū iudices [vitanduz nomē amici] adulteri: fingēs se esse amicū tuū [inimicuz tibi] qz re vera inimicus est adulter et nō amicus. qz vxoris tue significat se esse amicū.

Catholics

Vel aliter. Cum coniunx tibi sit. i. cū fama cōiugis laborat: ita q̄ fama mēte
tur ⁊ ea sit falla. vñ dñ. Querū dicēs non laborat [nec res]. i. non sit ita in rei ve
ritate. i. vxor tua nō ē talis q̄lis dñ a fama: vitācū ducas. i. vita ne tucas [no
men amici inimicū]. i. vt inimicū. q. d. ne facias de amico inimicum. qz causa
vxoris tue non fingit se esse amicū tuum. quia falsū est: quod de ea dñ. Eñ x̄p̄
Punctus ad vxorem turpē vitabis amorem. Ille labor incumbat: qui rem fa
mamq; rerundat. ⁊c.

**Cum tibi contingat studio cognoscere multa
Fac discas multa; vita nescire doceri.**

¶ Qu tibi cōtingat. ꝛc. q. d. noli supbire si tu scias aliqd: imo velis scientiā tuā amplificare sꝑ addiscēdo et alios instruendo. vñ supra. Exerce studiū. ꝛc. Dicit ergo [Qu tibi cōtingat]. i. ecciderit [cognoscere mltā]. i. mltas res [studio]. i. ꝑ studiū [fac discas. ꝛc. noli supbire inde: sed te ꝑ nesciente reputa [vita]. i. caue nescire doceri. nō ꝑhibēdo alijs audita. i. res auditas. vñ vers⁹. Ne mo sit oblitus cū fuerit multa ꝑit⁹. Quin ꝑl⁹ addiscat ne discere q̄so fatiscat.

Auratis verbis nudis me scribere versus

Hec breuitas sensus fecit coniungere binos

¶ Finiturus actor opus suū: excusat se q̄ loquitur adeo breuiter: dicēs hoc non fecisse ex negligentia. sed ex sensus breuitate. An dicit [Miraris vel bis] Interrogatiue potest legi. quasi dicat non debes mirari me non amplius vel plius tractasse. hoc enī feci ppter sensus mei breuitatem: qz non sum magnus poeta. vel propter paruitatem sensus mei [me nudis. i. apertis vel non sententiosis: et ita euitat arrogantia]. Sequitur [Hec breuitas sensus] scz. vt breuiter doceret: nudis. i. apertis verbis [fecit coniungere binos] qz bini et binu coniuncti sunt seriatim: ad ostendendū quid agendū / quid fugiendum / qd tenendum / quidve imitandū sit filio et nobis: quos sub persona filij instruere intendebat. Unde versus. Nullus miretur si carmen nudū habetur. Adēs paupertina coniungit carmina bina.

Wm. B. Dickinson

Liber Cathonis cum glosa fuit feliciter Impressus et diligenter no-
uissime castigatus parisiis: per Georgium mittelhus. Anno. 16. mille
simo quingentesimo Mensis Augusti. die vicesima.

